

Татарстан Республикасы
Балык Бистәсе муниципаль район Советы

КАРАР № VII-3

Балык Бистәсе штп

2026 елның 17 марты

2025-2027 елларга һәм 2030 елга кадәрге план чорына Татарстан Республикасы Балык Бистәсе муниципаль районының Социаль-икътисадый үсеш стратегиясен раслау турында

«Россия Федерациясендә стратегик планлаштыру турында» 2014 елның 28 июнендәге 172-ФЗ номерлы Федераль законга, «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 35 маддәсенә ярашлы рәвештә, «2030 елга кадәр Татарстан Республикасының социаль-икътисадый үстерү стратегиясен раслау турында» 2015 елның 17 июнендәге 40-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законын исәпкә алып, «2030 елга кадәр Татарстан Республикасын социаль-икътисадый үстерү стратегиясен раслау турында» Татарстан Республикасы Законна үзгәрешләр кертү хакында» 2019 елның 5 апрелендәге 31-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы кабул ителүгә бәйле рәвештә, Татарстан Республикасы Балык Бистәсе муниципаль районы» муниципаль берәмлеге Уставы нигезендә, гавами тыңлаулар нәтижәләрен карап, Татарстан Республикасы Балык Бистәсе муниципаль район Советы **КАРАР БИРӘ:**

1. 2025-2027 елларга һәм 2030 елга кадәрге план чорына Татарстан Республикасы Балык Бистәсе муниципаль районының кушымта итеп бирелә торган Социаль-икътисадый үсеш стратегиясен расларга.

2. «2022-2024 елларга һәм 2030 елга кадәр план чорына Татарстан Республикасы Балык Бистәсе муниципаль районының Социаль-икътисадый үсеш стратегиясен раслау турында» 2022 елның 29 октябрәндәге XXVII-7 номерлы Татарстан Республикасы Балык Бистәсе муниципаль район Советы карарын үз көчен югалткан дип танырга.

3. Карарны Татарстан Республикасы Балык Бистәсе муниципаль районының <http://ribnaya-sloboda.tatarstan.ru>. веб-адресы буенча Интернет мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендәге рәсми сайтында һәм <http://pravo.tatarstan.ru>. веб-адресы буенча Интернет мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендәге “Татарстан Республикасының хокукый мәгълүмат рәсми порталы”нда урнаштырырга.

4. Карарның үтәлешенә контрольлек итүне Татарстан Республикасы Балык Бистәсе муниципаль район Советының бюджет, финанслар, икътисад, жирле салымнар һәм эшкурлык буенча даими комиссиясенә йөкләргә.

Татарстан Республикасы
Балык Бистәсе муниципаль
район Башлыгы

Р.Р. Ислямов

Татарстан Республикасы
Балык Бистәсе муниципаль
район Советының
2026 елның _ мартында
номерлы карары
белән расланды

**2025-2024 елларга һәм 2030 елга кадәр
Татарстан Республикасы Балык Бистәсе
муниципаль районының социаль-икътисадый үсеш
СТРАТЕГИЯСЕ**

Балык Бистәсе штп.

Эчтәлек

2025-2027 елларга һәм 2030 елга кадәр план чорына Татарстан Республикасы Балык Бистәсе муниципаль районының Социаль-иқтисадый үсеш стратегиясе паспорты	5
1. Гомуми нигезләмәләр.....	6
2. ББМР стратегиясенең максатлары һәм бурычлары	6
3. ББМРның социаль-иқтисадый хәленә сыйфатлама.....	6
3.1. Иқтисадый-географик урынның төп мәғлүматлары һәм үзенчәлекләре.....	6
3.2. ББМРның төп социаль- иқтисадый күрсәткечләре	9
4. ББМРның көндәшлеккә өстенлекләре	11
4.1. Транспорт-логистика инфраструктурасы.....	Ошибка! Закладка не определена.
4.2. Файдалы казылмаларның булуы	12
4.3. Энергетика.....	12
5. Балык Бистәсе муниципаль районы үсешенең төп юнәлешләре. Проблемалар һәм хәл итү юллары	12
5.1. Агросәнәгать комплексын үстерү	12
5.2. Сәнәгатьне үстерү.....	17
5.3. Кече һәм урта эшқуарлыкны үстерү	19
5.4. Туризм үсеше	21
5.5. Инвестиция потенциалын үстерү	25
6. Социаль өлкәне үстерү	26
6.1. Сәламәтлек саклау	27
6.2 Мәгариф	30
6.3 Мәдәният.....	35
6.4. Спорт	42
6.5. Халыкның мәшгульлеге һәм социаль ярдәм.....	53
7. Территорияне үстерү	57
7.1. Торак төзелеше һәм территорияләргә төзекләндерү	57
7.2. Торак-коммуналь хужалык.....	61
7.3. Юлларны карап тоту.....	66
8. ББМР стратегиясен тормышка ашыру механизмы	67
9. ББМР стратегиясен тормышка ашыру чараларының жыелма исемлеге	68
10. ББМР стратегиясен тормышка ашыруның социаль-иқтисадый нәтижәләгән бәяләү	87

Балык Бистәсе муниципаль районының 2025-2027 елларга һәм 2030 елга кадәрге план чорына Социаль-иқтисадый үсеш стратегиясе паспорты

Стратегияне жаваплы башкаручы	Балык Бистәсе муниципаль районы Башкарма комитеты
Стратегияне бергәлектә башкаручылар	Балык Бистәсе муниципаль районы жирлекләренәң жирле үзидарә органнары
Стратегиянең максатлары	Район иқтисадын үстерү нигезендә Балык Бистәсе муниципаль районы халкының тормыш сыйфатын күтәрү
Стратегиянең бурычлары	<ol style="list-style-type: none"> 1) инвестицияләр жәлеп итү; 2) Балык Бистәсе муниципаль районының финанс-иқтисадый үз- үзен тәэмин итү (житешлек) дәрәжәсен күтәрү; 3) туризм үсеше; 4) кече һәм урта эшқуарлыкны үстерү өчен шартлар тудыру; 5) өстәмә эш урыннары булдыру; 6) гомер озынлығын арттыру; 7) торак пунктларны төзекләндерү дәрәжәсен күтәрү.
Стратегияне тормышка ашыруның төп нәтижеләре һәм вакыты	<p>Стратегияне тормышка ашыруның төп нәтижеләре булачак:</p> <ul style="list-style-type: none"> - халыкның тормыш сыйфатын яхшырту; - 2030 елга: <ul style="list-style-type: none"> • ТПП ны 30% ка арттыру; <ul style="list-style-type: none"> • яңа житештерү куәтләрен ачу хисабына бюджет тәэмин ителеше; • гомер озынлығын 80 елга кадәр арттыру; • яңа 300 эш урыны булдыру; • уртача айлык хезмәт хакын 55000 сумга кадәр житкерү - 2027 елга: <ul style="list-style-type: none"> • ТПП ны на 23 % ка арттыру; • инвестицияләрне 89% ка арттыру; <ul style="list-style-type: none"> • яңа 150 эш урыны булдыру; • бистә (авыллар) эчендәге юлларны норматив хәлгә китерү, халыкны сыйфатлы эчә торган су белән тәэмин итү. <p>Стратегия 2025-2027 елларга һәм 2030 елга кадәр Балык Бистәсе муниципаль районының үсеш перспективалары белән эшләнә.</p>
Стратегияне финанслау	<p>Финанслау күләме ел саен жирле бюджетны формалаштырганда һәм кабул иткәндә билгеләнә.</p> <p>Республика бюджеты акчалары исәбеннән финанслау күләме бюджетара мөнәсәбәтләр формалаштыру этабында билгеләнә һәм Татарстан Республикасы бюджетын кабул итү процессында</p>

	төзәтмәләр кертелә.
--	---------------------

1. Гомуми нигезләмәләр

2025-2027 елларга һәм 2030 елга кадәр чорга Татарстан Республикасы Балык Бистәсе муниципаль районының Социаль-иқтисадый үсеш стратегиясе (алга таба Балык Бистәсе МР стратегиясе) «Россия Федерациясендә стратегик планлаштыру турында» 2014 елның 28 июнендәге 172-ФЗ номерлы Федераль закон, «Татарстан Республикасында стратегик планлаштыру турында» 2015 елның 16 мартындагы 12-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы һәм «2030 елга кадәр Татарстан Республикасын социаль-иқтисадый үстерү стратегиясен раслау турында» 2015 елның 15 мартындагы 40-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы нигезендә эшләнә (алга таба Стратегия – 2030).

Балык Бистәсе муниципаль районы стратегиясен тормышка ашыруның төп максаты – район иқтисадын үстерү нигезендә Балык Бистәсе муниципаль районы халкының тормыш сыйфатын күтәрү.

Балык Бистәсе муниципаль районы стратегиясен тормышка ашыру чоры югарыда телгә алынган законнар белән бәйлә.

Балык Бистәсе МР Стратегиясен эшлэгәндә һәм гамәлгә ашырганда Стратегия 2030 - 3, 6 һәм 15 ел билгеләгән диапазоннарда өч еллык шуыша торган (тотрыксыз) планлаштыру методын куллану планлаштырыла. Шуңа бәйлә рәвештә, Балык Бистәсе МР Стратегиясенә төп чаралары 2025-2027 елларга тупланган.

Ел саен чаралар планын үтәү нәтижәләре буенча һәм ББМР үсешенә тышкы һәм эчке факторларыннан чыгып, чираттагы өч еллык план чорына (2025-2027 еллар, 2028-2030 еллар) чаралар жентекләп тикшерелә. Балык Бистәсе МР стратегиясенә төп этабы тәмамлангач, 2027 елда, кирәк булганда, аңа тиешле үзгәрешләр кертеләчәк.

2. ББМР Стратегиясенә максатлары һәм бурычлары

Балык Бистәсе МР Стратегиясенә гамәлгә ашыруның максаты район иқтисадын үстерү нигезендә Балык Бистәсе муниципаль районы халкының тормыш сыйфатын яхшырту.

Куелган максатка ирешү өчен түбәндәге бурычлар хәл ителергә тиеш:

- инвестицияләргә жәлеп итү;

- Балык Бистәсе МРның финанс-иқтисадый үз-үзен тәмин итү (житешлек) дәрәжәсен күтәрү;

- туризмны үстерү;

- кече һәм урта бизнесны үстерү өчен шартлар тудыру;

- өстәмә эш урыннары булдыру;

- көтелә торган гомер озынлыгын арттыру;

торак пунктларын төзекләндерү дәрәжәсен күтәрү.

3. Балык Бистәсе МРының социаль-икътисадый хәленә сыйфатлама.

3.1. Икътисадый-географик урынның төп мәгълүматлары һәм үзенчәлекләре

Балык Бистәсе МР административ үзәге - Балык Бистәсе шәһәр тибындагы поселогы - Татарстан Республикасы башкаласы Казан шәһәренә якин урнашкан район үзәкләренә берсе, бүгенге көндә Россия һәм чит ил инвесторларын жәлеп итү өчен кирәкле барлык шартларга да ия.

Икътисадый сәясәт өлкәсендә жирле үзидарә органнарының төп бурычы - икътисадны ныгыту һәм алга таба үстерү, предприятиеләрнең тотрыклы эшләве өчен уңайлы мохит булдыру, район халкының тормыш дәрәжәсен яхшырту.

Балык Бистәсе МР отышлы (уңайлы) икътисадый-географик урынны алып тора:

- Кама елгасы ярында урнашкан, Балык Бистәсе район үзәгендә причал бар, ул 9 метрга кадәр утырышлы булган зур йөк судноларын кабул итә ала;
- “Казан” халыкара аэропортына якинлык (90 км);
- район территориясе буенча федераль дәрәжәдәге трассалар уза - М7 Казан - Чаллы һәм Казан-Оренбург.

Балык Бистәсе муниципаль районы 1927 елда төзелгән, Татарстан Республикасының үзәк өлешендә Кама елгасының уң ярында урнашкан. Район көнбатыштан Лаеш, төньяк-көнбатыштан Питрәч һәм Теләче районнары белән чиктәш, төньяктан - Саба, көнчыгыштан - Мамадыш районнары белән. Район территориясендә Кама елгасы, Бәтке, Әшнәк, Суша һәм Шумбут инешләре ага.

Район территориясе 2041,4 кв. км, шул исәптән урман фонды жирләре 537,01 кв. км, авыл хужалыгы билгеләнешендәге жирләрнең майданы 1189,1 кв. км тәшкил итә. Район территориясендә 1 шәһәр һәм 26 авыл жирлеге урнашкан. Районда барысы 77 торак пункт урнашкан.

Таблица №1. Балык Бистәсе МР ның авыл жирлекләре

№	Жирлекнең аталышы (исеме)	Административ үзәк	Торак пунктлар саны	Халык саны (кеше), 2024 елның 1 гыйнварына
1	Балык Бистәсе шәһәр жирлеге	Балык Бистәсе ш.т.п.	1	7630
2	Анатыш авыл жирлеге	Анатыш авылы	2	695
3	Балыклы Чүкәй авыл жирлеге	Балыклы Чүкәй авылы	3	598
4	Биектау авыл жирлеге	Биектау авылы	5	1028

№	Жирлекнең аталышы (исеме)	Административ үзәк	Торак пунктлар саны	Халык саны (кеше), 2024 елның 1 гыйнварына
5	Олы Елга авыл жирлеге	Олы Елга авылы	4	939
6	Бәтке авыл жирлеге	Бәтке авылы	4	389
7	Олы Кульга авыл жирлеге	Олы Кульга авылы	4	359
8	Зур Мәшләк авыл жирлеге	Зур Мәшләк авылы	3	619
9	Олы Әшнәк авыл жирлеге	Олы Әшнәк авылы	2	398
10	Олы Солтан авыл жирлеге	Олы Солтан авылы	3	272
11	Казак Чаллысы авыл жирлеге	Казак Чаллысы авылы	6	489
12	Корноухово авыл жирлеге	Корноухово авылы	4	540
13	Күгәрчен авыл жирлеге	Күгәрчен авылы	2	954
14	Күки авыл жирлеге	Күки авылы	1	452
15	Котлы Бөкәш авыл жирлеге	Котлы Бөкәш авылы	4	1853
16	Масловка авыл жирлеге	Масловка авылы	1	594
17	Түбән Тегермәнлек авыл жирлеге	Югары Тегермәнлек авылы	2	972
18	Яңа Арыш авыл жирлеге	Яңа Арыш авылы	1	668
19	Полянка авыл жирлеге	Полянка авылы	1	766
20	Рус Әшнәге авыл жирлеге	Рус Әшнәге авылы	1	364
21	Троицкий Урай авыл жирлеге	Троицкий Урай авылы	2	456
22	Уракчы авыл жирлеге	Уракчы авылы	4	478
23	Шумково авыл жирлеге	Шумково авылы	4	400
24	Шомарбаш авыл жирлеге	Шомарбаш авылы	4	426
25	Шумбут авыл жирлеге	Шумбут авылы	4	458
26	Югары Ырга авыл жирлеге	Югары Ырга авылы	2	300
27	Балтач авыл жирлеге	Балтач авылы	2	795

Район халкының гомуми саны 2024 ел башына 23 892 кеше тәшкил итте, шуларның 55,1% ы хезмәткә яраклы яшьтәге халык, хезмәт яшеннән өлкәннәр

31,5% ы, балалар 13,4%. тәшкил итә. Милли состав 78,5% - татарлар, 20% - руслар һәм 1,5% - башка милләтләр вәкилләре.

Таблица № 2. Балык Бистәсе МР халкының сан динамикасы

Халык саны (кеше), ел башына						
2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
27964	27315	26910	26560	26233	26096	25774
2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
25440	25052	24780	24444	24165	24078	23892

3.2. Балык Бистәсе муниципаль районының төп социаль – икътисады күрсәткечләре

Район икътисады авыл хужалыгы, төзелеш тармагы, сәнәгать, күпләп һәм ваклап сату предприятиеләре һәм оешмалары тарафыннан тәкъдим ителгән. 2023 ел нәтижәләре буенча тулай территорияль продукт 9,1 млрд.сум тәшкил иткән, 2022 ел белән чагыштырганда гамәлдәге бәяләрдә 4% ка арткан (жан башына исәпләгәндә – 382,2 мең сум).

Район икътисадында төп өлешен агросәнәгать комплексы алып тора. 2024 елда авыл хужалыгының тулаем продукциясе күләме 11% ка кимегән һәм 2 501 млн.сум тәшкил иткән.

Соңгы елларда үсемлекчелек өлкәсендә югары маржиналь культуралар (кукуруз, көнбагыш һәм рапс) үстерүгә өстенлек бирелә. Уңыш: кукуруз-60,2 ц/га, көнбагыш – 18,7 ц/га, рапс – 13,6 ц/га.

Район хужалыкның кече формаларын үстерү буенча республикада алдынгы урыннарны били. Район территориясендә 46 гаилә фермасы эшли. Тагын 2-се төзелеш стадиясендә.

Терлекчелек өлкәсендә сөт житештерү югары үсеш алган. Мәсәлән, районда гамәлдә булган 46 гаилә фермасының 22се сөт юнәлешендә эшли. Көн саен район 46 тонна сөт сава, 2023 ел белән чагыштырганда бу - 90%.

Мөгезле эре терлекләр саны 11614 баш тәшкил итә, шул исәптән 3900 баш сыер.

Авыл хужалыгы үсешенә «Кулон-Агро» ЖЧЖ, «ВЗП Рыбная Слобода» ААЖ, «Солтан» агрофирмасы ЖЧЖ, «Логос» ЖЧЖ «Кама Агро» ЖЧЖ кебек предприятиеләр зур өлеш кертәләр.

Таблица № 3. 2019 - 2023 еллар чорында Балык Бистәсе МРның социаль-икътисады үсеш күрсәткечләренә үзгәрү динамикасын бәяләү

Күрсәткечнең аталышы	ЧОРЛАР				
	2019г.	2020г.	2021г.	2022г.	2023г.
Даими халык саны (ел башына)	25052	24780	24444	24165	24078

Күрсәткечнең аталышы	ЧОРЛАР				
	2019г.	2020г.	2021г.	2022г	2023г
кеше.					
узган елга карата %ларда	98,47	98,9	98,6	98,8	99,6
Тулай территориаль продукт - барлыгы, млн. сум.	7 204,9	7 652,3	7 894,4	8502,9	8390,93
узган елга карата %ларда	101,3	106,2	103,2	107,7	98,7
Эре һәм урта предприятиеләр буенча өстәмә кыйммәт күләме, барлыгы, мең сум (факттагы бәяләрдә)	847 710	902 132	1 003 264	1 093 783	1 248 616
узган елга карата %ларда	88,2	106,4	111,2	109	114,16
Үзләре житештергән товар, башкарылган эшләр һәм хезмәтләр күләме үз көчләре белән, мең сум.	995 544	923 343	1 158 446	1 253 255	1 487 119
Сәнәгать житештерүе индексы, %	64,4	60,8	100,5	100,3	101,8
Барлык категория хужалыкларда, гамәлдәге бәяләрдә - тулаем авыл хужалыгы продукциясе, млн. сум (авыл хужалыгы оешмаларында һәм шәхси ярдәмче хужалыкларны да исәпкә алып)	3460,5	3166,4	2561,7	2810	2501
Бөртеклеләр уңышы, гектардан алынган центнер	28,3	30,9	17,8	32,4	26,4
Сөт житештерелде, барлык төр хужалыкларда (а/х берләшмәләрендә, КФХ һәм ИП)	17453	17213	14548	19094	16810
Мөгезле эре терлекләр саны	13827	14237	14256	13639	12200
Төп капиталга инвестицияләр күләме, млн. сум	1 399,2	2 319,9	1 351,9	1 965,1	1 762,6
Торак йортларны кулланышка кертү, гомуми мәйданы, мең кв.м.	13,62	17,06	15	15,67	12,36
узган елның тиндәшле чорына карата %ларда	104,6	125,2	87,9	104,47	78,9

Күрсәткечнең аталышы	ЧОРЛАР				
	2019г.	2020г.	2021г.	2022г.	2023г.
Салым һәм салым булмаган керемнәр, мең сум.	230 867	231 894	265 771	285 760	332 612
алдагы елга үсеш темпы, %	97,26	100,44	114,61	107,52	116,4
шул исәптән жан башына исәпләгәндә, мең сум	9,2	9,4	10,9	11,83	13,86
Ваклап сату товар әйләнеше күләме, млн. сум.	1 893	1 824,3	2 114,63	2 505,3	2 780,8
узган елның тиңдәшле чорына карата %ларда	96,1	93,1	106,8	103	107,3
Хезмәт өчен түләү фонды, млн. сум.	1 261,5	1206,9	1382,9	1 539,2	1 715,6
алдагы елга карата, %	102,4	95,67	114,6	111,3	111,46
Эшләүчеләрнең уртача исемлектәге саны	4 355	4 131	3 983	3 983	3 906
алдагы елга карата, %	98,73	94,86	97,81	100	98,06
Уртача айлык хезмәт хакы, сум	24 138,7	24 345,9	28 930,7	32 486,13	36 606,7
Узган елга карата үсеш темпы, %	103,72	100,86	117,15	112,29	112,68
Теркәлгән эшсезлек дәрәжәсе чор ахырына, %	0,30	0,40	0,25	0,22	0,10

2023 елда үзбездә житештерелгән товарлар, башкарылган эшләр һәм хезмәтләр күләме 1 487,1 млн.сум тәшкил итте. Сәнэгать житештерүе индексы 101,8% тәшкил итте. Район сәнэгатенең әйдәп баручы предприятиеләре-«АПК Русский Мрамор» ЯАЖ, «Балык Бистәсе ХПП» ЖЧЖ, «Кызыл Йолдыз урман хужалыгы»ДБУ, МУП «Теплоэнергосервис».

Төп капиталга инвестицияләр күләме 2023 ел нәтижәләре буенча 1 762,6 млн. сум тәшкил итте.

Ваклап сату товар әйләнеше үсеше темпы – 107,3% (күләме -2 780,8 млн.сум), халыкка түләүле хезмәтләр күрсәтү-96,5% (99,4 млн. сум) тәшкил итте.

Эшсезлек дәрәжәсенең кимүе теркәлдә.

2023 ел нәтижәләре буенча районда уртача хезмәт хакы 45 241,1 сум тәшкил иткән.

2023 елга берләштерелгән бюджет керемнәре 332,6 млн. сум тәшкил итә, 2022 ел дәрәжәсенә 117,6%. 2024 елның 10 аенда берләштерелгән бюджет

керемнәре 272,8 млн.сум тәшкил итә, 2023 елның шул ук чоры белән чагыштырганда 110,7%.

Социаль өлкәгә киткән чыгымнарغا килгәндә, аларның күләме республика дәрәжәсендә билгеләнгән нормативлар нигезендә формалаша. Шуны да билгеләп үтәргә кирәк, хужалык итүче субъектлар эшчәнлегеннән жирле бюджетка керемнәрнең артуы, шулай ук бюджет оешмаларында бюджет акчаларын экономияләүдән киләсе бюджет елында жирле бюджетның гомуми күләмен арттырмый, чөнки законнар нигезендә бу очракта бюджет трансфертларының күләме кими бара (үзгәрми торган чыгым вәкаләтләре булганда).

Үсеш бюджеты шулкадәр аз ки, бу күләмнәр хисабына инвестицион эре проектларны тормышка ашырып булмый. Шуна бәйле рәвештә, һичшиксез, бюджеттан тыш инвестицияләр жәлеп итү, шулай ук Балык Бистәсе МРның республика һәм федераль проектларда катнашуын киңәйтү аерым игътибар таләп итә.

Шулай итеп, Балык Бистәсе МРның иң житди проблемаларының берсе- бюджет кытлыгы һәм жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне тиешле дәрәжәдә хәл итү, шулай ук үсеш бюджетын формалаштыру өчен өстәмә салым һәм салым булмаган керемнәр булмау.

Бюджет чыгымнарының нәтижәләлеген күтәрү өчен бюджет дисциплинасын яхшырттырга кирәк. Шулай ук гамәлдән чыккан кредит бурычы, финанслау лимитлары белән тәэмин ителмәгән чыгымнарны барлыкка китерүне төшереп калдырырга.

Финанс дисциплинасын күтәрү максатыннан муниципаль унитар предприятиеләр эшчәнлеген финанс контролен көчәйтәргә һәм камилләштерергә кирәк.

Балык Бистәсе МР территориясендә эшчәнлек алып баручы кайбер предприятиеләр башка муниципаль берәмлекләрдә теркәлгән, бу Балык Бистәсе МР бюджетыннан төшөп калучы салым керемнәре турында сөйли.

4. Балык Бистәсе МРның конкурентлыкта (көндәшлектәге) өстенлекләре

4.1. Транспорт-логистика инфраструктурасы

Балык Бистәсе муниципаль районы Татарстан Республикасының үзәк өлешендә Кама елгасының уң як ярында урнашкан. Район Лаеш, Питрәч, Теләче, Саба һәм Мамадыш районнары белән чиктәш. Район үзәге. Балык Бистәсе Татарстан Республикасы башкаласыннан 90 км ераклыкта, Яр Чаллы шәһәреннән 180 км ераклыкта, «Казан» халыкара аэропортыннан 80 км ераклыкта урнашкан.

Шәһәр тибындагы Балык Бистәсе бистәсндә 9 метрга кадәр утырышлы суднолар кабул итә ала торган причал бар, сезонда уртача 350 мең тоннага кадәр йөк уза. Пассажирларны утырту-төшерү өчен причал белән төзекләндерелгән яр бую бар.

Район территориясе буенча М-7 «Волга» Мәскәү – Түбән Новгород – Казан – Уфа һәм Р-239 «Казан – Оренбург – Акбулак – Казахстан Республикасы белән чик» федераль әһәмияттәге М-7 "Волга" трассалары уза.

4.2. Файдалы казылмалар булу

Районда известь мелиорантлары һәм вак таш ясау өчен яраклы каты файдалы казылмалар базасы бар. Өлөгә карьерның эше нәтижәсендә басуларга ел саен 21 000 тонна известьташ кертелә, ел саен авыл жирлекләрендә 10 км бистә (авыллар) эчендәге юлларга вак таш салына. Карьер 2021 елда ябылды.

4.3. Энергетика

Район территориясендә Котлы Бөкәш подстанциясе урнашкан, ул Татарстан Республикасының биш муниципаль районы (Саба, Теләче, Мамадыш, Питрәч һәм Балык Бистәсе) кулланучыларын электр белән тәмин итә ала һәм республиканың ике энергорайонын-Түбән Кама, Казан районнарын тоташтыра. Моннан тыш, ул Идел буге һәм Урал энергосистемалары арасында мөһим бәйләүче буын булып тора. «Котлы Бөкәш» ПС 220 кВ ны реконструкцияләү нәтижәсендә, энергия нәтижәле һәм экологик жиһазлар кулланып, кулланучыларны электр белән тәмин итүнен ышанычлылыгы артты, эксплуатациягә чыгымнар кимеде. Объектның егәрлеге 146,8 МВА тәшкил итә. Өлөгә объектның энергетика ресурсларын безнең районга инвестицияләргә теләк белдергән инвесторларның яңа житештерү куәтләрен электр энергиясе белән тәмин итә ала.

5. Балык Бистәсе муниципаль районының төп үсеш юнәлешләре. Проблемалар һәм чишелеш юллары

Максат: тулай территориаль продуктны арттыру һәм районның инвестицион жәлеп итүчәнлеген арттыру, яңа эш урыннары булдыру һәм халыкның мәшгульлеге проблемаларын хәл итү.

Бурычлар:

- агросәнәгать комплексын үстерү,
- сәнәгатьне үстерү,
- туризм үсеше.
- муниципаль район территориясенә инвесторлар жәлеп итү.

5.1. Агросәнәгать комплексын үстерү

Балык Бистәсе МР агросәнәгать комплексын үстерүнең нәтижәлелеге башлыча безнең районда яшәүчеләрнең тормыш дәрәжәсен билгели. Район икътисадында авыл хужалыгы юнәлешендәге предприятиеләрнең чагыштырмача югары булуы моны аеруча әһәмиятле итә.

2024 елда авыл хужалыгының тулаем продукциясе 2 миллиард биш йөз бер мең сум тәшкил иткән, бу узган ел белән чагыштырганда 11% ка кимрәк. Сатыла торган авыл хужалыгы продукциясе күләме 1 миллиард 844 миллион сум тәшкил иткән. Продукция сатудан кергән табыш 1 гектар чәчүлеккә 21,7 мең сум тәшкил

иткән. Татарстан Республикасы АПКсы табышы күләмендә чагыштырма авырлыктагы уңай динамика күзәтелә.

Бөртекле культуралар 40,152 мең гектар мәйданда үстерелде. 96 мең тонна ашлык жыелган. Бөртеклекләрнең уртача уңышы гектардан 24 центнер тәшкил итә.

Һава шартларының начар торуына карамастан, шартлы 1 баш терлеккә 30 центнер азык берәмлеге тупас һәм сусыл азык әзерләнгән.

Соңгы елларда үсемлекчелек тармагында үзгәрешләр булды, бөртеклекләрне үстерү технологиясе сыйфатлы яна дәрәжәгә күчте, бөртекле культураларның яна төрләре һәм сортлары барлыкка килде.

2024 елда бөртек өчен кукурузның уңышы 60,2 ц/га тәшкил итте. 2214 гектардан барлыгы 13,328 мең тонна ашлык жыелган. Иң яхшы күрсәткечләргә «Логос» ЖЧЖ иреште - уңыш - 1245 га мәйданда 69 ц/га.

Район буенча көнбагыш чөчү мәйданы 3560 га тәшкил итә, уңыш - 18,7 ц/га. Иң уңышлы нәтижеләрне «Логос» ЖЧЖ күрсәтте - 1749 гектар мәйданда 20 ц/га уңыш алынды, тулаем жыем эшкәртелгәннән соң 3498 тонна тәшкил итте.

Соңгы елларда рапс уңышы артты. 2024 елда ул тулаем 4186 тонна уңыш жыеп 13,6 ц/га тәшкил итте.

Киләчәктә югары нәтижелә культуралар акрынлап киңәячәк.

Район авыл хужалыгының иң мөһим тармакларының берсе - терлекчелек.

2024 елда мөгезле эре ерлекләр саны 11614 баш (2023 елга карата 90%) тәшкил иткән, шул исәптән 3900 баш сыер. 15337 тонна сөт житештерелгән яисә 2023 елга карата 91%, узган елга карата 91% тәшкил иткән ит -1859 тонна. Бер сыердан уртача савым 5372 кг тәшкил итә.

Авил хужалыгы продукциясен житештерүгә районның шәхси ярдәмче хужалыклары да зур өлеш кертә, аларда бүген 5906 баш мөгезле эре терлек бар, шул исәптән 1916 сыер, 5208 сарык һәм кәжә, 36 меңнән артык кош-корт. Гомуми баш санының кимүе 80% тәшкил итте.

Районда фермерлар хәрәкәте сыйфатлы яна үрләр ала, күп кенә хужалыклар гаилә терлекчелек фермалары булдырган. 2024 ел нәтижеләре буенча гаилә фермаларының саны 46 тәшкил иткән, шуларның 22се – сөт юнәлеше, 12се – мөгезле эре терлек үрчетү, 4се – атлар үстерү, 2се – кошчылык фермасы, 2се – сарык, 2се – бөртекле культуралар житештерү һәм 1се жиләк культуралары үстерү буенча. Тагын 1 се төзелеш стадиясендә.

Гаилә фермаларының актив үсеше һәм жәлеп итүчәнлегә күбесенчә дәүләт ярдәменә бәйле.

Агростартап программасы буенча фермерларны үстерүгә 2024 елда 5 млн.сум акча алынган.

Авил хужалыгы производствосында белгечләр белән тәэмин ителеш 93% тәшкил итә. Аграр һәм ветеринария юнәлешендәге югары уку йортларында 68 студент белем ала, әмма яшь белгечләрне авылга кайтару бик түбән.

Авил хужалыгы өлкәсендә стратегия бурычлары:

- 2025 елда авыл хужалыгы продукциясен сатудан кергән акчалата керемне 3 млрд. сумга житкерү, шунның белән 2015 елның база күрсәткеченнән 90 процентка

артыграк. 2030 елга акчалата керемне 3,5 млрд сумга житкерү планлаштырыла, ягни төп күрсәткеч 127 процентка артачак.

- районның авыл хужалыгы производствосында уртача айлык хезмәт хакын 2025 елга 30 мең сумга, 2030 елга 35 мең сумга житкерү.

- 2030 елга 130 мең тоннага кадәр ашлык житештерү, бу 2015 ел дәрәжәсеннән 26 процентка күбрәк.

- 2025 елга 2580 тоннага кадәр ит житештерү, бу 2015 елга карата 110 процент тәшкил итәчәк, ә 2030 елга бу күрсәткеч 2800 тонна дәрәжәсенә кадәр артачак, бу 2015 ел дәрәжәсенә карата 119 процент тәшкил итәчәк.

- сөт житештерү дәрәжәсен 2027 елга 18000 тоннага житкерергә, бу 2015 ел дәрәжәсеннән 26 процентка, 2030 елга 20000 тоннага артыграк, бу 2015 ел дәрәжәсеннән 40 процентка артыграк.

- 2024 елга мөгезле эре терлекнең баш санын 13300 башка житкерергә, бу 2015 ел дәрәжәсенә карата 105 процент тәшкил итә, ә 2030 елга 15000 башка кадәр житәчәк, бу 2015 ел дәрәжәсенә карата 118 процент тәшкил итәчәк (2015 елда мөгезле эре терлекнең баш саны – 12681).

- авыл хужалыгы культураларының уңышын 28 ц/га кадәр (2015 ел дәрәжәсенә-117 процент), ә 2030 елга-35 ц/га кадәр (2015 ел дәрәжәсенә карата 152 процент) арттыру.

Агросәнәгать комплексы өлкәсендәге проблемалар:

Авыл хужалыгы техникасы, жиһазларының тузу дәрәжәсе югары;

Авыл хужалыгы житештерүчеләре товарларына түбән сатып алу бәяләре;

Продукциянең үзкыйммәте югары бәясе;

Югары квалификацияле эшче кадрларга кытлык;

Агросәнәгать комплексында заманча технологияләрне куллану дәрәжәсе житәрлек түгел.

Чишелеш юллары:

2027 елга югары маржиналь культураларны 14500 гектарга житкерү;

Селекция-нәсел эшен сыйфатлы яна дәрәжәгә күтәрү;

КФХ һәм шәхси ярдәмче хужалыкларда жирләрне куллануның нәтижелелеген арттыру;

Хужалыклар житәкчеләре, белгечләр һәм башка хезмәткәрләреннән квалификациясен даими күтәрү;

Авыл хужалыгы житештерүчеләре арасында кооператив хәрәкәтөн үстерү;

Бөртекле культураларның югары уңыш бирә торганнарыын практикага кертү (көзге арыш, бодай, кукуруз, арпа);

Югары житештерүчән авыл хужалыгы машиналарын сатып алып авыл хужалыгы техникасы паркын янартуның интенсивлыгын арттыру;

«Кулон Агро» ЖЧЖнең 600 баш сыерга исәпләнгән сөт комплексы төзелеше (килешенү буенча);

Жиләк үстерү һәм эшкәртү буенча Родина ЖЧЖ агросәнәгать паркын төзү.

Дөнья дәрәжәсендәге авыл хужалыгы житештерүенең яна заманча технологияләрен үзләштерергә сәләтле яна югары житештерүчәнлекле,

компьютерлаштырылган техникада эшли белүче белгечләрне, шул исәптән яшь белгечләрне, механизаторларны әзерләү.

Таблица № 4. Агросәнәгать комплексын үстерү өлкәсендә чаралар

№	Чара	Үтәү сроклары	Жаваплы башкаручы	Финанслау чыганақлар, мең сумнарда	Чыганақ
1	2027 елга югары маржиналь культураларны 14500 гектарга житкерү	2025-2027 еллар	ББМР БК, АХ һ А И(килешенү буенча), инвесторлар (килешенү буенча)	84 000,0	Бюджеттан тыш
2	Селекция-нәсел эшен сыйфатлы яңа дәрәжәгә күтәрү	2025-2027 еллар	ББМР БК, АХ һ А И (килешенү буенча), авыл хужалыгы житештерүчеләре (килешенү буенча)	25 000,0	Бюджеттан тыш
3	КФХ һәм шәхси ярдәмче хужалықларда жирләрне куллануның нәтижелелеген күтәрү- барлык авыл хужалыгы жирләре эшкәртелергә тиеш	2025-2027 еллар	ББМР БК, АХ һ А И (килешенү буенча)	-	-
4	Хужалықлар житәкчеләре, белгечләр һәм башка хезмәткәрләрнең квалификациясен даими күтәрү	2025-2027 еллар	ББМР БК, АХ һ А И (килешенү буенча)	200,0	ТР бюджеты, местный бюджет
5	Авыл хужалыгы житештерүчеләре арасында кооператив хәрәкәтен үстерү	2025-2027 еллар	ББМР БК, АХ һ А И, авыл хужалыгы житештерүчеләре	40 000,0	РФ бюджеты, Бюджеттан тыш

6	Бөртекле культураларны югары уңыш белән кертү (көзгә арыш, бодай, кукуруз)	2025-2027 еллар	ББМР БК, АХ һ А И (килешенү буенча, авыл хужалыгы житештерүчеләре (килешенү буенча)	20 000,0	Бюджеттан тыш
7	Югары житештерүчән авыл хужалыгы машиналарын сатып алып авыл хужалыгы техникасы паркын яңартуның интенсивлыгын арттыру	2025-2027 еллар	ББМР БК, АХ һ А И (килешенү буенча), авыл хужалыгы житештерүчеләре (килешенү буенча)	720 000,00	РФ бюджеты, ТР бюджеты, Бюджеттан тыш
8	«Кулон Агро»ЖЧЖнең 600 баш сыерга исәпләнгән өченче сөт комплексы төзелеше	2025-2027 еллар	ББМР БК, АХ һ А И (килешенү буенча), инвестор (килешенү буенча)	228 000,00	РФ бюджеты, Бюджеттан тыш
9	Дөнья дәрәжәсендәге авыл хужалыгы житештерүенен яңа заманча технологияләрен үзләштерергә сәләтле яңа югары житештерүчәнлекле, компьютерлаштырылган техникада эшли белүче яшь белгечләрне, шул исәптән яшь белгечләрне, механизаторларны әзерләү	2025-2027 еллар	ББМР БК, АХ һ А И (килешенү буенча), «Балык Бистәсе агротехника көллияте» (килешенү буенча)	3 000,0	ТР бюджеты, жирле бюджет

Бүгенге көндә шәхси ярдәмче хужалыклар да авыл хужалыгы продукциясен житештерүгә зур өлеш кертә.

Авил халкы өчен шәхси ярдәмче хужалыклар һәрвакыт крестьян гаиләсе бюджетында зур роль уйнаганнар. Базар мөнәсәбәтләренә күчү, авылда кече эшмәкәрлекне үстерү белән шәхси ярдәмче хужалыкларның әһәмияте кимемәде. Производствоның кискен кимүе шартларында күп кенә төбәкләрдә шәхси ярдәмче хужалыклар авыл халкының яшәвенең төп чыганагына әверелде.

Шәхси ярдәмче хужалыкны саклау һәм аны авыл жирлегендә алга таба үстерү өчен берничә чара үткәрергә кирәк:

Шәхси ярдәмче хужалыкларны мәгълүмати-консультация белән тәэмин итү;

Шәхси ярдәмче хужалыкларга ярдәм программалары;

Арендаланган пай жирләре исәбенә азык белән үз вакытында тәэмин итү;

Шәхси ярдәмче хужалыкларны терлек азыгы белән тәэмин итүне оештыру;

Шәхси ярдәмче хужалыкларда житештерелгән артык продукцияне сату өчен ярминкәләр оештыру.

Таблица №5. Шәхси ярдәмче хужалыкларны үстерү өлкәсендә чаралар

№	Чара	Үтәү сроклары	Жаваплы башкаручы	Финанслау чыганақлар, мең сумнарда	Чыганақ
1	Шәхси ярдәмче хужалыкларны мәгълүмати-консультация белән тәмин итү;	2025-2030 еллар	ББМР БК, АХ һ А И (киләшенү буенча), жирле үзидарә органнары	-	-
2	Шәхси ярдәмче хужалыкларга ярдәм программалары;	2025-2030 еллар	ББМР БК, АХ һ А И (киләшенү буенча), жирле үзидарә органнары	-	-
3	Арендаланган пай жирләре исәбенә азык белән үз вакытында тәмин итү;	2025-2030 еллар	ИК РСМР, АХ һ А И (киләшенү буенча), жирле үзидарә органнары, авыл хужалыгы житештерүчеләре (киләшенү буенча)	-	-
4	Шәхси ярдәмче хужалыкларны терлек азыгы белән тәмин итүне оештыру;	2025-2030 еллар	ББМР БК, АХ һ А И (киләшенү буенча), жирле үзидарә органнары, авыл хужалыгы житештерүчеләре (киләшенү буенча)	-	-
5	Шәхси ярдәмче хужалыкларда житештерелгән артык продукцияне сату өчен ярминкәләр оештыру.	2025-2030 еллар	ББМР БК, АХ һ А И (киләшенү буенча), жирле үзидарә органнары	-	-

5.2. Сәнәгатьне үстерү

2023 елда үзбездә житештерелгән товарлар, башкарылган эшләр һәм хезмәтләр күләме 1 487 млн. сум тәшкит иткән. Сәнәгать житештерүе индексы 2022 ел дәрәжәсенә карата 101,8% тәшкит итте.

Балык Бистәсе муниципаль районының күрсәтерлек сәнәгать предприятиеләре булып торалар:

- «АПК Русский Мрамор» ЯАЖ ит эшкэртү предприятиесе. Элеге предприятиенен куэте елына 13 840 тонна эзер продукция тэшкил итэ. 2023 елда бу предприятиедэ 975 млн. сумлык товар төяп жиберелгэн. 149 эш урыны булдырылган. Уртача хезмэт хақы 34 мең сумнан артып китэ.

- «Балык Бистэсе ХПП» ЖЧЖ. 2023 ел нэтижэлэре буенча житештерелгэн продукция күлэме 71,8 млн.сум тэшкил итэ. 55 эш урыны булдырылган. Предприятиедэ уртача хезмэт хақы-53 мең сум.

- «Кызыл Йолдыз урман хужалыгы» ДБУ. 2023 ел йомгаклары буенча житештерелгэн продукция күлэме 42 млн.сум тэшкил итэ. 74 эш урыны жэлөп ителгэн. Предприятиедэ уртача хезмэт хақы-28,5 мең сум.

- «Теплоэнергосервис»МУП. 2023 ел йомгаклары буенча житештерелгэн продукция күлэме 57,3 млн.сум тэшкил итэ. 48 эш урыны эшли. Предприятиедэ уртача хезмэт хақы-30 мең сум.

Сөт эшкэртү буенча «РСМК»ЖЧЖ инвестиция проекты гамэлгэ ашырыла. Предприятие 2025 елның икенче яртыеллыгына ачылачак.

Районда «Тэмле» кулланучылар кооперативы төзелде. Бүгенге көнгө бинаны ремонтлау төгэллэнгэн, ит ярымфабрикатлары, икмэк-күмөч айберлэре житештерү линиялэре эшли башлаган, яңа ит продукциясе сатыла. Район халкы һәм кунаклары өчен житештерелэ торган продукциянең барлык төрлэре «Тэмле»кибетендэ тэкъдим ителгэн.

2023 елда район территориясендэ «ГлобалСпецСтиль»ЖЧЖнең махсус киём тегү предприятиесе филиалы ачылды. 6 эш урыны булдырылган. 10 га житкерү планлаштырыла.

Балык Бистэсе муниципаль районы башлыча аграр район булып санала. Районда предприятиелэр нигездэ авыл хужалыгы, урман хужалыгы һәм балыкчылык продукциясен эшкэртүне гамэлгэ ашыручы агросәнэгать комплексының (алга таба – АПК) бер өлеше булган сәнэгать тармакларына керэлэр.:

азык-төлек продукциясе;

азык;

алкогольсез эчемлеклэр һ. б.

Проблемалар:

Квалификацияле кадрлар кытлыгы.

Алга киткэн инфраструктура булмау.

Жир кишәрлеклэрен бер категориядэн икенчесенэ күчерүнең озак сроклары, аерым алганда, жирлэрне авыл хужалыгы билгелэнешендэге категориядэн сәнэгать билгелэнешендэге категориягэ күчерү.

Чишү юллары:

Предприятиелэр һәм оешмаларның региональ һәм федераль дәрәжэдэ гамэлгэ ашырыла торган финанс һәм финанс булмаган ярдәм чараларында катнашуы.

Эшкэртү сәнэгате өлкәсендэ, шул исәптэн агросәнэгать комплексына кермәүче эре инвестиция проектларын (зур житештерү куэتلэренэ ия) жэлөп итү һәм гамэлгэ ашыру.

Предприятиелэрнең мөгариф оешмалары белән үзара хезмэттэшлеге.

Көтелгән нэтижэлэр:

- эш урыннары санын арттыру;
- икътисадның сәнэгать секторында эшләүче хезмәткәрләрнең хезмәт хакы дәрәжәсе арту.
- бюджетка керемнәрне арттыру,
- авыл территорияләрен ныгыту.

5.3. Кече һәм урта эшкуарлыкны үстерү

Кече эшмәкәрлек үсешенә югары күрсәткечләренә ирешү районның икътисади алгарышы һәм социаль тотрыклылыгының мөһим факторы булып тора. Район икътисадының үсеше күбесенчә кече һәм урта бизнесның нәтижелелеген күтәргә бәйле.

Кече һәм урта эшмәкәрлекнең район икътисадына керткән өлеше елдан-ел арта бара. Тулай территорияль продуктта кече һәм урта эшмәкәрлек продукциясенә өлеше 36,2% тәшкил итә.

Эшмәкәрлек төрләре структурасында сәүдә, жәмәгать туклануы һәм көнкүреш хезмәте күрсәтү, авыл хужалыгы, урман хужалыгы, ау, балыкчылык һәм балык үстерү, транспорт һәм элемент, төзелеш, эшкәртү производстволары зур өлешне алып тора. Район территориясендә 682 эшкуарлык субъекты (юридик зат шәхси эшмәкәр) үзләренә хужалык эшчәнлекләрен алып бара, аларда 2,5 меңнән артык кеше эшли.

Житештерелә торган продукция, эш һәм хезмәтләр күләме арта, аларның ассортименты һәм сыйфаты яңа технологияләр кертү хисабына яхшыра. Бюджетның барлык дәрәжәләренә салым керемнәре арта бара, эшкуарларның цивилизацияле бизнес алып бару теләге арта бара.

Балык Бистәсе муниципаль районының инвестицион жәлеп итүчәнлеген арттыру максатларында «2024-2028 елларга Татарстан Республикасы Балык Бистәсе муниципаль районында кече һәм урта эшкуарлыкны үстерү» программасы тормышка ашырыла. Аның кысаларында сәнэгать майданчыкларын урнаштыру өчен бирелә торган жир кишәрлекләренә карата аренда түләве түләү буенча ташлама билгеләнде: аренданың 1 нче елы - аренда шартнамәсендә билгеләнгән еллык аренда түләвенә 20% ы, аренданың 2 нче елы - 40%, аренданың 3 нче елы – 60%, аренданың 4 нче елы – 80%, аренданың 5 нче елы – 100%.

2024 елның 1 гыйнварына Балык Бистәсе муниципаль районы буенча 179 предприятие Сәүдә эшчәнлеген алып бара. 2023 елда сәүдә предприятиеләренә товар әйләнеше 2 780,8 млн. сум тәшкил иткән, узган ел белән чагыштырганда үсеш 107,3%.

Муниципаль район территориясендә азык-төлек булмаган товарлар төркемен сату буенча 1 базар урнашкан.

Таблица №6. Кулланучылар базары үсешенә көтелә торган күрсәткечләре

Күрсәткеч	еллар					
	2023	2024	2025	2026	2027	2030

Ваклап сату әйләнеше, млн. сум.	2380,12	2499,13	2618,14	2737,15	2846,64	2960,50
Халыкка күрсәтелә торган түләүле хезмәтләр күләме, млн. сум.	332,0	354,4	376,8	399,2	415,2	431,8

Бурычлар:

1. Кече һәм урта бизнеска ярдәм итү өчен инфраструктура объектларын булдыру һәм үстерү;
2. Эш башлаучы эшкуарларга ярдәм;
3. Сәүдә һәм кулланучылар базарын үстерү;
4. Кече һәм урта эшкуарлыкны үстерү өлкәсендә норматив-хокукый жайга салуны камилләштерү;
5. Кадрлар потенциалын ныгыту, эшкуарның уңай образын булдыру.

СМП (КЭС) өлкәсендә проблемалар:

Зур житештерү куәтләре булмау.

Түбән эшлекле активлык.

Житештерелгән продукцияне эшкәртү булмау.

Хезмәт ресурсларының сыйфатының түбән дәрәжәсе.

Үсеш алган инфраструктура булмау.

МСП (КУЭ) субъектлары өчен кредит продуктарының югары процент ставкасы.

Хәл итү юллары:

Кече һәм урта эшкуарлык субъектларын һәм үзмәшгуль гражданнарны эшкуарлыкка ярдәм итү һәм үстерү мәсьәләләре буенча мөгълүмати тәэмин итү.

МСП һәм үзмәшгуль гражданнар өчен продукция сату өчен ярминкәләр уздыру.

Кече һәм урта эшкуарлык субъектларына мөлкәти ярдәм.

Кече һәм урта бизнес субъектларының Татарстан Республикасын һәм Россия Федерациясен яклауның төрле программаларында катнашуына ярдәм итү.

Муниципаль милек майданнарын өстенлекле тармаклар буенча КУЭ субъектларына ташламалы шартларда арендага бирү.

Көтелә торган нәтижәләр:

- районның тулаем территориаль продуктында кече һәм урта эшмәкәрлек продукциясенә өлешен 2027 елга 40,9% ка кадәр арттыру, 2030 елга 45% ка кадәр арттыру .

- гамәлдәге предприятиеләрне саклап калу һәм яңа кече һәм урта предприятиеләр булдыру, бу эш урыннары санын арттырырга мөмкинлек бирәчәк.

- кече һәм урта эшкуарлыкта эшләүче хезмәткәрләрнең хезмәт хакы дәрәжәсен минималь куллану бюджеты күләменнән ким булмаган күләмдә саклап калу.

Таблица № 7. Сәнәгать һәм КЭС үсеше өлкәсендәге чаралар

№	Чара	Үтәү сроклары	Жаваплы башкаручы	Финанслау чыганақлар, мең сумнарда	Чыганақ
1.	Кече һәм урта эшкуарлык субъектларын һәм үзмәшгуль гражданнарны эшкуарлыкка ярдәм итү һәм үстерү мәсьәләләре буенча мәгълүмати тәэмин итү.	2020-2030 еллар	ББМР БК, жирле үзидарә органнары	-	-
2	МСП һәм үзмәшгуль гражданнар өчен продукция сату өчен ярминкәләр уздыру.	2020-2030 еллар	ББМР БК, жирле үзидарә органнары	-	-
3	Кече һәм урта эшкуарлык субъектларына мөлкәти ярдәм.	2020-2030 еллар	ББМР БК, жирле үзидарә органнары		
4	Кече һәм урта бизнес субъектларының Татарстан Республикасын һәм Россия Федерациясен яклауның төрле программаларында катнашуына ярдәм итү.	2020-2030 еллар	ББМР БК, жирле үзидарә органнары		
5	Муниципаль милек майданнарын өстенлекле тармақлар буенча КУЭ субъектларына ташламалы шартларда арендага бирү.	2020-2030 еллар	ББМР БК, жирле үзидарә органнары		

5.4. Туризм үсеше

Балык Бистәсе муниципаль районында туризм икътисадый һәм социаль проблемаларны хәл итүдә мөһим роль уйный. Әлеге юнәлешне үстерү өстәмә эш урыннары булдыруга, икътисадый актив халыкның мәшгульлеген үстерүгә, туризм белән чиктәш тармақларда эшкуарлык активлыгын арттыруга (туристик компанияләр хезмәтләре, күмәк урнаштыру чаралары, транспорт, элементә, сәүдә, сувенир һәм башка продукция житештерү, туклану, авыл хужалыгы, төзелеш), мәдәни мирас объектларын реставрацияләүгә һәм территорияләрне төзекләндерүгә инвестицияләр жәлеп итүгә ярдәм итә.

Районның туристлар жәлеп итүчәнлеген ягыннан өстенлекләре: район Кама яры буенда урнашуы, күп санлы күлләр һәм елгалар. Жирле жирләр бәһасез тарихны саклай - мамонтларның казык тешләреннән башлап, алар бүгенге көнгә кадәр

басуларны һәм Кама үзәннән эшкәрткәндә табыла, халкы Явыз Иван Грозныйның басып алу сәясәтенә каршы торырга тырышкан Чаллы шәһәрлеге белән бетереп.

Хәзерге вакытта район өчен туризм төре - балыкчылык, аучылык, авыл, мәдәни-танып белү һәм экотуризм.

Төбәк өчен балык туризмы - ул аерым тема. Жирле сулар балыкка бай, Кама ярларында да, күп санлы күлләрдә дә балыкчылык мөмкин, һәм моны ел әйләнәсе эшләргә мөмкин.

ББМР өчен абсолют яңа юнәлеш - Степановка авылында урнашкан "Кыргый ферма" фермер хужалыгы тарафыннан каралган эко-туризмны үстерү. 2014 елда «Кыргый ферма» Эко-туристик паркы» проекты гамәлгә ашыру башланды. Бүгенге көндә парк территориясендә 100 баштан артык кыргый хайван (тимгелле боланнар һәм мараллар) асрала. Бу юнәлеш район өчен эко-туризмны һәм авыл туризмның үстерүгә мөмкинлек бирәчәк. Эко-парк Татарстан һәм башка төбәкләр туристларын җәлеп итә торган иң популяр урыннарның берсенә әверелде, анда 2023 елда 12,7 мең турист, 2024 елның 9 аенда – 10,8 мең кунак килде. Хәзерге вакытта "Ольха" глэмпингы өстендә эш төгәлләнү стадиясендә, комплекс территориясен төзекләндерү эшләре башланган. Ел әйләнәсендә 36 урынлы номер фонды булган 8 А-FRAME йорты төзелде. Проект буенча инвестицияләр күләме 208 млн сум тәшкил итә, бүгенге көндә проектка 144,2 млн сум акча салынган, 11 эш урыны булдырылган. 37 эш урыны булдыру планлаштырыла.

2024 елда тагын бер инвестор белән «Балык Бистәсе»ял базасын төзү буенча сөйләшүләр башланды. Проектның максаты актив ял итү өчен барлык кирәкле шартлар тудыру, анда балык тоту жайланмалары, ял итү зоналары һәм балык аутлеты урнаштырылачак. Инвесторга жир участогы сайланган. Инвестиция проекты әлеге туристлык базасында Бөтенроссия балык тоту-спорт чараларын уздыру хисабына районның танылуын арттырачак. Проект буенча инвестицияләр күләме 300 млн сум тәшкил итә, 40 эш урыны булдыру планлаштырыла. «ЭКОДОМ» компаниясе Татарстан кунаклары өчен ял итүнең яңа форматын тәкъдим итә - бу тәгәрмәчле Экодом. Теләгән һәркем тәгәрмәчле йортны арендага ала һәм сәяхәт итә ала. Бүгенге көнгә 8 Экодом житештерелгән. Проектка 10 млн сумнан артык инвестиция кертелгән.

«СД-Траст» ЖЧЖ «Экотур»шәһәр читендәге ял базасы комплексын реконструкцияләүне һәм төзүне төгәлләде. Комплекс бер юлы ял итүчеләр саны белән 100 кешегә исәпләнгән.

Проект үз эченә ала:

- төзекләндерелгән яр бие линиясе;
- урам бассейны булган экоотель;
- комлы пляж һәм ял итү һәм кече көймәләр өчен пирс;
- актив һәм дөвалау ялы өчен тематик зоналар;
- ел әйләнәсендә файдалануга исәпләнгән 15 модульле йорт төзү планлаштырыла. Йортларның майданы 25 кв. м. дан 50 кв. м. га кадәр, шуларның өчесе инде файдалануга тапшырылган;
- кошчылык һәм зоопарк оештыру планлаштырыла.

Районда туризмны үстерү проблемалары:

- районның табигать-ресурс һәм тарихи-мәдәни потенциалын житәрлек дәрәжәдә позицияләү булмау;

- үсеш алган туристлык инфраструктурасы булмау.

Хәл итү юллары:

Балык Бистәсе муниципаль районының уңай туристик имиджын булдыру, конкурентлыкка сәләтле туристик продукт булдыру, перспективалы туристлык базарларында алга китү;

туризм өлкәсендә реклама-мәгълүмат эшчәнлеген алып бару;

Туристлык һәм тәэмин итүче инфраструктураны үстерү;

Туризм һәм рекреация өлкәсендә инвестиция активлыгын арттыру өчен уңай шартлар тудыру;

Балык Бистәсе муниципаль районында туризмны үстерүнең муниципаль программасын эшләү. Муниципаль-хосусый партнерлыкның программа-максатчан методын һәм механизмнарын куллану ачыкланган проблемаларны хәл итүнең һәм туризмның ресурс потенциалын файдалануның нәтижәләгән күтәрүнең ин нәтижәле ысулы булып тора.

Таблица № 8. Туризмны үстерү өлкәсендә чаралар

№	Чара	Үтәү сроклары	Жаваплы башкаручы	Финанслау чыганақлар, мең сумнарда	Чыганақ
1	«Гаиләле Велоял көннәре» проекты кысаларында чаралар оештыру	2025-2027 еллар	"Татарстан Республикасы Балык Бистәсе Башкарма комитетының яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлеген" МКУ)	180 000,00	РТ
2	«Сәйлән» ДОЛ базасында «Велосипед экскурсоводы мәктәбе» социаль әһәмиятле проекттын гамәлгә ашыру	2025-2027 еллар	"Татарстан Республикасы Балык Бистәсе Башкарма комитетының яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлеген" МКУ	1 996 800,00	РТ
3	Халықара туризм көнен бәйрәм итүгә багышланган туристик слетны оештыру һәм уздыру	2025-2027 еллар	"Татарстан Республикасы Балык Бистәсе Башкарма комитетының яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлеген" МКУ	65 000,00	Жирле бюджет

4	Жэйге балык тоту буенча «Иң яхшы балыкчы» фестивален оештыру һәм үткәрү	2025-2027 еллар	"Татарстан Республикасы Балык Бистәсе Башкарма комитетының яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлгеге" МКУ	65 000,00	Жирле бюджет, спонсор ярдәме
5	Боздан кышкы балык тоту буенча «Балык Бистәсе трофейлары» фестивален оештыру һәм үткәрү	2025-2027 еллар	"Татарстан Республикасы Балык Бистәсе Башкарма комитетының яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлгеге" МКУ	65 000,00	Жирле бюджет, спонсор ярдәме

5.5. Инвестиция потенциалын үстерү

Муниципаль район территориясенә инвесторлар жәлеп итү буенча актив эш алып барыла.

2023 елдан күчәчәк һәм 2024 елда гамәлгә ашырырга планлаштырылган игълан ителгән инвестицияләр суммасы 2 млрд.50 млн. сум тәшкил иткән. Элек жәлеп ителгән һәм яңа жәлеп ителгән инвесторлар белән бергә 1 млрд.779,5 млн. сум акча кертелгән инде. 2024 елда 270,1 млн.сум инвестиция кертелгән. Барлык инвестицион проектларны гамәлгә ашыруны исәпкә алып, барлыгы 247 эш урыны булдырылды, киләчәктә 1000нән артык эш урыны булдырылып дип көтелә. Агымдагы елда 39 эш урыны булдырылды.

"РСМК " компаниясе район территориясендә төзелеп бетмәгән сөт комбинаты бинасын сатып алды, тәүлегенә 300 тоннага кадәр сөт эшкәртү цехын эшләтеп жиберергә планлаштыра. ТИспан жиһазларын китерүгә контрактлар төзелде. Ташу сроклары 2025 елның беренче яртыеллыгында. Инвестицияләр күләме 1,250 млрд сум тәшкил итә. 200 эш урыны булдырылачак. Бүгенге көнгә 163,0 млн сум инвестиция кертелгән.

Агымдагы елда район территориясенә тагын бер эре инвестор - йөк ташу белән шөгыльләнүче «Нео Транс» ЖЧЖ компаниясе жәлеп ителгән. Компания агымдагы елда М7-Идел федераль трассасы янында йөк автомобильләре өчен СТО төзелешенә керешергә ниятли. Проект буенча инвестицияләр суммасы 500 млн сум тәшкил итә, 400 эш урыны булдыру планлаштырыла.

Россия авиация яратучылар Федерациясе «Масловка» аэрогородогы проектын гамәлгә ашыруны дәвам итә, аны Татарстан Республикасы Инвестицион советы хуплады. Инвестицияләр күләме 70 эш урыны булдырып, 791 млн сум тәшкил итә. Жир кишәрлекләрен тиешле категорияләргә күчерү эшләре төгәлләнде. Проектны алга таба тормышка ашыру өчен проектны газлаштыру, электр һәм су белән тәмин итү, республиканың транспорт системасы программаларына кертү зарурлыгы бар.

Бүгенге көнгә инвестор тарафыннан түбәндәге эш төрләре башкарылган:

- жир кишәрлеген сатып алу;
- жирдә һәм суда утырту полосаларын бизәү;
- Ан-2 самолеты сатып алынды;
- укуту өчен планерлар житештерү;
- «Масловка УББМ»МБМУ базасында аэрокласс оештырылды;
- һава зонасы өчен радиоешлыклар рәсмиләштерелде;
- Челтәр компаниясе белән берлектә электр белән тәмин итү өчен подстанцияләр урнаштырылды (250 һәм 150 кВт).;
- проект-эзләү эшләре башкарылды.

Районда бер «Слобода» аккредитацияләнган сәнәгать паркы эшли («Слобода»ЖЧЖ ИК ПП).

Зур Мәшлэк авылында «Кишер» ЖЧЖнең кондитер эшләнмәләре предприятиесе базасында «Слобода» сәнәгать паркы булдырылды (2,01 Га). Парк резидентлары өчен элеккеге ашханә бинасы эзерләнә: газ, су үткәрелгән, түбәсе тулысынча алыштырылган, эчке бизәү эшләре алып барыла. 2024 елда парк территориясендә тагын бер резидент – «Бистә»ЖЧЖ эшли башлады. Бүгенге көндә парк территориясендә өч резидент эшли: «Кишер» ЖЧЖ, «Сәламәт туклану фабрикасы» ЖЧЖ (якорь резиденты) һәм «Бистә»ЖЧЖ. Хәзерге вакытта сәнәгать паркының тулаем мәйданы 73% тәшкил итә (файдалы мәйдан буенча 80,3%). Сәнәгать паркында 13 эш урыны булдырылган, уртача айлык хезмәт хакы 25,0 мең сум, сәнәгать паркының әйләнеше 2024 елның беренче яртыеллыгында 19 млн сум тәшкил иткән.

Киләчәктә предприятиене чимал базасы белән тәмин итү максатларында үз авыл хужалыгы производствосын булдыру планлаштырыла. Бүгенге көндә челтәр кибетләре белән килешү төзелгән. Шулай ук «Kisher " ЖЧЖ үз продукциясен сатуда Wildberries һәм Ozon кебек маркетплейсларны актив куллана.

2016 елда «Яшь фермер» программасы буенча 3 млн сумлык грант акчасына төзелгән «Капаруллин»КФХ үз әйләнешен арттыра. Ул 7 гектар карлыган үсентесеннән башлады, мәйданны 100 гектарга житкерде. Хужалыкта 2 трактор һәм жыләк жыю комбайны эшли. Киләчәктә туңдыру һәм эшкәртү цехлары булган «Балык Бистәсе» агросәнәгать паркын төзү планлаштырыла. Инвестицияләр күләме 85,4 млн сум тәшкил итә, бүгенге көнгә 31,2 млн сум күләмендә инвестицияләр жәлеп ителгән.

6. Социаль өлкәне үстерү

Базар икътисады аякка басу шартларында кеше ресурсларының роле чиктән тыш актуальләшә, алардан файдалануны оптимальләштерү һәм үстерү алар белән нәтижәле идарә итүнең стратегик бурычларыннан берсе булып тора. Социаль даирәне үстерү мөһим роль уйный, район икътисадының һәм тулаем республиканың киләчәге шуңа бәйле.

Социаль өлкәне үстерү кысаларында мөһим юнәлешләр:

- халыкның белем һәм мәдәни дәрәжәсен күтәрү;
- кеше ресурсларының инновацион активлыгы артуы;
- халыкның һөнәри һәм социаль мобильлеге өчен шартлар тудыру;

- районның социаль мохитен камилләштерү һәм үстерү юлы белән социаль якланганлыкны тәмин итү;
- халыкның сәламәтлеген яхшырту һәм сәламәтлек саклауның профилактик юнәлешен көчәйтү.

Шулай итеп, өлкәнең социаль потенциалы муниципаль районның сәламәтлек саклау, мәгариф, мәдәният, халыкны эш белән тәмин итү һәм социаль ярдәм, физик культура һәм спорт кебек тармак системаларының үсеш дәрәжәсе белән сыйфатлана.

6.1. Сәламәтлек саклау

Хезмәткә яраклы яшътән югары халык саны 33.3% тәшкил итә. Шунисын да билгеләп үтәргә кирәк, Балык Бистәсе районы демографик картаю дәрәжәсе югары булган төбәккә кертелгән, шуңа күрә халыкның яшъ структурасы демографик күрсәткечләргә йогынты ясый. Үлем-китем коэффициенты 2023 елда һәр мең кешегә 15,8 кешегә житте. 2023 елда 378 кеше үлгән, бу 2022 елга караганда 13 кешегә күбрәк. 2023 елда туучылар саны 1000 кешегә 6,8 күрсәткеч, 163 бала туган, бу 2022 ел белән чагыштырганда 5 балага күбрәк..

Район үзәк хастаханәсе базасында сәламәтлек мәктәпләре оештырылган, аларда 1061 кеше белем алган. 4815 кеше сәламәт яшәү рәвешенә нигезләренә өйрәтелгән. Поликлиника фойесында йөрәк-кан тамырлары авырулары темасына белгечләрнең роликларын һәм лекцияләрен өзлексез трансляцияләү оештырылган, бина фасадына кан басымы, кан шикәре, холестерин һәм авырлык нормалары турында халыкка мәгълүмат эленгән.

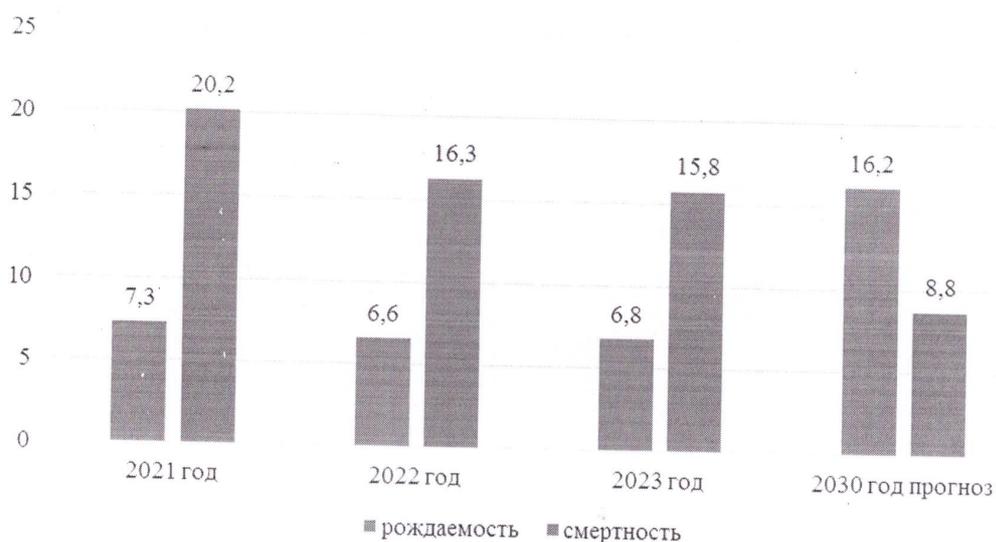
2024 елның 30 сентябринән 1 ноябринә кадәр район территориясендә республика клиник хастаханәсе белгечләрен жәлеп итеп мобиль поликлиника эшләде.

2021 елларда үлүчеләр саны өчен covid 19 пандемиясе зур әһәмияткә ия булды.

2030 елга бурычлар:

- туучылар санын һәр 1000 кешегә 16,2 ка кадәр арттыру;
- 1000 кешегә үлүчеләр санын 8,8 ка кадәр киметү;
- гомер озынлыгын 80 елга кадәр озайту .

Балык Бистәсе районы буенча халыкның табигый хәрәкәте коэффициентлары динамикада 2021 елдан 2023 елга кадәр һәм 2030 елга фаразланган күрсәткечләр (1 мең кешегә)

2021 елдан 2023 елга кадәр яман шеш авыруларынан үлчеләр саны динамикасы һәм 2030 елга фаразланган күрсәткечләр (100 мең кешегә)

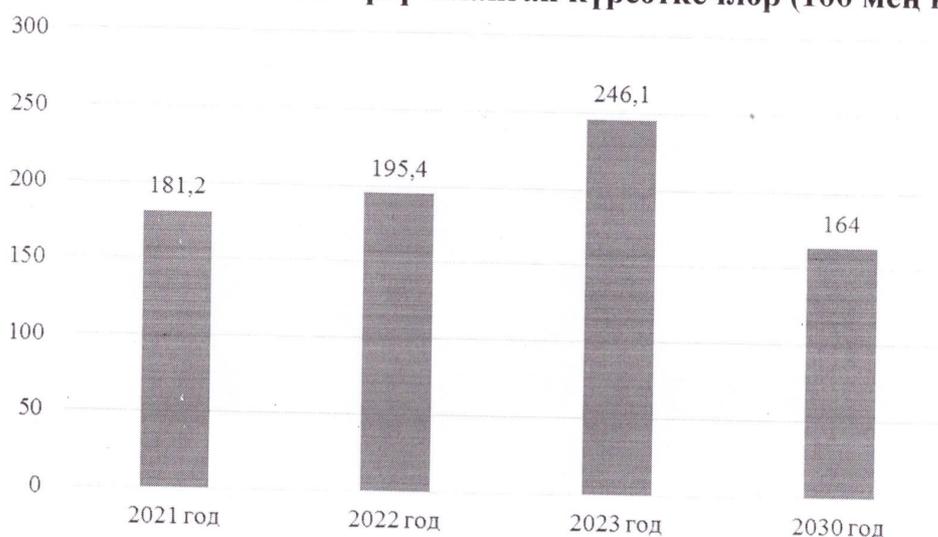

Таблица 9. Көтелгән социаль-икътисади үсеш нәтижәләре

Аталыш	2023 г.	2026 г.	2030 г.
Гомуми үлем-китем	15,8	18,2	16,2
Сабыйлыктагы үлем	6,1	5,2	4,3
Туу	6,8	8,0	8,5
Яман шеш авыруларынан үлем	246,1	170,5	164,0
Гомер озынлыгы	73,55	75,5	80,0

Сәламәтлек саклау өлкәсендәге проблемалар:

1. Аерым авырулардан: кан әйләнеше системасы авыруларыннан, шеш авыруларыннан, туберкулездан үлүчеләр санының югары булуы.

2. Медицина кадрлары белән житәрлек дәрәжәдә комплектланмау. Район буенча табибларның тупланганлыгы 67% тәшкил итә. Тар профильле белгечләр житми. 2024 елда 5 табиб эшкә алынды. Бүгенге көндә 23 кеше максатчан юнәлеш буенча укый, шуларның бсы ординатурада. 2025 елда 4 табибның килүе планлаштырыла.

Чишү юллары:

Халыкның авыруларын һәм «Сәламәт булу» мотивациясен иртә ачыклау өлешендә профилактик эшнәң көчәюе.

Халыкның аерым төркемнәрен диспансерлаштыру.

Диспансерлаштыру үткәрүнең сыйфатын күтәрү. Гомуми диспансеризация мәгълүматларыннан киңрәк файдалану, дөвалауның һәм диагностиканың эксперт бәяләүләре нигезендә халыкның үлү сәбәпләрен ачыклау, аны киметү буенча чаралар эшләү.

Хроник йогышлы булмаган авырулар белән авырчыларга һәм аларның үсеше куркынычы зур булган пациентларга диспансер күзәтүен оештыру һәм үткәрү.

Сәламәт яшәү рәвешен пропагандалау.

Районга медицина кадрларын жәлеп итү.

Матди-техник базаны ныгыту.

«Сәламәт яшәү рәвешенә тугрылыкны формалаштыру» ведомствоара комитеты булдыру.

«Сәламәтлек саклау» һәм «Демография» милли проектларының индикатив күрсәткечләрен үтәү.

Таблица № 10. Сәламәтлек саклауны үстерү өлкәсендә чаралар

№	Чара	Үтәү сроклары	Жаваплы башкаручы	Финанслау чыганақлар, мең сумнарда	Чыганақ
1	Халыкның авыруларын һәм «Сәламәт булу» мотивациясен иртә ачыклау өлешендә профилактик эшнәң көчәюе	2020-2030 еллар	ББМР БК, “Балык Бистәсе РҮХ “ ДАССУ (килешенү буенча)	Агымдагы чыгымнар	ТР бюджеты
2	Халыкның аерым төркемнәрен диспансерлаштыру.	2020-2030 еллар	ББМР БК, “Балык Бистәсе РҮХ “ ДАССУ (килешенү буенча)	Агымдагы чыгымнар	ТР бюджеты

3	Диспансерлаштыру үткөрүнөн сыйфатын күтөрү. Гомуми диспансеризация мэгълүматларыннан киңрэк файдалану, дөвалауның һәм диагностиканың эксперт баялүүләре нигезендә халыкның үлү сәбәпләрен ачыклау, аны киметү буенча чаралар эшләү.	2020-2030 еллар	ББМР БК, “Балык Бистәсе РҮХ “ ДАССУ (килешенү буенча)	Агымдагы чыгымнар	ТР бюджеты
4	Хроник йогышлы булмаган авырулар белән авыручыларга һәм аларның үсеше куркынычы зур булган пациентларга диспансер күзәтүен оештыру һәм үткөрү.	2020-2030 еллар	ББМР БК, “Балык Бистәсе РҮХ “ ДАССУ (килешенү буенча)	Агымдагы чыгымнар	ТР бюджеты
5	Сәламәт яшәү рәвешен пропагандалау.	2020-2030 еллар	ББМР БК, “Балык Бистәсе РҮХ “ ДАССУ ((килешенү буенча)	Агымдагы чыгымнар	ТР бюджеты
6	Районга медицина кадрларын жәлеп итү.	2020-2030 еллар	ББМР БК, “Балык Бистәсе РҮХ “ ДАССУ (килешенү буенча)	Агымдагы чыгымнар	ТР бюджеты
7	Матди-техник базаны ныгыту.	2020-2030 еллар	ББМР БК, “Балык Бистәсе РҮХ “ ДАССУ (килешенү буенча)	Агымдагы чыгымнар	ТР бюджеты
8	«Сәламәт яшәү рәвешенә тугрылыкны формалаштыру» ведомствоара комитеты булдыру.	2020-2030 еллар	ББМР БК, “Балык Бистәсе РҮХ “ ДАССУ (килешенү буенча)	Агымдагы чыгымнар	-
9	«Сәламәтлек саклау» һәм «Демография» милли проектларының индикатив күрсәткечләрен үтәү.	2020-2030 еллар	ББМР БК, “Балык Бистәсе РҮХ “ ДАССУ (килешенү буенча)	Агымдагы чыгымнар	-

6.2 Мәгариф

Районда 12 мәктәпкәчә белем бирү оешмасы, гомуми белем бирү оешмалары базасында 6 мәктәпкәчә төркем эшли, аларга 563 бала йөри.

Мәктәпкәчә белем бирүнен колачы 55,6% тәшкил итә. Балалар бакчаларында төркемнәрнең тулыланышы 900 урынга 563 бала тәшкил итә. 2024 елның 1 июнендә яңа уку елына комплектлау үткәрелде, 2024-2025 уку елына укырга керү өчен теләгән барлык балалар районның балалар бакчаларында урыннар белән тәмин ителде. 3 яшьтән өлкәнрәк балаларның балалар бакчаларында урыннар белән тәмин ителеше 100% тәшкил итә.

2024-2025 уку елында районның 18 гомуми белем бирү учреждениесендә (шулардан: төп – 6, урта – 11, гимназия – 1) 1856 бала укый (2023-2024 уку елында - 1966), шулардан 1357 есе татар милләтеннән булган балалар. Агымдагы уку елында 147 бала 1 сыйныфка укырга керде.

Районда 8 мәктәп һәм 5 филиалда 388 бала туган тел (татар) телендә белем алалар. Өстәмә рәвештә рус телендә белем бирүче биш мәктәптә шулай ук туган тел (татар) телендә белем бирүче сыйныфлар эшли. Гомумән, татар телендә белем алучы сыйныфларда укучы татар балаларының саны 620 баланы тәшкил итә (райондагы татар балаларының гомуми саныннан 45,69%).

Татар милләтеннән булган укучыларны туган тел (татар) телендә укыту һәм тәрбияләү район буенча 65,36% тәшкил итә.

2024 елда тугызынчы сыйныф укучылары «математика», «рус теле» мәжбүри фәннәрен тапшырдылар һәм 9 фән сайлап алынган предмет буларак йомгаклау аттестациясенә сайлап алынды. 9 нчы сыйныфны тәмамлаган 241 укучы төп дәрәжә имтиханын һәм 3 укучы дәрәжә чыгарылыш имтиханын тапшырды. Барлык чыгарылыш укучылары да төп гомуми белем турында аттестат алдылар.

8 фән буенча уртача билге республика күрсәткечләреннән югарырак, әмма шул ук вакытта информатика, жәмгыять белеме һәм инглиз теле буенча уртача республика күрсәткеченнән түбәнрәк.

Рус теле буенча БДИ ның уртача билгесе 4,09 (ТР буенча – 4,08), математика буенча – 4,1 (ТР буенча – 4,03), физика буенча – 4,36 (ТР буенча – 4,09), химия буенча – 4,7 (ТР буенча – 4,44), биология буенча – 4,38 (ТР буенча – 4,31), география буенча – 4,28 (ТР буенча – 4,15), әдәбият буенча – 5 (ТР буенча – 4,5), туган тел буенча (татар теленә) – 4,66 (ТР – 4,51). 2024-2025 уку елында 9 сыйныфларда 205 укучы белем ала.

2023-2024 уку елында районның 11 сыйныфын тәмамлаган 75 укучы бердәм дәрәжә имтиханы формасында имтиханнарын уңышлы тапшырып, урта гомуми белем бирү мәктәбе курслары өчен аттестатлар алды. БДИ нәтижеләре буенча 40 чыгарылыш сыйныф укучысы 80 һәм аннан күбрәк балл жыйды, шуларның 12се 90 һәм аннан күбрәк балл жыйды. 1 нче Балык Бистәсе гимназиясен тәмамлаган кыз әдәбият фәннәнән йөз балл жыйды. БДИ нәтижеләрен анализлау күрсәткәнчә, 2024 елда район буенча 8 фән буенча уртача балл республика күрсәткечләреннән югарырак. Әдәбият (18,7 гә) һәм инглиз теленнән (12,19 гә), шулай ук тарихтан – 8,58 гә, химиядән – 5,72 гә, жәмгыять белеменнән – 2,46 гә, математикадан – 1,45 кә, биологиядән – 1,21 гә һәм база математикасыннан БДИның уртача баллы сизелерлек артты.

Быел 17 чыгарылыш сыйныф укучысы отличие белән аттестатлар һәм 1 һәм 2 дәрәжә «Укуда аерым уңышлары өчен» медальләре алды, бу 11 сыйныф

укучыларының гомуми саныннан 22,7% тәшкил итә. 2024-2025 уку елында 11 сыйныфларда 75 укучы белем ала.

Районның барлык 18 мәктәбендә дә компьютер техникасы бар, бер компьютерга 5 укучы туры килә. Бүгенге көндә "Интернет" челтәренә ВОЛС технологиясе буенча 18 мәктәп һәм 5 филиал тоташтырылган.

Районда 2 өстәмә белем бирү оешмасы эшли, аларда 1483 бала шөгыйльләнә. Укучыларга өстәмә белем бирү 75,4 % тәшкил итә.

Мәгариф оешмаларында 6 медицина кабинеты эшли.

Мәгариф учреждениеләрендә 986 кеше эшли, шулардан 570 педагог (мәктәпләрдә - 384 кеше, балалар бакчасында - 94 кеше, өстәмә белем бирү учреждениеләрендә - 92 кеше).

Педагогик хезмәткәрләрнең уртача яше 49 яшь.

55 яшьтән өлкәнрәк педагоглар өлеше 37% тәшкил итә.

Мәгариф учреждениеләрендә 487 педагогның (85%) квалификация категориясе бар: 96 педагог – югары, 391 педагог – беренче, 1 педагог-«педагог-методист» квалификация категориясенә ия.

Мәгариф учреждениеләре эшенең өстенлекле юнәлешләреннән берсе-ремонт эшләре үткәрү, матди - техник базаны тулыландыру һәм карап тоту. Агымдагы елның 1 сентябрәңә Котлы Бөкәш һәм Шомбыт урта мәктәпләрендә жиһазлар сатып алынган азык-төлек блокларына ремонт ясалган. Республика программасы кысаларында Биектау урта мәктәбенең түбәсе алыштырылды. Иганәчеләр ярдәме белән Яңа Арыш урта мәктәбенең түбәсе һәм диварлары төзекләндерелде.

«Мәгариф» милли проектының «Заманча мәктәп» федераль проекты кысаларында 2024 елда «Зур Мәшлөк урта гомуми белем бирү мәктәбе» МБМУ һәм «Масловка урта гомуми белем бирү мәктәбе» МБМУ физика, химия һәм биология кабинетларына, гомуми суммасы 2 млн.сум. 400 мең сумлык ремонт ясалды.

Мәгариф өлкәсендәге максат - Татарстан Республикасы Балык Бистәсе муниципаль районы халкының гарызнамаләре нигезендә белем бирүнең югары сыйфатын тәэмин итү.

Бурычлар:

мәктәпкәчә яшьтәге балаларны һәрьяклап үстерү һәм мәктәптә укытуга әзерлек;

гомуми белем бирүнең федераль дәүләт белем бирү стандартлары таләпләре нигезендә һәркем файдалана алырлык сыйфатлы гомуми белем алу гарантияләрен тәэмин итү;

балалар коллективы кысаларында Баланың конкурентлыкка сәләтле һәм гармонияле шәхесен үстерү өчен шартлар тудыру;

традицион рухи-әхлакый кыйммәтләргә ныгыту һәм патриотик тәрбия бирү; сәләмәтлеге мөмкинлекләре чикләнгән балаларга инклюзив белем бирү өчен шартлар тудыру;

сәләтле балаларны ачыклау һәм озата бару системаларын төзү;

профильле белем бирүне дә кертеп, укытуның заманча формаларын үстерү исәбенә белем бирүне индивидуальләштерүнең югары дәрәжәсен тәмин итү;

яшь педагогик кадрларны жәлеп итү һәм аларның һөнәри үсеше, жәмгыятьтә педагогларның ролен ныгыту;

уку-уқыту процессын оештыруның яңа белем бирү технологияләрен һәм принципларын, шул исәптән заманча мәгълүмати һәм коммуникацион технологияләрне кулланып, үстерү.

Өстенлекле юнәлешләр:

- мәктәпкәчә белем;
- гомуми (мәктәптә) белем бирү;
- өстәмә белем.

Мәгариф өлкәсендәге проблемалар:

- квалификацияле кадрлар кытлыгы, яшь педагогларны авыл мәктәпләренә жәлеп итү проблемасы кискен тора;

-авыл жирлегеннән яшьләрнең китүе авыл халкының кимүенә китерә, бу, үз чиратында, мәктәпләрне, мәктәпкәчә белем бирү оешмаларын аз комплектлы мәгариф оешмаларына үзгәртеп коруга китерә;

- балаларның мәдәни һәм социаль үсеше өчен мөмкинлекләре житәрлек булмаган һәм индивидуаль озата баруга мохтаж гаиләләр саны арту;

- эшче һөнәрләренә абруен күтәрү.

Проблемаларны хәл итү юллары һәм гамәлләр юнәлеше:

Мәктәпкәчә белем бирүнең федераль дәүләт белем бирү стандартларын гамәлгә ашыру;

Белем бирүнең сыйфатын бәяләү системасын керту;

Укучыларны сыйфатлы тукландыру өчен шартлар тәмин итү;

Мәктәпләрдә иң яхшы педагогларны саклап калу өчен әхлакый һәм матди стимуллар системасын формалаштыру, яшь белгечләрне жәлеп итү;

Укучыларның хезмәт базарын исәпкә алып уку планын сайлау, тәмамлаучыларны булачак һөнәр сайлау мөмкинлеген тәмин итүче профиль алды һәм профильле белем бирүне дәвам итү;

Автобус паркын яңарту һәм тулыландыру;

Районның психология-педагогика хезмәтен булдыру;

Дәрестән тыш һәм мәктәптән тыш эшчәнлекнең төрле формаларында катнашучы балалар һәм яшүсмерләр санын арттыру.

Таблица № 11. Мәгарифне үстерү өлкәсендәге гамәлләр

№	Чара	Үтәү сроклары	Жаваплы башкаручы	Финанслау чыганақлар, мең сумнарда	Чыганақ

1	Мәктәпкәчә белем бирүнең федераль дәүләт белем бирү стандартларын гамәлгә ашыру;	2025-2030 еллар	ББМР БК, «БК ның мәгариф бүлеге» МКУ (килешенү буенча)	Агымдагы финанслау	ТР бюджеты
2	Белем бирүнең сыйфатын баяләү системасын кертү;	2025-2030 еллар	ББМР БК, «БК ның мәгариф бүлеге» МКУ (килешенү буенча)	Агымдагы финанслау	ТР бюджеты
3	Сәламәтлек мөмкинлекләре чикләнган балаларга, инвалид балаларга гомуми белем алу өчен шартлар тәмин итү;	2025-2030 еллар	ББМР БК, «БК ның мәгариф бүлеге» МКУ (килешенү буенча)	Агымдагы финанслау	ТР бюджеты
4	Укучыларны тукландыру өчен шартлар тәмин итү;	2025-2030 еллар	ББМР БК, «БК ның мәгариф бүлеге» МКУ (килешенү буенча)	22930,4	ТР бюджеты
5	Мәктәпләрдә иң яхшы педагогларны саклап калу өчен әхлакий һәм матди стимуллар системасын формалаштыру, яшь белгечләргә жәлеп итү;	2025-2030 еллар	ББМР БК, «БК ның мәгариф бүлеге» МКУ (килешенү буенча)	Агымдагы финанслау	ТР бюджеты
6	Укучыларның хезмәт базарын исәпкә алып уку планын сайлау, тәмамлаучыларны булачак һөнәр сайлау мөмкинлеген тәмин итүче профиль алды һәм профильле белем бирүне дәвам итү;	2025-2030 еллар	ББМР БК, «БК ның мәгариф бүлеге» МКУ (килешенү буенча)	Агымдагы финанслау	ТР бюджеты
7	Автобус паркын яңарту һәм тулыландыру	2025-2030 еллар	ББМР БК, «БК ның мәгариф бүлеге» МКУ (килешенү буенча)	30 000,0	ТР бюджеты
8	Район психология-педагогия хезмәтен булдыру	2025-2030 еллар	ББМР БК, «БК ның мәгариф бүлеге» МКУ (килешенү буенча)	1 460,0	ТР бюджеты, жирле бюджет
9	Мәгариф оешмаларында капитал ремонт үткөрү	2025-2030 еллар	ББМР БК, «БК ның мәгариф бүлеге» МКУ (килешенү буенча)	Агымдагы финанслау	ТР бюджеты, жирле бюджет
10	Дәрестән тыш һәм мәктәптән тыш эшчәнлекнең төрле рәвешләрендә эшләүче балалар һәм яшүсмерләр санын арттыру	2025-2030 еллар	ББМР БК, «БК ның мәгариф бүлеге» МКУ (килешенү буенча)	Агымдагы финанслау	ТР бюджеты

6.3 Мәдәният

Балык Бистәсе муниципаль районының мәдәният өлкәсендә мәдәни мирасны саклау өчен шартлар тудыруга, традицион сәнгать юнәлешләрен үстерүгә, яңа технологияләр кертүгә, гражданнар өчен сәнгать кыйммәтләреннән һәркем файдалана алуны тәмин итүгә һәм аларның рухи ихтыяжларын канәгатьләндерү дәрәжәсен күтәрүгә юнәлдерелгән чаралар үткәрелә.

Милли проектлар кысаларында уздырыла торган чаралар һәм авыл клубларын төзү һәм реконструкцияләү буенча республика программалары, Татарстан Республикасы Президенты Рөстәм Миңнеханов ярдәме белән мәдәният учреждениеләренең матди-техник базасын яңартып коралар, аларны техник яктан яңадан жиһазландыралар.

«2014-2025 елларга Татарстан Республикасы мәдәнияте үсеше» дәүләт программасы нәтижеләре буенча Балык Бистәсе муниципаль районының барлык китапханәләре компьютер техникасы белән жиһазландырылган һәм республика һәм районның жыелма электрон каталогында эшли. Бу китапханә кулланучыларына мәгълүмат хезмәтләрен күрсәтеп сыйфатлы яңа дәрәжәдә хезмәт күрсәтергә мөмкинлек бирә.

Татарстан Республикасының күп кенә мәдәният эшлеклеләре язмышы безнең район белән бәйле: Шәрәфиев Равил - Г. Камал театр актеры, Шиһапов Мансур - шагыйрь һәм композитор, Фәйзуллин Равил - Татарстан Республикасының халык шагыйре, Жәләлов Хәлим - Г. Камал театр актеры, Нуруллин Вакыйф - язучы, Сибгатуллин Кадыр-шагыйрь Әхмәтжанов Роберт - язучы, Хәйретдинова Роза - Татарстан Республикасының халык артисты, Россия Федерациясенең атказанган артисты, Гаффаров Әхәт - язучы, Сафиуллин Әхәт - язучы, Гомәров Госман - язучы, Нәжмиев Нуретдин - К. Тинчурин театр актеры, Хафизов Ирек - К. Тинчурин театр актеры, Минханова Сәкинә - К. Тинчурин театр актеры, җырчылар Зөфәр Билалов, Илназ Минвәлиев, Зәринә Хәсәншина, Алмаз Сафин, Рәзил Исмәгыйлов һәм башкалар.

Район мәдәниятен үстерү өчен мөмкинлекләр зур һәм Балык Бистәсе муниципаль районының мәдәният учреждениеләре чөлтәре 89 учреждениенә тәшкит итә. Шулардан 1-РДК, 31 - СДК, 14 - СК, 38 китапханә, 3 музей, 1 ДШИ, 1 кино учреждениесе һәм 1 автоклуб.

Мәдәният өлкәсендә 187 кеше хезмәт куя, шуларның 146е – төп персоналга караган, шуларның 77 се - югары профильле, 54е-махсус урта (профильле) белгечләр.

Халыкның ялын оештыру һәм халык ижатын үстерү өчен районның клуб учреждениеләрендә 258 берләшмә эшли, аларда 2635 кеше ял итә, шулардан 14 яшкә кадәрге балалар өчен – 75 берләшмә, аларда 787 бала шөгыйльләнә, 15 яштән 25 яшкә кадәрге яшләр өчен - 4, аларда 444 кеше шөгыйльләнә.

2024 елның 9 аенда 8402 мәдәни-массакуләм чара уздырылды. Мәдәни-ял чараларының гомуми саныннан 2356 - 14 яшкә кадәрге балалар өчен, 3850 - 15

яшьтән 24 яшькә кадәрге яшьләр өчен. 118 чара түләүле нигездә үткәрелде. Аларга 7046 кеше килде

Балык Бистәсе муниципаль районында 5 юридик зат мәдәният учреждениесе бар: "Район мәдәният йорты" МБУ, "Үзәкләштерелгән китапханә системасы" МБУ, " Балык Бистәсе туган якны өйрәнү музейе" МБУ, "Ф. Әхмәдиев исемендәге балалар сәнгать мәктәбе" МБУ, "Киноучреждение" МБУ, барысы да "PRO.Культура. РФ " платформасында теркәлгән һәм Пушкин картасы буенча 2022 елдан бирле эшлиләр. 2024 елның 1 августына барлык мәдәният учреждениеләре буенча хезмәт хакының гомуми суммасы 504 мең 300 сум тәшкил иткән. 2024 елның 30 сентябрә эшләп тапкан акчаның гомуми суммасы барлык мәдәният учреждениеләре буенча 787 850 тәшкил итте. Барлыгы 4663 билет сатылган, уртача чек 170 сум. 14.10.2024 көненә хезмәт хакы 1 млн.39 мең 500 сум тәшкил иткән.

Районда 7 халык коллективы бар:

- район мәдәният йортының «Калинушка» ветераннар халык хоры,
- "Өмет" халык фольклор коллективы,
- район мәдәният йортының "Чулман моңнары" гармунчылар халык коллективы,
- район мәдәният йорты халык театры,
- район мәдәният йортының " Кама таңнары» халык вокаль ансамбле,
- Кызыл Йолдыз мәдәният йорты «Чулпы» халык фольклор коллективы,
- «Яз» халык вокаль ансамбле,
- Казак Чаллысы авыл мәдәният йортының «Нур» халык фольклор коллективы.

2011 елдан клуб тибындагы 10 мәдәният учреждениесе төзелде.

Программадан тыш:

Яңа Арыш АМЙ - 2011 ел.

Спонсор хисабыннан:

Бикчурай АМЙ –2013 г.

«Авыл клублары» республика программасы буенча (7):

Олы Солтан АМЙ –(2012 ел) 212 урынга

Ямаш АМЙ –(2013 ел) 200 урынга

Югары Тегермәнлек АМЙ (2014 ел) 200 урынга

Район Мәдәният йорты (2015 ел) - 350 урынга

Тәберде Чаллы АМЙ (2016 ел) 50 урынга

Корноухово АМЙ (2017 ел) 50 урынга

Күки АМЙ (2018 ел) 100 урынга.

«Мәдәният» милли проект кысаларында (2):

Балтач АМЙ (2019 ел) (капиталь ремонт) 180 урынга

Биектау АМЙ (2020 ел төзелеш) 200 урынга.

Олы Елга АМЙ (2023 капитал ремонт);

Зур Мәшлэк АМЙ (2024 ел, капитал ремонт)

Балык Бистәсе районында мәдәният өлкәсен үстерүгә ныклы нигез салынды, аның көчле яклары:

Тарихи-мәдәни мирасның уникальлеге һәм үзенчәлекле булуы (XII-XVI йөзләрдәге «Чаллы (Тәберде Чаллысы) шәһәрлеге» тарихи-мәдәни территориясе).

Район халкының бай традицияләре һәм үзенчәлеге.

Район жирлекләре арасында милләтара, динара һәм мәдәниятара багланышларның югары дәрәжәсе.

Муниципаль район байлыгы - ижади талантлар. Мәдәният һәм сәнгать өлкәсендә күренекле эшлеклеләр булу.

Муниципаль район территориясендә мәдәни инфраструктура челтәре булу.

Мәдәният эшчәнлегенә анализ аның үсешенә йомшак якларын да күрсәтте:

Мәдәният учреждениеләренә матди-техник базасы начар, аның заманча стандартларга һәм халыкка хезмәт күрсәтү нормаларына туры килмәве.

Музыкаль инструментлар һәм кыйммәтле аппаратура сатып алуга житәрлек финанс кертемнәре булмау.

Социаль-мәдәни өлкәдә проблемаларны хәл итүнең заманча дәрәжәсенә кадрлар потенциалының туры килмәве (кадрлар составының картаюы).

Районның мәдәни-ял учреждениеләрендә бердәм мөгълүмати-техник инфраструктура булмау. Нәтижә буларак - югары мөгълүматлылыкны, аралашуны, диалогны һәм виртуаль киңлектә мәдәният ресурсларына керүне тәмин итүче коммуникация каналларының үсеш алмавы.

Мәдәни туризм инфраструктурасы үсеш алмаган һәм кунакчылык традицияләрен актуальләштермәгән.

Авыл территорияләренә мәдәни брендларын начар алга этәрү.

Туган якны өйрәнү музеең закон таләпләренә, халык һәм район кунаклары таләпләренә туры килми торган шартларда урнашуы.

Район мәдәният учреждениеләренә яңгың сүндерү һәм саклау нормаларына туры килмәве.

Өлеге проблемаларны хәл итү өчен, 2030 елга кадәр Татарстан Республикасын социаль-икътисадый үстерү стратегиясе нигезендә Балык Бистәсе муниципаль районы мәдәниәтен саклап калуның, аңа ярдәм итүнең һәм үстерүнең яңа механизмнарын булдыруга юнәлтелгән чаралар комплексы кирәк. Анда глобаль конкуренциядә уңышка ирешү өчен, кеше капиталының заманча икътисадның нигезе дип тану.

Максатлар:

Балык Бистәсе муниципаль районының мирасын һәм горөф-гадәтләрен саклауны тәмин итә торган жәлеп итүчән мәдәни мохитен формалаштыру, яшәу урынына һәм югары сыйфатлы хезмәт күрсәтүләренә тәмин итү һәм күптөрлелеге хисабына керемнәр дәрәжәсенә карамастан, һәр кешенә мәдәни тормышында һәм ижади тормышында катнашу мөмкинлеген тәмин итү.

Бурычлар:

- Мәдәният учреждениеләренә матди-техник базасын ныгыту, чараларны заманча дәрәжәдә үткәрүне тәмин итә алырлык музыка кораллары, яктылык-тавыш техникасы һәм махсус жиһазлар сатып алу.

- Район халкының мэдәни традицияләрен һәм рухи-әхлакый кыйммәтләрен торгызуга юнәлдерелгән бердәм цифрлы мэдәни киңлекне формалаштыру, виртуаль киңлектә югары мәгълүматлылык, аралашу, диалог һәм мэдәният ресурсларына керү мөмкинлеген тәмин итү.

- Балык Бистәсе муниципаль районында яшәүчеләрнең мәгълүмати культурасын формалаштыру, мәгълүмати-коммуникацион технологияләрне куллануга кызыксыну уяту.

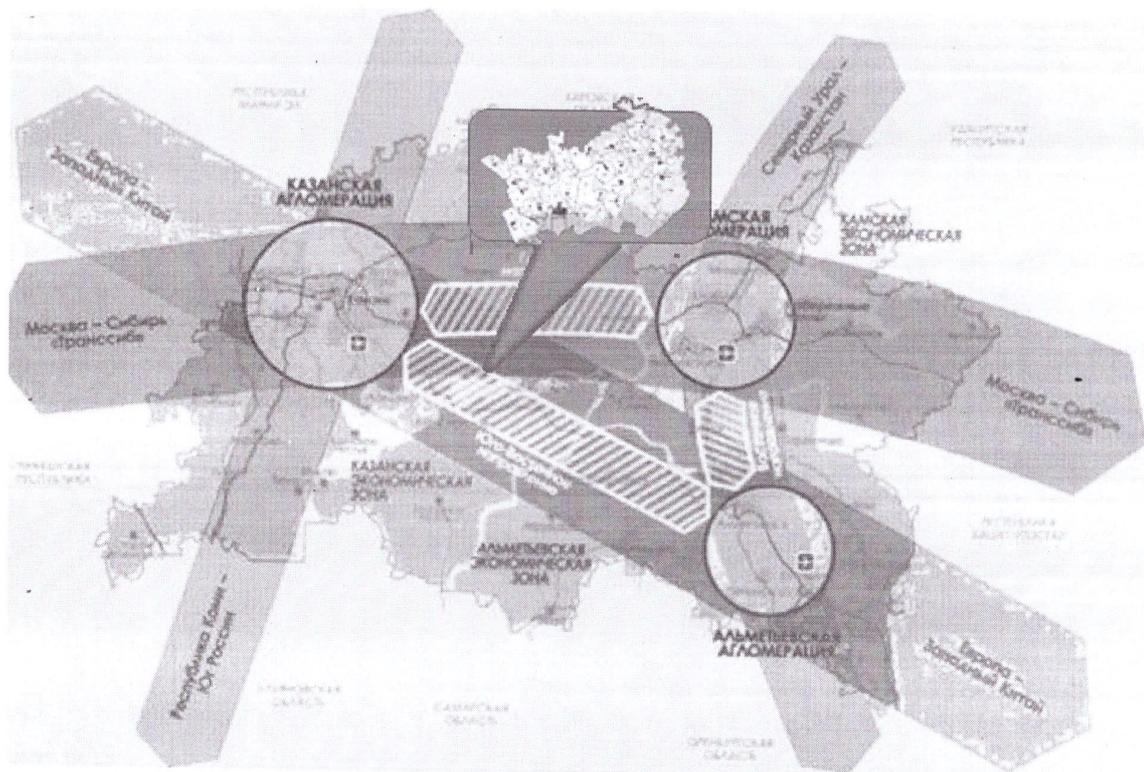
- Китапханә һәм музей фондлары ресурсларын туплау (тулыландыру), саклау, актуальләштерү һәм халыкка һәркем файдалана алырлык мэдәният учреждениеләре эшчәнлегенә нәтижәләгән арттыру.

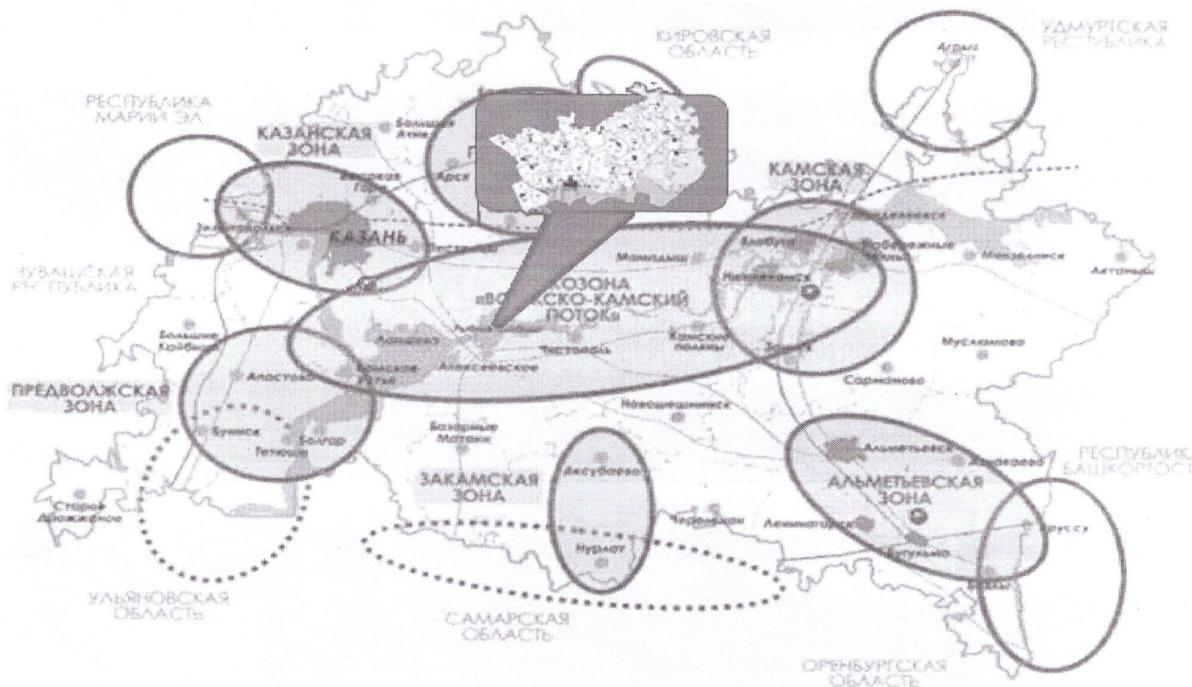
- Яңа төзелгән һәм ремонтланган клуб учреждениеләрен инновацион үстерүне һәм нәтижәле куллануны тәмин итүче социаль-мэдәни кластерлар булдыру, яңа икътисадый мөнәсәбәтләр формалаштыру һәм мэдәният һәм туризм өлкәсен кооперацияләүне үстерү.

- Районның социаль-мэдәни кластерларын булдыру нигезендә территорияләренң мэдәни туризм маршрутларын һәм авыл брендларын формалаштыру һәм алга сөрү, бу исә районның мэдәни мирасын нәтижәле куллануга китерәчәк.

Балык Бистәсе муниципаль районы, тарихи-мэдәни мирас үзенчәлегеннән тыш, табигый -андшафт ресурсы һәм район халкының үзенчәлегә белән дә бай.

Район территориясе Татарстан Республикасы үзәгендә урнашкан һәм 2030 ел стратегиясе буенча Казан икътисадый зонасына керә. Район федераль һәм төбәкара коридорлар киселешендә һәм «Идел-Кама агымы» экозоны үзәгендә урнашкан.

Мәдәни туризм өлкәсендә районның жәлеп итүчәнлегә бик югары. Безнең территориядә татар, рус һәм керәшен мәдәнияте нык үскән. Әлегә территорияләр берничә билге буенча социаль-мәдәни кластерларга жиңел формалаша:

Социально-культурные кластеры
Рыбно-Слободского муниципального района

- Кластер урнашкан территорияләр Балык Бистәсе районының төп юлларына туры килә.

- Районда эшлэнгән туристик маршрутлар белән туры киләләр.
- Аерым функциональ тармак системаларын (АМЙ, китапханә, музей) оешкан системага берләштерә - (киләчәктә гомуми хезмәтләр комплексы).
- Эшчәнлекләре нәкъ менә шушы территорияләргә үстерүгә юнәлдерелгән район инвесторлары белән хезмәттәшлек итү мөмкинлеге бар. («Кулон Агро» ЖЧЖ, «Кыргыз ферма» КФХ, «Круг» ЖЧЖ, «Русский мрамор» АПК).
- Кече бизнес вәкилләре белән хезмәттәшлек итү мөмкинлеге бар (чәчтарашханә, фото-видео сервис, балалар кафесы, сувенир лавкасы, тантаналы рәвештә никахларны, алтын һәм көмеш юбилейларны, авыл туризмын үстерү).

- Кызыклы мәдәни мохит булдыру аша конкурентлыкка сәләтле ижади кластер төзелә.

Социаль-мәдәни кластерлар булдыру Балык Бистәсе районының һәр торак пункттында мәдәни мохит булдыру бурычын тулысынча хәл итәргә, халыкның мәдәни һәм иҗат эшчәнлеген өчен минималь һәм җитәрлек шартлар һәм ресурслар билгеләп үтәргә тиеш.

Кластерларны үстерү өчен матди-техник база һәм бердәм цифрлы мәдәни киңлек, китапханә һәм музей эшен үстерү кирәк.

Авыл җирлекләре базасында нәкъ менә социаль-мәдәни кластерлар булдыру Балык Бистәсе районында яшәүчеләрнең ижади потенциалы үсешенә яңа үсешенә этәргеч булырга мөмкин.

Таблица № 12. Мәдәниятне үстерү өлкәсендәге чаралар

№.	Чара	Үтәү срокла ры	Жаваплы башкаручы	Финанслау чыганақлар, мең сумнарда	Чыганақ
1	100 урынлы Анатыш авыл мәдәният йорты төзелеше	2025 ел	ББМР БК, «Социаль- мәдәни өлкә бүлеген» МКУ (киләшенү буенча)	45000,0	ТР бюджеты, җирле бюджет
2	Районның Туган якны өйрәнү музейе өчен балалар ижаты үзеге бинасын реконструкцияләү һәм капитал ремонтлау	2025 ел	ББМР БК, «Социаль- мәдәни өлкә бүлеген» МКУ (киләшенү буенча)	50000,0	ТР бюджеты, җирле бюджет
3	100 урынга исәпләнгән Казак Чаллысы авыл мәдәният йортына капитал ремонт	2026 ел	ББМР БК, «Социаль- мәдәни өлкә бүлеген» МКУ (киләшенү буенча)	45000,0	ТР бюджеты, җирле бюджет

4	50 урынлык Шестая Речка авыл клубы төзелеше	2027 ел	ББМР БК, «Социаль-мәдәни өлкә бүлеге» МКУ (килешенү буенча)	31277,0	ТР бюджеты, жирле бюджет
5	Котлы Бөкәш авыл мәдәният йортын капитал ремонтлау	2027 ел	ББМР БК, «Социаль-мәдәни өлкә бүлеге» МКУ (килешенү буенча)	35000,0	ТР бюджеты, жирле бюджет
6	Мәдәният учреждениеләренә матди-техник базасын ныгыту: музыкаль инструментлар сатып алу; яктылык-тавыш техник жиһазлары; -сәхнә костюмнары	2020-2030 еллар	ББМР БК, «Социаль-мәдәни өлкә бүлеге» МКУ (килешенү буенча)	1380,00 920,00 1000,00	ТР бюджеты, жирле бюджет
7	Районның мәдәни-ял итү учреждениеләренә мәгълүмат-технологик инфраструктурасын булдыру: - компьютер жиһазлары сатып алу; - Интернет челтәренә тоташтыру; - Wi-Fi га тоташу;	2020-2030 еллар	ББМР БК, «Социаль-мәдәни өлкә бүлеге» МКУ (килешенү буенча)	1350,00 230,00	ТР бюджеты,
8	Санлы мәгълүмат ресурсларын булдыру һәм алардан файдалану өлкәсендә мәдәният учреждениеләре белгечләрен компьютер компетентлыгын арттыру	2020-2030 еллар	ББМР БК, «Социаль-мәдәни өлкә бүлеге» МКУ (килешенү буенча)	145,00	жирле бюджет
9	Район территориясендә өч социаль-мәдәни кластер булдыру Санлы мәгълүмат ресурсларын булдыру һәм алардан файдалану өлкәсендә мәдәният учреждениеләре белгечләрен компьютер компетентлыгын арттыру	2025-2030 еллар	ББМР БК, «Социаль-мәдәни өлкә бүлеге» МКУ (килешенү буенча) « Мәгариф бүлеге» МКУ (килешенү буенча)	Бюджеттан тыш керемнәр һәм чыганаclar	Инвесторларның иганә ярдәме

10	<p>Район мәдәният учреждениеләренең янғын сүндерү һәм саклау нормаларына туры килмәвен бетерү.</p> <p>- ашыгыч чакыру тәймәсе урнаштыру;</p> <p>- янғын сүндерү сигнализациясе урнаштыру</p> <p>- янғын сүндерү һәм саклау жиһазларына техник хезмәт күрсәтү</p>	2025-2030 еллар	ББМР БК, «Социаль-мәдәни өлкә бүлегә» МКУ (киләшенү буенча)	6 900,00	ТР бюджеты, жирле бюджет
----	--	-----------------	---	----------	--------------------------

6.4. Спорт

Районның спорт тормышы бик бай. “Спорт мәктәбе” МБУ 4 спорт бүлекчәсендә һәм “Хоккей һәм фигуралы шуу буенча спорт мәктәбе” МБУ 2 бүлекчәсендә эш оештырылды, 33 төркем балаларны савыктыру-белем бирү үзәгенең 11 спорт төре буенча, 1000 гә яқын бала һәм яшүсмер гомуми эшчәнлек белән шөгылләнә.

2024 елда спорт һәм физик культура өлкәсендә югары күрсәткечләргә түбәндәге спортчылар иреште:

1. «Татарстанның бадминтон өметләре» бадминтон буенча республика ярышлары 1 тур. Чиркина Виктория-хатын-кызлар арасында ялгыз разрядта 3 нче урын, Пулатов Аяз-ир-атлар арасында ялгыз разрядта 3 нче урын;
2. Рәшит Хәкимов истәлегенә багышланган йөзү буенча "Зилант " урта мәктәбенең XII-турниры, Кукмара шәһәре 28.01.2024 Заһидуллин Әмир-3 урын, Газизов Сәид-3 урын;
3. Егетләр һәм кызлар арасында билбау көрәше буенча Татарстан Республикасы беренчелеге Мамадыш шәһәре 28.02-01.03.2024 ел, Хисмәтов Әлфис-1 урын, Хисмәтов Рәфис-3 урын, Мингарипов Рәмис-3 урын, Мөхәммәдиева Ралина-3 урын;
4. Вәлиев Дарвин Закирьянович истәлегенә бадминтон буенча бөтенроссия ярышлары, Уфа шәһәре, 05-07.03. 2024 ел, Пулатов Аяз-11 яшькә кадәрге яшь төркемендә ялгыз, парлы һәм катнаш разрядта;
5. «Көрәш» буенча Татарстан Республикасы чемпионаты Ришат гайнетдинов 115 кг.га кадәр авырлык категориясендә чемпион булды, Вәлиуллин Гадел 65 кг. га кадәр авырлык категориясендә призер булды, Казан шәһәре 05`-07. 03.2024 ел;
6. 2009 елда туган һәм аннан яшәрәк малайлар һәм кызлар арасында өстәл теннисы буенча Н М Миңнеханов истәлегенә XXII ярышлар. Б.Саба 07-09. 03. 2024 ел, Балык Бистәсе-3 урын;
7. Егетләр һәм кызлар арасында пауэрлифтинг буенча ТР Беренчелеге, Казан шәһәре 15-18.03.2024 ел Ралина Мөхәммәдиева-2 урын.

8. «Г. Ф. Вәлиев истәлегенә» Бөтенроссия юниорлар һәм яшүсмерләр ярышлары. Казан, 13-18.09. 2024 ел, Пулатов Аяз-ялгыз разрядта 3 урын, 11 яшькә кадәрге ир-атлар парлы разрядында-2 урын; Чиркина Виктория-11 яшькә кадәрге хатын-кызлар парлы разрядында 2 урын;

9. 2013 елгы малайлар һәм кызлар арасында өстәл теннисы буенча «Россия өметләре» төбәкара ярышлары, 24-28.09.2024 ел, Фатихова Әмилә-2 урын;

10. Көнчыгыш көрәш буенча шәһәр беренчелеге Кобудо дисциплинасы, Менделеевск муниципаль районы Башлыгы призына, 06-07.04.2024 ел, Ралина Шәйхетдинова - 2 урын (кумитә), Арсений Капаруллин - 2 урын (кумитә), Минтимер Шакиров – 3 урын (кумитә), Артур Безруков-2 урын (кумитә)), 3 урын (нунчаки).

11. «Саба-Опен» бадминтон буенча бөтенроссия ярышлары. Байлар Сабасы, 15-18. 04.2024 ел, Пулатов Аяз – ир – атлар парлы разрядында 3 нче урын, Чиркина Виктория-хатын-кызлар парлы разрядында 2 нче урын.

12. Өстәл теннисы буенча Татарстан Республикасы беренчелеге, Байлар Сабасы, 19-21.04. 2024 ел, Герасимов Егор-1 урын.

13. Пауэрлифтинг буенча Татарстан Республикасы чемпионаты һәм беренчелеге , Казан шәһәре, 26-29.04.2024 ел, Гайнетдинов Адель – 59 кг. авырлыкта 1 урын һәм яшүсмерләр арасында абсолют зачетта 3 урын, Яровов Артем - 66 кг. авырлыкта 2 урын, Спиридонов Сергей - 93 кг. авырлыкта 3 урын.

14. «Татарстанның бадминтон өметләре» бадминтон буенча республика ярышлары 2 тур Алабуга шәһәре, 27-28. 04. 2024 ел, Чиркина Виктория - хатын-кызлар ялгыз разрядында 3 урын, Пулатов Аяз-ир-атлар ялгыз разрядында 2 урын

15. Өстәл теннисы буенча «Татарстан өметләре» төбәкара ярышлары, Казан шәһәре, 28-30.05.2024 ел, Фатихова Әмилә – 3 урын.

Районда спорт белән шөгыйльләнү өчен менә дигән база бар - футбол стадионы, “Слобода Арена” ясалма бозлы шугалагы, 1 блоклы-модульле чаңгы базасы, йөзү бассейны булган спорт комплексы, 13 хоккей тартмасы, 16 универсаль спорт майданчыгы һәм 23 спорт залы. Безнең физик культура һәм спорт белән шөгыйльләнүче халыкның катнашуын 2030 елга 52,5 %тан 75,6 %ка житкерергә барлык нигезләр бар.

Районда физик культураны һәм спортны үстерү уздырыла торган социаль сәясәтнең өстенлекле юнәлеше булып тора һәм норматив-хокукый нигезгә нигезләнә. Физик культура һәм спортны үстерү өчен киң мөмкинлекләр ачыла.

2025-2027 елларга физик культураны һәм спортны үстерү максатлары булып физик культураны, спортны үстерү, аларны район халкының сәламәт яшәү рәвешен формалаштыруда куллану, физкультура-савыктыру һәм спорт эшен үстерүдә катнашучы барлык учреждениеләр һәм ижтимагый оешмалар эшчәнлегенә нәтижәлелеген арттыру тора.

Спортны үстерү буенча бурычлар:

- яшьләр арасында сәламәт яшәү рәвеше формалаштыру һәм яшьләр арасында сәламәтлекне ныгыту һәм саклау буенча тиешле күнекмәләр булдыру;
- матди-спорт базасын камилләштерү;
- физкультура кадрларының һөнәри осталыгын арттыру;
- физик тәрбия һәм спорт эзерлегенә инновацион технологияләрен эшләү.

Районда физик культура һәм спорт белән шөгыльләнүнең гаммәвилеген арттыру буенча билгеле бер эш алып барыла.

2024 елның 1 гыйнварына Татарстан Республикасы Балык Бистәсе муниципаль районында массакүләм физик культура һәм спорт белән шөгыльләнүчеләр саны 13192 кеше тәшкил итте, бу район халкының гомуми саныннан (62,5%) тәшкил итә.

Сәламәтләндерү һәм спорт-массакүләм эшнә оештыру 2975 кешенә үз эченә алган 3 физкультура коллективында уздырыла. Соңгы елларда Татарстанда төрле милек формасындагы предприятиеләрдә физкультура-спорт эше активлашты. Төрле финал республика спорт ярышларында ел саен ике меңнән артык хезмәткәр катнаша. Физкультура-спорт активлыгы күтәрелү, хезмәткә сәләтле халыкның сәламәт яшәү рәвеше белән кызыксынуын арттыру, физкультураның житештерү коллективлары санын арттыру республика физкультура-спорт жәмгыятьләре һәм профсоюзларның тармак рескомалары арасында хезмәттәшлек итү турында озак сроклы килешүләр төзегәннән соң мөмкин булды. Гаммәви физкультура-спорт чаралары үткөрү халыкны сәламәт яшәү рәвешенә жәлеп итүнең бер формасы булып тора. Мәсәлән, “Россия чаңгы юллары” бөтенроссия чаңгы ярышлары һәм “Милләт кроссы” Бөтенроссия йөгөрү көне кысаларында районыбызда “Татарстан чаңгы юлы” чаңгы ярышлары һәм ел саен 2000 гә якин кеше катнашкан жинел атлетика ярышлары уздырыла.

Авыл халкын физик культура һәм спорт белән шөгыльләнүгә жәлеп итү максатларында республикада ел саен «Сәламәтлек» комплекслы чарасы уздырыла, анда ел саен Татарстан Республикасы Балык Бистәсе муниципаль районында яшәүче 9000гә кадәр кеше катнаша. “Көрәш” милли спорт көрәше буенча ярышлар халык арасында аеруча популяр, аларда яшьләр һәм өлкәннәр арасында район жыелма командалары катнаша.

«2023 елның 31 декабрә торышы буенча физик культура һәм спорт турында мәгълүматлар» 3-АФКның еллык статистик исәп-хисап мәгълүматларына караганда, Татарстан Республикасында физик культура һәм спорт белән 21,3% шөгыльләнә. Мөмкинлекләре чикләнгән затларны физик культура һәм спорт белән шөгыльләнүгә жәлеп итү, аларны социаль яраклаштыру максатларында район халкы ел саен инвалидларның Республика физкультура-спорт жәмгыяте, яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлеге оештырган республика ярышларында инвалидларның агитацион йөгөрү ярышларында катнаша. Мөмкинлекләре чикләнгән затлар арасында ел саен 5 спорт төре буенча ярышлар уздырыла.

Районда физик культура һәм спорт өлкәсендә «Спорт мәктәбе» муниципаль бюджет учреждениесе, ББМР ның «Тимераякта хоккей һәм фигуралы шуу буенча спорт мәктәбе» муниципаль бюджет учреждениесе, ББМР ның «Балалар сәламәтләндерү белем бирү (профилье) үзәге» өстәмә белем бирү муниципаль

бюджет учреждениесе, ББМР ның «Дельфин» спорт-савыктыру комплексы муниципаль бюджет учреждениесе үз эшчэнлеген гамэлгә ашыра.

“Спорт мәктәбе” МБУ укучыларының гомуми саны 295 кеше, “Хоккей һәм фигуралы шуу буенча спорт мәктәбе” МБУ - 157 кеше, “ДОО(П) Ц” МБУ линиясе буенча - 423 укучы. «Спорт мәктәбе» МБУ, «ДОО(П)Ц» ДБУ тренерлары тарафыннан укыту-тренировка дәресләре «Дельфин» СОК һәм «Спорт мәктәбе» МБУ структур бүлекчәсе базасында «Яшьлек» стадионы-мәйданчыгында, шулай ук районның спорт залларында алып барыла.

“Дельфин” спорт комплексында 2 йөзү бассейны, фитнес белән шөгылләнү өчен кече һәм зур зал, милли көрәш белән шөгылләнү залы, спортның уен төрләре белән шөгылләнү өчен спорт залы, сауна, тренажер залы, массаж кабинеты, гидромассаж кабинеты, жылы чишенү бүлмәләре булган пластик хоккей тартмасы бар.

Физик культура һәм спортны пропагандалау өчен яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлгеге тарафыннан агымдагы ярышлар һәм республика ярышларында иң көчле спортчыларның чыгышлары буенча массакуләм мәгълүмат чараларын оператив тәмин итү системасы эшләнде. Шулай ук Балык Бистәсе муниципаль районының Интернет-сайты даими рәвештә фото һәм видео материаллары белән яңа спорт мәгълүматы белән тулыландырыла. Барлык спорт чаралары массакуләм мәгълүмат чараларында, шул исәптән “Авыл офыклары” район газетасында да яктыртыла.

Спорт өлкәсендәге проблемалар:

- системалы рәвештә физик культура һәм спорт белән шөгылләнүче халык өлешенә түбән булуы;
- авыл торак пунктларында хоккей тартмалары, спорт мәйданчыклары төзү өчен жирле бюджетта акча житмәү;

Баян ителгәннәрдән чыгып, 2025-2027 елларга Татарстан Республикасы Балык Бистәсе муниципаль районында физик культураны һәм спортны үстерүнең түбәндәге төп юнәлешләрен формалаштырырга мөмкин:

1. сәламәтлекне саклап калу һәм ныгыту, мәдәният дәрәжәсен һәм сәламәтлек потенциалын күтәрү, вакытыннан алда үлүне кисәтү, район халкының уртача гомер озынлыгын һәм тормыш сыйфатын арттыру;
2. сәламәтлекне ныгыту чараларында катнашуга мотивация тудыру, сәламәт яшәү рәвешенә индивидуаль белем һәм күнекмәләрен үстерү;
3. физкультура-савыктыру һәм спорт дәресләрендә катнашуга районның спорт оешмаларын һәм учреждениеләрен актив жәлеп итү;
4. Авыл жирлекләре жирле үзидарә органнарына уен мәйданчыклары, хоккей тартмалары, инвентарь белән тәмин итүдә ярдәм итү;
5. Мәктәп һәм мәктәпкәчә яшьтәге балаларга физик тәрбия бирү сыйфатын яхшырту;
6. эшләнүче яшьләр, хезмәткәр һәм тулаем алганда яшьләр арасында спорт-савыктыру чараларын оештыру һәм уздыру;

7. Сәламәт яшәү рәвешен формалаштыру һәм социаль-тискәре күренешләрне профилактикалау максатларында «Форпост» жәмәгать тәртибен саклау буенча яшъләр формированиеесе эшчәнлеген гамәлгә ашыру;

8. Массакүләм физик культураны, спортны һәм туризмны үстерү. Хоккей тартмалары төзү, спорт жиһазлары алу.

9. физик культура һәм спорт өлкәсенә өстәмә ресурслар, иганәчелек чараларын жәлеп итү өчен шартлар тудыру;

10.«Хезмәткә һәм оборонага эзер» (ГТО) Бөтенроссия физкультура-спорт комплексы нормативларын үтәгән район гражданнының өлешен арттыру.

Көтелә торган нәтижәләр:

- поселокта һәм районда яшәү урыны буенча физкультура эшен оештыру норматив тәмин итү дәрәжәсе нигезендә 2027 елга спорт инфраструктурасын булдыру;

- район халкының төп өлешен физкультура секцияләренә жәлеп итү;

- системалы рәвештә физик культура һәм спорт белән шөгыйльәнүче халык өлешен арттыру, «Хезмәткә һәм оборонага эзер» (ГТО) Бөтенроссия физкультура-спорт комплексы нормативларын үтәгән район халкының өлеше арттыру.

- физкультура хезмәтләренә аеруча кирәкле төрләрен (йөзү бассейны, тренажёр залы, фитнес клубы) үз-үзен аклауга күчәрүне гамәлгә ашыру.

Хәл итү юллары:

Актив сәламәтлекне саклау һәм ныгыту, мәдәният дәрәжәсен һәм сәламәтлек потенциалын күтәрү, вакытсыз үлем-китүне кисәтү, уртача гомер озынлыгын һәм халыкның тормыш сыйфатын арттыру.

Халыкта сәламәтлекне ныгыту чараларында катнашуга мотивация булдыру, сәламәт яшәү рәвешенә индивидуаль сәләтен һәм күнекмәләрен үстерү.

Спорт оешмаларын һәм учреждениеләрен массакүләм физкультура-сәламәтләндерү һәм спорт дәрәсләрендә катнашуга жәлеп итү.

Авыл жирлекләренә жирле үзидарә органнарына уен майданчыклары, хоккей тартмалары, инвентарлар белән тәмин итүдә булышлык күрсәтү.

Мәктәпкәчә һәм мәктәпкәчә яшәтәге балаларга физик тәрбия бирү сыйфатын күтәрү.

Эшләүче яшъләр, хезмәткәрләр һәм тулаем район яшъләре арасында спорт-сәламәтләндерү чараларын оештыру һәм уздыру.

Сәламәт яшәү рәвешен формалаштыру һәм социаль-негатив күренешләрне профилактикалау максатларында «Форпост» жәмәгать тәртибен саклау буенча яшъләр оешмасы эшчәнлеген гамәлгә ашыру.

Физик культура һәм спорт өлкәсенә өстәмә ресурслар, иганәче чараларын жәлеп итү өчен шартлар тудыру.

«Хезмәткә һәм оборонага эзер» (ГТО) Бөтенроссия физкультура-спорт комплексы нормативларын үтәгән район гражданнының өлешен арттыру.

Универсаль спорт майданчыкларын төзү һәм реконструкцияләү.

Хоккей тартмалары төзү, спорт жиһазлары сатып алу, спорт корылмаларын ел әйләнәсендә куллану.

Ябык боз сарае төзелеше.

Блок модульле чаңгы базасын төзү.

Балык Бистәсе районы территориясендә «Өченче яшь» Спартакиадасы кысаларында район, зональ һәм республика физкультура-савыктыру, комплекслы, спорт чараларында халыкның урта һәм өлкән яшьтәге төркемнәре (ветераннар, өлкән яшьтәге кешеләр) арасында катнашу. «Сәламәтлек», «Авыл яшьләре», «Спорт төрләре буенча муниципаль хезмәткәрләр спартакиадасы» кысаларында авыл районнары командалары арасында чемпионатлар, беренчелекләр, ачык турнирлар, комплекслы чаралар үткәрү.

Гомуми белем бирү оешмаларында спортның уен төрләрен үстерү, шул исәптән «КЭС-БАСКЕТТ» мәктәп баскетбол лигасы ярышларын үткәрү; «Мини-футбол - мәктәпкә!» гомумроссия проектына гамәлгә ашыру кысаларында мини-футбол буенча. «Президент ярышлары» ярышларында һәм фестивалендә катнашу, «Президент спорт уеннары» ярышлары. Популяр спорт-массакүләм чаралар («Милләтләр кроссы», «Россия чаңгы юлы», «Бөек Ватан сугышында Жиңүнөн еллыгын бәйрәм итүгә багышланган район марафоны» үткәрү). «Күн туп», «Алтын алка» бөтенроссия ярышларының район, зона республика этапларында катнашу һәм уздыру. Россия һәм халыкара ярышларда район спортчыларын әзерләүне һәм катнашуны тәмин итү. Район конкурсын уздыру һәм Татарстан Республикасының спорт мәктәпләре арасында уку-тәрбия эшенең яхшы куюга республика смотр-конкурсында катнашу. Жәйге чорда «Спорт мәктәбе» МБУ, «Хоккей һәм фигуралы шуу буенча спорт мәктәбе» МБУ, «ДОО(П) Ц» ӨББ укучылары өчен уку-тренировка жыеннарын оештыру һәм үткәрү.

Балык Бистәсе муниципаль районының «Спорт мәктәбе» муниципаль бюджет бюджет учреждениесе, «Хоккей һәм фигуралы шуу буенча спорт мәктәбе» МБУ, «Дельфин» спорт-савыктыру комплексы» МБУ, Балык Бистәсе муниципаль районы тренерлары арасында спорт-массакүләм һәм физкультура-савыктыру эшенең яхшы куюга район конкурсын уздыру турындагы нигезләмәләргә эшләү, раслау һәм камилләштерү. Тәҗрибә һәм методик материаллар тарату максатыннан районның авыл жирлекләрендә, предприятиеләрендә һәм учреждениеләрендә физик культураны һәм спортны үстерү буенча комплекслы эш тикшерүләргә үткәрү.

«2021-2025 елларга Татарстан Республикасы Балык Бистәсе муниципаль районының авыл яшьләре» муниципаль программасын гамәлгә ашыру.

Таблица № 13. Спортны үстерү өлкәсендәге чаралар

№	Чара	Үтәү сроклары	Жаваплы башкаручы	Финанслау чыганақлар, мең сумнарда	Чыганақ
1	Сәламәтлекне актив саклау һәм ныгыту, мәдәният дәрәжәсен һәм сәламәтлек потенциалын күтәрү, вакытсыз үлем-китүне кисәтү, уртача гомер озынлыгын һәм халыкның тормыш	2020-2030 еллар	ББМР БК, «Яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлеге» МКУ (киләшенү буенча)	-	-

№	Чара	Үтәү сроклары	Жаваплы башкаручы	Финанслау чыганақлар, мен сумнарда	Чыганақ
	сыйфатын яхшырту.				
2	Халыкта сәламәтлекне нығыту чараларында катнашуға мотивация булдыру, сәламәт яшәу рәвешенен, индивидуаль сәләтен һәм күнәкмәләрен үстерү.	2020-2030 еллар	ББМР БК, «Яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүләге» МКУ (киләшенү буенча)	-	-
3	Спорт оешмаларын һәм учреждениеләрен гаммәви физкультура- сәламәтләндерү һәм спорт занятиеләрендә катнашуға жәлеп итү.	2020-2030 еллар	ББМР БК, «Яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүләге» МКУ (киләшенү буенча)	-	-
4	Авыл жирлекләренен жирле үзидарә органнарына уен мәйданчықлары, хоккей тартмалары, инвентарьлар белән тәәмин итүдә булышлык күрсәтү.	2020-2030 еллар	ББМР БК, «Яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүләге» МКУ (киләшенү буенча)	Агымдагы чыгымнар	МР бюджеты
5	Мәктәпкәчә һәм мәктәпкәчә яшьтәге балаларға физик тәрбия бирү сыйфатын күтәрү.	2020-2030 еллар	ББМР БК, «Яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүләге» МКУ (киләшенү буенча)	-	-
6	Эшләүчә яшьләр, хезмәткәрләр һәм тулаем район яшьләре арасында спорт-сәламәтләндерү чараларын оештыру һәм уздыру	2020-2030 еллар	ББМР БК, «Яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүләге» МКУ (киләшенү буенча)	Агымдагы чыгымнар	МР бюджеты
7	Сәламәт яшәу рәвешен формалаштыру һәм социаль-негатив күренешләрне профилактикалау максатларында «Форпост»жәмәгать тәртибен саклау буенча	2020-2030 еллар	ББМР БК, «Яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүләге» МКУ (киләшенү буенча)	2635,0	ТР бюджеты

№	Чара	Үтәү сроклары	Жаваплы башкаручы	Финанслау чыганақлар, мен сумнарда	Чыганақ
	яшьләр оешмасы эшчәнлеген гамәлгә ашыру.				
8	Физик культура һәм спорт өлкәсенә өстәмә ресурслар, иганәче чараларын жәлеп итү өчен шартлар тудыру.	2020-2030 еллар	ББМР БК, «Яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлегә» МКУ (киләшенү буенча)	-	-
9	«Хезмәткә һәм оборонага әзер» (ГТО) Бөтенроссия физкультура-спорт комплексы үтәгән нормативларын район гражданның өлешен арттыру.	2020-2030 еллар	ББМР БК, «Яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлегә» МКУ (киләшенү буенча), «Мәгариф бүлегә» МКУ (киләшенү буенча)	1500,0	ТР бюджеты
10	Универсаль спорт мәйданчыкларын төзү һәм реконструкцияләү.	2025-2027 еллар, 2030 елга кадәр фараз	ББМР БК, «Яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлегә» МКУ (киләшенү буенча), «ССК «Дельфин» МБУ, «Спорт мәктәбе» МБУ (по согласованию)	19221,1	ТР бюджеты
11	Спорт жиһазлары сатып алу, спорт корымаларын ел әйләнәсендә куллану.	2025-2027 еллар	ББМР БК, «Яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлегә» МКУ (киләшенү буенча), МБУ «ССК «Дельфин» (киләшенү	3500,0	ТР бюджеты

№	Чара	Үтәү сроклары	Жаваплы башкаручы	Финанслау чыганақлар, мен сумнарда	Чыганақ
			буенча), «Спорт мәктәбе» МБУ (килешенү буенча)		
12	Балык Бистәсе районы территориясендә «Өченче яшь» Спартакиадасы кысаларында район, зональ һәм Республика физкультура-савыктыру, чаралары уздыру, комплекслы спорт чараларында халыкның урта һәм өлкән яшьтәге төркемнәрен (ветераннар, өлкән яшьтәге кешеләр) катнаштыру һәм катнашу. Чемпионатлар, беренчелекләр, ачык турнирлар үткәру.	2025-2027 еллар	ББМР БК, «Яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлгеге» МКУ (килешенү буенча), «ССК «Дельфин» (килешенү буенча), «Спорт мәктәбе» МБУ (килешенү буенча)	2262,5	ТР бюджеты
13	Гомуми белем бирү оешмаларында спортның уен төрләрен үстерү, шул исәптән «КЭС-БАСКЕТТ» мәктәп баскетбол лигасы ярышларын үткәру; «Мини-футбол - мәктәпкә!» гомумроссия проектын гамәлгә ашыру кысаларында мини-футбол буенча. «Президент ярышлары» ярышларында һәм фестивалендә катнашу, «Президент спорт уеннары» ярышлары. Популяр спорт-массакуләм чаралар («Милләтләр кроссы», «Россия чаңгы юлы», «Бөек Ватан сугышында Жинүнен еллыгын бәйрәм итүгә багышланган район марафоны» үткәру). «Күн туп», «Алтын алка» бөтенроссия	2025-2027 еллар	ББМР БК, «Яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлгеге» МКУ (килешенү буенча), «ССК «Дельфин» МБУ (килешенү буенча), «Спорт мәктәбе» МБУ (килешенү буенча)	2262,5	ТР бюджеты

№	Чара	Үтәү сроклары	Жаваплы башкаручы	Финанслау чыганақлар, мен сумнарда	Чыганақ
	ярышларының район, зона республика этапларында катнашу һәм уздыру.				
14	Россия һәм халықара ярышларда район спортчыларын әзерләүне һәм катнашуны тәәмин итү. Район конкурсын уздыру һәм Татарстан Республикасының спорт мәктәпләре арасында уқыту-тәрбия эшен иң яхшы куюга республика смотр-конкурсында катнашу. Жәйге чорда «Спорт мәктәбе» МБУ, «Хоккей һәм фигуралы шуу буенча спорт мәктәбе» МБУ, «ДОО(П) Ц» ӨББ укучылары өчен уку-тренировка жыеннарын оештыру һәм үткәру.	2025-2027 еллар	ББМР БК, «Яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлеге» МКУ (киләшенү буенча), «ССК «Дельфин») МБУ (киләшенү буенча, «Спорт мәктәбе» МБУ (киләшенү буенча), «Хоккей һәм фигуралы шуу буенча спорт мәктәбе» МБУ (киләшенү буенча)	-	-
15	Балык Бистәсе муниципаль районының «Спорт мәктәбе» муниципаль бюджет бюджет учреждениесе, «Хоккей һәм фигуралы шуу буенча спорт мәктәбе» МБУ, «Дельфин» спорт- савыктыру комплексы» МБУ, Балык Бистәсе муниципаль районы тренерлары арасында спорт-массакүләм һәм физкультура-савыктыру эшен иң яхшы куюга район конкурсын уздыру турындагы нигезләмәләрне эшләү, раслау һәм камилләштерү.	2025-2027 еллар	ББМР БК, «Яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлеге» МКУ (киләшенү буенча), «ССК «Дельфин» МБУ (киләшенү буенча), «Спорт мәктәбе» МБУ (киләшенү буенча), «Хоккей һәм фигуралы шуу буенча спорт мәктәбе» МБУ (киләшенү буенча)	-	-
16	Физкультура-спорт юнәлешле мәгариф	2025-2027 еллар	ББМР БК, «Яшьләр	-	-

№	Чара	Үтәү сроклары	Жаваплы башкаручы	Финанслау чыганақлар, мен сумнардa	Чыганақ
	оешмалары (спорт мәктәбе) эшенә спортчы паспортын кергү		сәясәте, спорт һәм туризм бүлеге» МКУ (килешенү буенча), «ССК «Дельфин» МБУ (килешенү буенча), «Спорт мәктәбе» МБУ (килешенү буенча), «Хоккей һәм фигуралы шуу буенча спорт мәктәбе» МБУ (килешенү буенча)		
17	Тәжрибә һәм методик материаллар тарату максатында районның авыл жирлекләрендә, район предприятиеләрендә һәм учреждениеләрендә физик культураны һәм спортны үстерү буенча комплекслы эш тикшерүләре үткәрү	2025-2027 еллар	ББМР БК, «Яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлеге» МКУ (килешенү буенча), «ССК «Дельфин» МБУ (килешенү буенча), «Спорт мәктәбе» МБУ (килешенү буенча), «Хоккей һәм фигуралы шуу буенча спорт мәктәбе» МБУ (килешенү буенча)	-	-
18	«2021-2025 елларга Татарстан Республикасы Балык Бистәсе муниципаль районының авыл яшьләре» муниципаль программасын гамәлгә ашыру	2025 ел	ББМР БК, «Яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлеге» МКУ (килешенү буенча)	3 371,5	Жирле бюджет

6.5. Халыкның мәшгульлеге һәм социаль ярдәм

Урбанизациянең житди проблемаларының берсе аның стихияле характерда булуы, бу торақ урыны һәм эш урыны булмаган авыл халкының шәһәргә килү проблемасының кискенләшүенә китерә. Бу процесста авыл халкы тарафыннан урта һөнәри һәм югары белем алу төп фактор булып тора һәм, кагыйдә буларак, төп тарту үзәге булып Казан шәһәре тора. Бу проблема башкала хезмәт базарына һәм аның инфраструктурасына басым артуга китерә, шулай ук Балык Бистәсе районының хезмәткә сәләтле халкы өлешен сизелерлек киметә.

Шуны билгеләп үтү мөһим: урбанизация шәхси ярдәмче хужалықларда авыл хужалыгы житештерүен киметүгә китерә.

Шунысын да билгеләп үтәргә кирәк, бигрәк тә авыл торақ пунктларынан килгән яшьләр өчен Балык Бистәсе шәһәре да жәлеп итү үзәге булып тора, чөнки Балык Бистәсе пгта тормыш сыйфаты, хезмәт хакы дәрәжәсе, ял хезмәтләре күләме авыл торақ пунктларынан яшьләрнең китүендә мөһим факторлар булып тора. Гомумән алганда, ББМРның хезмәт базары - катлаулы икътисади мөнәсәбәтләр системасы. Хезмәт базарының төп элементлары - чынлыкта мәшгуль эшчеләр, «соры» хезмәт базарында, шулай ук ОМС да мәшгуль эшсезләр. 2024 ел башына хезмәт базарының торышы 14 нче таблицада тәкъдим ителә.

Таблица 14. 2022 ел башына ББМР хезмәт базарының торышы

Чараларның аталышы	Күрсәткечләр (кеше)
Мәшгульлек хезмәтенә мөрәжәгать итте, барлыгы:	1673
туры килә торган эш эзләүдә ярдәм итү	150
хезмәт базарындагы хәл турында мәгълүмат белешү	1300
Һөнәр сайлау юнәлеше буенча	223
Учетка эш эзләүчеләр буларак куелды	150
шул исәптән эшсез гражданнар	140
Эшсез дип танылды, барлыгы	76
Эшсезлек буенча пособие билгеләнде	76
Эшкә урнаштырылды, барлыгы:	129
шуларның:	-
мәшгуль булмаган гражданнар	122
балигъ булмаганнар	73
Һөнәри янадан укытуга юнәлтелгән эшсез гражданнар, барлыгы:	25
шул исәптән хатын-кызлар	18
16-29 яшьләрдәге яшьләр	15
Жәмәгать эшләренә жибәрелде	17
Эшқуарлык эшчәнлеген теркәделәр	6
Күченүчеләр	0

Социаль жайлашу буенча хезмэтлэр алды	20
01.01.2022 га хисапта торучы эшсезлэр саны.	13
женесе буенча:	
хатын-кызлар	8
Яше буенча:	
яшьлэр 16-29 яшьтәге	4
пенсия алдындагылар	6
Эшсез булу сәбәпләре буенча:	
үз теләкләре белән эштән киткәннәр	9
азат ителгәннәр	2
эшендә озак тәнәфесләр булган	0
хәрби хезмәттән азат ителгәннәр	0
иректән мэхрүм итү урыннарыннан азат ителгән затлар	1
уку йортларын тәмамлаучылар	1
белеме буенча:	
югары һөнәри	4
урта һөнәри	5
урта	4
Эшсезлек дәрәжәсе (%) 01.01.2016 га	0,10
Уртача эшсезлек озынлыгы (ай)	4,42
Пособиенен уртача күләме (сум)	10350
Предприятиеләрнең буш эш урыннарын алыштыру өчен хезмәткәрләргә ихтыяжы, барлыгы	92
шуларның: эшче һөнәрләргә	31

Югары белемле, икътисадчы, бухгалтер, укытучы, инженер, тренер һөнәрләре булган 4 кеше эшсезлек буенча исәптә тора.

Урта һөнәри белем белән эшсезлек буенча исәптә торучы гражданның саны-5 кеше, аларның күпчелегендә: юрист, агроном, пешекче, тракторчы-машинист һ. б. квалификацияләре бар.

Предприятие һәм оешма хезмәткәрләрен эштән азат итү хезмәткәр инициативасы белән генә түгел, түбәндәге сәбәпләр аркасында да башкарыла: предприятиеләрне оптимальләштерү, бетерү, нәтижәдә хезмәткәрләр санын яки штатын кыскарту.

Кеше капиталын һәм хезмәт базарын үстерү өлкәсендәге проблемалар буларак түбәндәгеләрне ачыкларга була:

- ББМР буенча уртача хезмәт хакы белән эшсез калган эш урыннары булмау;
- аз хезмәт хакы;
- соры базарда эшләүчеләр санын арттыру.

Формалаштырылган проблемаларны чишү өчен чаралар:

Урта һөнәри һәм югары һөнәри белеме булган ББМР ның эшсез яшәүчеләренә эш белән тәмин ителмәү сәбәпләренә анализ ясау. Халыкны эшкә урнаштыру өчен инвестиция тәкъдимнәрен эзерләү.

Эшчеләрнең хезмәт хакы арту вакытында муниципаль преференцияләр бирү буенча хужалык итүче субъектлар өчен тәкъдимнәр эзерләү.

Лидерлык сыйфатларын үстерү максатыннан урта һәм югары һөнәри белемгә ия булган кешеләр белән тренинглар үткөрү.

Авыл хужалыгы житештерүчеләре заказы буенча кошлар, дуңгызлар һәм мөгезле эре терлек үстерүнең шәхси ярдәмче хужалыгында үсеш проектларын эшләү һәм тормышка ашыру.

Хужалык итүнең кече рәвешләренә «симметрияле финанс ярдәме» турындагы тәкъдимнәренә ОИСЭЗга кертү өчен эре хужалыкларга да (житештерелә торган продукция күләмнәре критерийлары буенча) шундый ук тәкъдим ясау.

ББМР урта һөнәри белем бирү оешмаларын тәмамлаучыларның ихтыяжына анализ ясау һәм, кирәк булганда, Татарстан Республикасы Мәгариф һәм фән министрлыгына эзерлек юнәлешләрен үзгәртү инициативасы белән чыгу. Икътисадый зонаның башка муниципаль районнарыннан белгечләргә өйрәтү, күнекмәләр булдыру һәм тәҗрибә тапшыру өчен ББМРда АПК белгечләрен эзерләү буенча координацион-ресурс үзәге булдыру.

АПК өлкәсендә эшче һөнәрләр буенча ел саен зона смотр-конкурсын үткөрү. Сатып алу срогы кичектерелгән белгечләр өчен авыл жирендә аренда торагы төзү.

Таблица № 15. Халыкны эш белән тәмин итүне үстерү өлкәсендәге чаралар һәм социаль ярдәм

№	Чара	Үтәү сроклары	Жаваплы башкаручы	Финанслау чыганақлар, мен сумнарда	Чыганақ
1	Урта һәм югары һөнәри белеме булган ББМР ның эшсез яшәүчеләренә эш белән тәмин ителмәү сәбәпләренә анализ ясау. Халыкны эшкә урнаштыру өчен инвестиция тәкъдимнәрен эзерләү	2020-2030 еллар	ББМР БК, мәшгульлек үзәкләре (киләшенү буенча)	-	-
2	Эшчеләрнең хезмәт хакы арту вакытында муниципаль преференцияләр бирү буенча хужалык итүче субъектлар өчен тәкъдимнәр эзерләү.	2020-2030 еллар	ББМР БК	-	-

№	Чара	Үтәү сроклары	Жаваплы башкаручы	Финанслау чыганақлар, мең сумнарда	Чыганақ
3	Лидерлык сыйфатларын үстерү максатыннан урта һәм югары һөнәри белемгә ия булган кешеләр белән тренинглар үткәру.	2020-2030 еллар	ББМР БК	-	-
4	РСМР урта һөнәри белем бирү оешмаларын тәмамлаучыларның ихтияжына анализ ясау һәм, кирәк булганда, Татарстан Республикасы Мәгариф һәм фән министрлыгында әзерлек юнәлешләрен үзгәртү инициативасы белән чыгу	2020-2024 еллар	ББМР БК, мәшгульлек үзәкләре (киләшенү буенча)	-	-
5	Сатып алу срогы кичектерелгән белгечләр өчен авыл жирендә арендагы торак төзү	2020-2024 еллар	ББМР БК	-	ТР бюджеты

Әлеге чараларны гамәлгә ашыру, фаразлар буенча, хезмәткә сәләтле халык санын һәм эшлекле активлыкны арттыруга китерергә мөмкин.

Таблица № 16. Проблемалар һәм 2030 елга кадәр Татарстан Республикасының Хезмәт, мәшгульлек һәм социаль яклау министрлыгының Балык Бистәсе муниципаль районындагы “Доверие-Ышаныч” ХСХККУ” ДАСХКУ буенча аларны хәл итү юллары

№	Проблема	Аларны чишү юллары	Көтелгән нәтижеләр	Тормышка ашыру елы	Жаваплы башкаручылар
1	Социаль хәтәр хәлдә булган гаиләләр	Социаль хәтәр хәлдә булган гаиләләр һәм балаларны алдан исәпкә кую буенча ведомствоара	Күзәтчелексез балаларның ТР буенча тәгаенләнган кыйммәтеннән	2030 елга кадәр	ББМР БК, "Ышаныч- Доверие»халыкка социаль хезмәт күрсәтү

		хезмэттэшлек	артмаган тоткан урынга ирешү		комплекслы үзәге (килешенү буенча), Хезмэт, мәшгульлек һәм социаль яклау министрлыгының социаль яклау бүлеге (килешенү буенча), жирле үзидарә органнары
2	КБОга (НКО) дәүләт ярдәме күрсәтү	Грант акчаларын жәлеп итү конкурсларында катнашу	Мөһим социаль функцияларне башкару эшчәнлеген гамәлгә ашыру	2030 елга кадәр	ББМР БК , КБО (килешенү буенча)
3	Социаль хезмэт күрсәтүнең сыйфаты һәм һәркем файдалана алырлык булуы	Учреждение хезмәткәрләренең квалификация дәрәжәсен күтәрү	Өлкән яшьтәге гражданның һәм инвалидларның актив тормыш позициясен саклап калу	2024 елга кадәр	ББМР БК , "Ышаныч-Доверие» халыкка социаль хезмэт күрсәтү комплекслы үзәге (килешенү буенча)

7. Территория үсеше

Территорияләре үстерүнең төп максаты - торак пунктларын төзекләндерү дәрәжәсен күтәрү, социаль әһәмияткә ия объектлар төзү, гомуми файдаланудагы жирле әһәмияткә ия булган автомобиль юлларын норматив хәлгә китерү.

7.1. Торак төзелеше һәм территорияләре төзекләндерү

Балык Бистәсе муниципаль районы төзелешенең һәм инфраструктур үсешенең төп максатлары:

- халыкның уңайлы яшәү шартларын тәмин итү;
- һәркем өчен мөмкин булган торак базарын формалаштыру;
- район инфраструктурасы үсеше.

Бурычлар:

- «Россия гражданнына – һәркем ала алырлык һәм уңайлы торак» илкүләм проектын, ипотека буенча торак кредитлау программасын, күчмәсез милек базарын үстерү һәм торак урыннарына мохтаж гражданнына социаль наем шартнамәләрен

куллану юлы белән халыкның яшәеше өчен уңайлы шартлар һәм торакка уңайлы шартлар тудыруны тәмин итү;

- район территориясен төзүнең эшләнә торган Генераль планы нигезендә, эксплуатация чыгымнарын киметүгә ярдәм итүче яңа технологияләр кулланып, торак һәм инженерлык коммуникацияләре төзү;
- төзелеш процессын һәм төзелеш эшләренең сыйфатын оештыру дәрәжәсен күтәрү;
- төзелеш тармагын үстерүгә шәхси капитал жәлеп итү өчен уңайлы шартлар тудыру.

2024 елда район халкы тарафыннан индивидуаль торак йортлар төзегәндә якынча 447 млн. сум инвестицияләр кертелгән. 2024 елда 15,0 мең кв.метр торак төзелгән һәм файдалануга тапшырылган. Балык Бистәсе муниципаль районында торак фонды мәйданы 870,8 мең кв. метр тәшкил итте. Шулай итеп, бездә 1 кешегә 36,45 кв.м торак туры килә. Балык Бистәсе ш.т.п.да актив төзелеш «Северный» бистәсендә алып барыла, 185 торак йорт төзелгән, электр, су, газ белән тәмин ителгән.

Узган ел район 21 республика программасында катнашты, бу районның йөзен шактый үзгәртте.

Югарыда күрсәтелгән программаларны уңышлы гамәлгә ашыру, шулай ук район халкы тарафыннан индивидуаль торак йортлар төзү 2030 елга бер кешегә 38,8 кв. м торак белән тәмин итү күрсәткеченә ирешергә мөмкинлек бирәчәк.

Таблица № 17. Бер кешегә исәпләгәндә гомуми торак мәйданы белән тәмин ителеш

Күрсәткечләр	Еллар	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2024
Халыкның уртача еллык саны, мең кеше.	База сценарие буенча	23,89	23,59	23,34	23,1	22,86	22,61	22,37	23,89
Бер кешегә, кв. метрга исәпләгәндә гомуми торак мәйданы белән тәмин ителеш	База сценарие буенча	36,45	36,9	37,35	37,65	38,0	38,4	38,8	36,45

Күпфатирлы йортларга капитал ремонт үткөрү турында Федераль законны гамәлгә ашыру кысаларында су белән тәмин итү системаларын, канализацияне һәм жылыту системаларын реконструкцияләү һәм ремонтлау, күмәк һәм индивидуаль исәпкә алу приборларын урнаштыру буенча зур эш башкарылды. Бу юнәлештә эш 2030 елга кадәр дәвам итәчәк һәм капитал кертемнәр күләме 42 млн.сум тәшкил итәчәк.

Ямаш, Олы Укмас авылларында сәламәтлек саклау объектларын модернизацияләү кысаларында модульле фельдшер-акушерлык пунктлары төзелгән, Чыршылы Елга, Балыклы Чүкәй торак пунктларында фельдшер-акушерлык пунктларына капитал ремонт ясалган.

Биектау авылында мәктәп балалар бакчасына капитал ремонт ясалган.

Зур Мәшлэк авылында жирлек хакимияте бинасына һәм авыл мәдәният йортына капитал ремонт ясалган.

Балык бистәсендә хәрби комиссариатка, «Яшьлек» стадионына капитал ремонт ясалган, гимназия янындагы скверга төзекләндерү эшләре башкарылган.

«Авыл территорияләрен комплекслы үстерү» федераль программасы буенча Балык бистәсендә балалар сәнгать мәктәбе һәм яшьләр үзәге биналары төзелгән.

Чаралар:

ББМРның капитал төзелеш, ремонт һәм модернизация буенча республика программаларында катнашуы;

юл төзелеше программаларында катнашу;

ББМР авыл жирлекләренең жирдән файдалану һәм төзелеш алып бару буенча генераль планнарын һәм кагыйдәләрен эшләү һәм раслау;

Олы Елга авылында блок-модульле кибет төзү;

Балык Бистәсе шәһәр тибындагы поселогында 90 кешегә исәпләнгән балалар сәламәтләндерү лагере төзү;

Шомбыт авылында спорт майданчыгы төзү;

Күпфатирлы йортларга капитал ремонт;

Авыл советлары биналарына капитал ремонт;

Котлы Бөкәш авылында мәдәният йортына капитал ремонт;

Гимназия янындагы скверны төзекләндерү (2-че чират);

Бадминтон үзәген төзү;

Анатыш авылында 100 урынга исәпләнгән күпфункцияле үзәк төзү;

Торак төзелешен үстерү һәм территорияләрне төзекләндерү өлкәсендәге гамәлләр;

Арзан торак базарын булдыру һәм гражданнарның яшәү өчен уңайлы шартлар тәэмин итү;

Төрле типтагы азкатлы корылмаларны (усадыба, коттедж, югары тыгызлыктагы азкатлы блоклы корылма)киң куллану;

Гамәлдәге торак фондын исәпкә алуны төзәтү, аның составында еш кына халык күптән ташлап киткән, эмма баланстан төшерелмәгән йортлар майданы кала, бу торак белән тәэмин ителешнең гамәлдәге күрсәткечләрен, шулай ук яңа төзелешнең исәп-хисап күрсәткечләрен боза;

Торак проблемасын хәл итү исәбенә демографик вәзгыятьне яхшырту, нәтижәле миграция сәясәтен гамәлгә ашыру һәм муниципаль берәмлекләренә тотрыклы үстерү өчен шартлар тудыру;

Салым ташламалары бирү исәбенән инвесторларга һәм төзүчеләргә ярдәм итү;

Төзелеш индустриясе сәнәгатен һәм төзелеш материалларын үстерү;

Торак төзелешенң конкурент базарында торак тәкъдимен арттыру өчен коммуналь инфраструктураны алдан үстерүне тәэмин итү

Төзелешкә эзерләнгән жир кишәрлекләре базарын формалаштыру

Таблица № 18. Торак төзелеше һәм территорияләрне төзекләндерү өлкәсендә чаралар

№	Чара	Үтәү сроклары	Жаваплы башкаручы	Финанслау чыганақлар, мен сумнарда	Чыганақ
1	ББМРның капиталъ төзелеш, ремонт һәм модернизация буенча республика программаларында катнашуы	2024-2030 еллар	ББМР БК	-	ТР Бюджеты
2	Муниципаль юл фонды акчалары исәбеннән юл эшләрә башкару	2024-2030 еллар	ББМР БК	-	жирле бюджет
3	ББМР авыл жирлекләренән жирдән файдалану һәм төзелеш алып бару буенча генераль планнарын һәм кагыйдәләрен эшләү һәм раслау	даими	ББМР БК , ТР Төзелеш, архитектура һәм ТКХ министрлығы, жирле үзидарә органнары	-	жирле бюджет , ТР Бюджеты
4	Олы Елга авылында блок-модульле кибет төзү;	2025-2027 еллар	ББМР БК	8 000,00	ТР Бюджеты
5	Балык Бистәсе шәһәр тибындагы поселогында 90 кешегә исәпләнгән балалар сәламәтләндерү лагере төзү	2025-2027 еллар	ББМР БК	40 000,00	ТР Бюджеты
6	Балык Бистәсе шәһәр тибындагы поселогында яшьләр үзәге төзелеше	2024-2025 еллар	ББМР БК	34 000,0	ТР Бюджеты
7	Шомбыт авылында спорт майданчыгы төзү	2025-2027 еллар	ББМР БК	6 000,00	ТР Бюджеты
8	Авыл советлары биналарын капиталъ ремонтлау;	2024-2030 еллар	ББМР БК	100 000,00	ТР Бюджеты
9	Күпфатирлы йортларны капиталъ ремонтлау	2024-2030 еллар	ББМР БК	42 000,00	ТР Бюджеты , жирле бюджет
10	Котлы Бөкәш авылында мәдәният йортын капиталъ ремонтлау;	2025-2027 еллар	ББМР БК	40 000,00	ТР Бюджеты

11	Гимназия янындагы скверны төзеклэндерү чират); (2	2025 ел	ББМР БК	22 000,00	ТР Бюджеты
12	Бадминтон үзәге төзү	2026-2028 еллар	ББМР БК	290 000,00	ТР, РФ бюджетлары
13	Анатыш авылында 100 урынга исәплэнгән күпфункцияле үзәк төзү	2026-2028 еллар	ББМР БК	45 000,00	ТР, РФ бюджетлары
14	Балык Бистәсе районы торак пунктларында урамнарны яктырту челтәрләрен модернизацияләү	2020-2024 еллар	ББМР БК , жирле үзидарә органнары	Агымдагы финанслау	ТР Бюджеты

7.2. Торак-коммуналь хужалык

Торак-коммуналь хужалык предприятиеләре эшчәнлегенә нәтижелелеген күтәрү халыкка хезмәт күрсәтү сыйфатын күтәрүне, аның законлы хокукларын һәм мәнфәгатьләрен яклауны, шулай ук тармакның тулаем тотрыклы һәм нәтижелә эшләвен тәэмин итәргә тиеш.

Торак-коммуналь хужалыкны үстерүнең максатлары - районның торак-коммуналь комплексы эшчәнлегенә югары ышанычлылыгына һәм тотрыклылыгына ирешү, күрсәтелә торган торак-коммуналь хезмәтләрнең сыйфатын яхшырту, районда ягулык-энергетика ресурсларыннан файдалануның нәтижелелеген арттыру.

Бурычлар:

1. Торак-коммуналь хезмәтләр күрсәткән өчен халык акчаларыннан һәм бюджет чыганаclarыннан файдалануның нәтижелелеген арттыру.

2. Торак-коммуналь хезмәтләр житештерүгә чыгымнарны рациональләштерү һәм киметү.

3. Күрсәтелә торган хезмәтләрнең сыйфаты өчен ЖКУ житештерүчеләрнең кулланучылар алдында жаваплылык системасын камилләштерү.

4. Энергия нәтижелелегенә нигезлэнгән яңа технологияләр һәм жайланмалар кертеп, муниципаль жылылык белән тәэмин итү, су белән тәэмин итү һәм субүлү системасының тиешле сroкка хезмәт иткән технологик жиһазларын модернизацияләү һәм алмаштыру.

5. Муниципаль торак контроле системасының нәтижелелеге системасын кертү.

Балык Бистәсе муниципаль районының торак-коммуналь хужалыгын «Теплоэнергосервис» МУП оешмасы тәкъдим итә.

«Теплоэнергосервис» МУП халыкка һәм бюджет учреждениеләренә жылылык энергиясен жиберә. Аларның балансында 13 котельный бар, алар газда эшли.

Жылылык хужалыгының торышы һәм проблемалары

Инженерлык инфраструктурасы һәм жиһазларының зур күләме мораль һәм физик яктан искергән, энергия чыгымлы, аз нәтижәле, эшкәртү һәм ремонтлау авыр. Гамәлдәге котельныйларда казаннар урнаштырылган, алар хәзерге заман таләпләренә туры килми, 163,11 кг чагыштырмача ягулык сарыф иткәндә, КПД түбән (80-84%). Яну куркынычсызлыгы автоматы Ростехнадзор органнары таләпләренә туры килми, казаннарда су эшкәртү 80% тәшкил итә. Нигездә, жылылык челтәрләренә гамәлдәге өлеше ике торбаларда башкарылган һәм каналлы вариантта (50%) салынган, калган өлеше заманча технология буенча - полиэтилен тышчада пенополиуретан изоляциясендә канал вариантсыз салынган.

Территориаль котельныйлар бер-берсеннән шактый ерак урнашкан, бу аларны жылылык челтәрләре төземичә бердәм жылылык челтәренә берләштерергә мөмкинлек бирми.

Котельныйларны модернизацияләү чаралары:

-Балыклы Чүкәй авылы мәдәният йортында, Шумково административ бинасындагы котельныйларда казанн алыштыру, шулай ук ИГК тибындагы нәтижәле яндыргыч жайланмалар һәм куркынычсызлык автоматикасы белән ярдәмче жиһазларны алыштыру, алар КПД 93% булган казаннарның эшен тәмин итә.

- реагентларны дозировкалауның автоматлаштырылган жайланмаларын куллану чыгымнарны шактый дәрәжәдә киметергә мөмкинлек бирә. Шулай ук вакытта суның коррозия активлыгы кими, элек булган утырмалар акрынлап юкка чыгарыла, жиһазларны эксплуатацияләү вакыты һәм ремонт чор арта.

- автоматика һәм газ яндыргычларының яңа төрләрен, химводлы эзерләүнен автоматлаштырылган жайланмаларын, ешлык-жайга салынулы электр үткәргечле насос станцияләрен куллану котельныйларны тулы автоматлаштыру һәм диспетчерлаштыруны башкарырга мөмкинлек бирә, бу эксплуатация чыгымнарын, үзкыйммәтен, жибәрелә торган жылылык энергиясенә тарифны киметергә мөмкинлек бирә.

2030 елга кадәр жылылык егәрлеге дефициты фаразланмый. Шуңа күрә жылылык йөкләнешен жылылык егәрлеге дефициты булган зоналардан жылылык егәрлеге дефициты булган зоналарга бүлеп бирүне тәмин итүче жылылык челтәрләрен реконструкцияләү һәм төзү күздә тотылмый.

Гамәлдәге чыганаclarның суммар урнашкан егәрлеге Балык Бистәсе һәм аларның радиусы жылылык белән нәтижәле тәмин итү радиусы барлык жылылык йөкләнешләрен каплау өчен жетәрлек.

Перспективалы үсүне тәмин итү өчен жылылык йөкләнеше Балык Бистәсендә яңа төзелә торган объектларны проектлана торган автоном блок-модуль котельныйларга тоташтыру планлаштырыла.

Су белән тәмин итү

Балык Бистәсе ш.т.п.да су белән тәмин итү жир асты чыганаclarыннан гамәлгә ашырыла. Хәзерге вакытта предприятие балансында һәм хезмәт күрсәтүдә 200 м³ озынлыктагы, 9 артезиан скважинасы (2003-2018 ел) тупланма сыйдырышлылыгы 16 м³ булган алты су алу жайланмасы урнашкан. Барлык

скважиналарда тәүлеккә 1 230 м³ житештерүче ЭЦВ маркалы насослар урнаштырылган.

Суүткәргеч челтәрләрнең озынлыгы 69 км, шуларның 23% тирәсе корыч торбалар (15,9 км), аларны алмаштырырга кирәк, калганнары полимер материаллардан. Суүткәргеч челтәрләрендә янғын сүндерүне тәмин итү өчен 25 янғын гидранты урнаштырылган, ә шәхси секторда су куллану өчен 227 кое урнаштырылган.

2024 елда су белән тәмин итү челтәрен төзү эшләре алып барыла.

Проблемалар:

- эчә торган су санитария нормаларына һәм кагыйдәләренә туры килми, тозлар буенча катылык 3,1 тапкырга артык;
- су чистарту юк;
- су белән тәмин итү системасы канәгатьләнерлек хәлдә. Тузу ел саен арта, аварияләр саны артуга китерә, су жыю жайланмаларының бер өлеше төзекләндерелгән санитария саклау зоналарына ия түгел.

Поселокта яшәүчеләрне эчәргә яраклы су белән тәмин итү максатларында түбәндәге чараларны үткәру планлаштырыла:

- Лоцман тибындагы саклагыч электр жиһазларын барлык суүткәргеч скважиналарга урнаштыру;
- Балык Бистәсендә су үткәру челтәрләрен реконструкцияләү;
- булган су жыю корылмаларын реконструкцияләү һәм кинәйтү;
- яңа сулыклар төзү;
- су куллануны исәпкә алу төеннәрен кертү;
- насос жиһазларын экономияләерәк жиһазларга алыштыру;
- хосусый жайга салына торган электр приводын кертү, насосларның йөзмә жайланмасын урнаштыру;
- сулыкларны божралау, басым регуляторларын урнаштыру, челтәрләрнең гидравлик режимын оптимальләштерү.

Шул ук вакытта районның торак пунктларында су белән тәмин итү мәсьәләсе бүген бик кискен тора. Су белән тәмин итү челтәрләренең күбесе узган гасырның 70 нче елларында төзелгән һәм реконструкцияләүне таләп итә.

Агып төшүче суларны чистарту штп.та санитар-экологик торышны яхшыртуга юнәлдерелгән чара булып тора. Чөнки канализациянең чистарту корылмалары эшенең нәтижәлелегенә, агып төшүче суларны чистарту дәрәжәсенә әйләнә-тирә мохитнең торышы да, халыкның сәламәтлеге дә бәйле.

2024 елда Балык Бистәсе штп.да су агызу челтәре һәм КНС төзелеше алып барыла.

Агып төшүче (яңгыр, кар суларын) суларны озату 12,0 км озынлыктагы канализация челтәрләре буенча канализация насос станциясе (КНС) аша башкарыла.

Канализация хужалыгын модернизацияләүнең төп юнәлешләре:

- агып төшүче суларны транспортлауга, чистартуға электр энергиясе чыгымын киметү;

- пычрану күрсәткечләренә кимүе, су агу юлларын чистарту сыйфатын яхшырту, санитария - эпидемиологик вәзгыять;

- Төп фондларның тузуын киметү, канализациянең ышанычлылығын арттыру.

Территорияләрне санитар чистарту

Торак пунктлар өчен нормаль санитария-гигиена шартлары тудыру, шул исәптән санитар төзекләндерүнең югары дәрәжәдә булуы зур әһәмияткә ия.

Балык Бистәсе ш.т.п., Анатыш, Полянка, Троицкий Урай, Масловка, Олы Елга, Балтач, Ямаш авылларында территорияләр планлы-регуляр төстә чистартыла. Калдыкларны жыю һәм алып китү расланган графиклар һәм маршрутлар нигезендә гамәлгә ашырыла.

Балык Бистәсе муниципаль районында Балык Бистәсе ш.т.п. янында урнашкан каты көнкүреш калдыклары полигоны бар. Полигон 2002 елда файдалануга тапшырылган һәм 20 ел эксплуатацияләнгән. Полигонның мәйданы 4,6 га, сыйдырышлылығы - 62,5 мең куб. м тәшкил итә.

Каты көнкүреш калдыкларын аерым жыю мәсьәләсен халыктан икенчел чимал жыю буенча стационар яки күчмә кабул итү пунктларын оештыру юлы белән, каты көнкүреш калдыклары полигонында махсус чүп-чарны сортлау цехларын жиһазлау мәсьәләсен карарга кирәк.

Каты көнкүреш калдыкларын алдан сортлауны һәм аннан соңгы эшкәртүне оештырганда полигоннарда көнкүреш калдыкларын күмү күләмнәрен 40% яки аннан да күбрәккә киметергә, гамәлдәге полигоннарны куллану вакытын 2-2, 5 тапкыр арттырырга мөмкин.

Калдыклар белән эш итү системасын үстерү чаралары

Балык Бистәсе районы территориясенә пычрануын киметү максатларында каты көнкүреш калдыклары белән эшләүдә тәкъдим ителә:

- каты көнкүреш калдыклары полигонында сортировка комплексы төзү. Балык Бистәсе;

- каты көнкүреш калдыкларының жирлекара полигоннарын проектлау, төзү һәм жиһазлау;

- махсус жиһазландырылган контейнер мәйданчыкларында урнашкан контейнерларга каты көнкүреш калдыкларын жыю;

- урамнарның, мәйданнарның, скверларның чүпләнүен булдырмас өчен, калдыклар өчен чүп савытларының кимендә 30 литр сыйдырышлылығын урнаштырырга;

- жирле үзидарә Советы каты көнкүреш калдыкларын чыгаруны гамәлгә ашыручы оешма белән берлектә махсус автотранспорт хәрәкәте графигын һәм территориядән көнкүреш калдыкларын алу графигын төзи һәм раслай.

- административ җаваплылыкка тартылган гаеплеләрне җәлеп итеп, юридик һәм физик затларның әйләнә-тирә мохитне саклау өлкәсендә хокук бозуларын ачыклау эшен көчәйтәргә.

Таблица № 19. Районның экологик иминлеген тәэмин итү һәм торак-коммуналь өлкәсен яхшырту чаралары

№	Чара	Үтәү сроктар ы	Жаваплы башкаручы	Финансл ау чыганақ лар, мен сумнарда	Чыганақ
1	Торак пунктларда торак төзелеше өчен яңа кишәрлекләре су белән тәмин итү. Балық Бистәсе штп, Анатыш, Рус Әшнәге, Трой Урай, Дон-Урай, Олы Елга авылларында гомуми озынлығы 35 км.	2025-2030 еллар	ББМР БК "ТР ГУИС" ГКУ(киләшенү буенча)	150 000,0	ТР бюджеты
2	Масловка авылында су белән тәмин итү һәм ташландық суларны агызу чөлтәрләрен реконструкцияләү	2025-2030 еллар	ББМР БК "ТР ГУИС" ГКУ(киләшенү буенча)	150 000,0	ТР бюджеты
3	Урахча, Күгәрчен, Котлы Бөкәш, Биектау, Иске Арыш торак пунктларында су агызу чөлтәренә капитал ремонт ясау	2025-2030 еллар	ББМР БК "ТР ГУИС" ГКУ(киләшенү буенча)	272 000,0	ТР бюджеты
4	Балық Бистәсе шәһәр тибындагы бистәдә суүткәргечне бөжрага алу.	2025- 2030 еллар	ББМР БК "ТР ГУИС" ГКУ(киләшенү буенча)	32 000,0	ТР бюджеты
5	Күки авылында скважиналар һәм ВНБ төзү	2025- 2030 еллар	ББМР БК "ТР ГУИС" ГКУ(киләшенү буенча)	3 000,0	-
6	Үзара салым акчаларын суүткәргеч чөлтәрләрен алыштыру һәм ремонтлау өчен куллану	2024- 2030 еллар	ББМР БК жирле үзидарә органнары	-	-
7	Су югалту буенча жирлекләрдә үзәк су белән тәмин итү системаларын мониторинглау. Су югалтуын киметү өчен чаралар күрү	2024- 2030 еллар	ББМР БК районның коммуналь предприятиеләре (киләшенү буенча)	-	-
8	Микробиологик су тикшеренүләре һәм катылыкны ачыклау өчен үзәк су системаларында су сыйфатын анализлау	2024- 2030 еллар	ББМР БК "Гигиена һәм эпидемиология үзәге"(киләшенү буенча)	-	-
9	Районның күпфатирлы йортларында һәм муниципаль учреждениеләрендә энергия ресурсларын куллануны исәпкә алу приборлары күрсәткечләрен дистанцион төшерү (алу) системасын гамәлгә кертү	2025- 2030 еллар	ББМР БК	Коммерци я тәкъдиме н формалаш тыру буенча	гражданны р акчалары, ТР бюджеты, жирле бюджеттан финанслаш у принципла

					рында
10	Балык Бистәсе ш.т.п.да каты көнкуреш полигонында комплексы төзү калдыклары сортировка	2025-2030 еллар	ББМР БК районның коммуналь предприятиеләре (килешенү буенча)		ТР бюджеты
11	Авыл жирлекләрендә махсус жиһазландырылган контейнер майданчыкларына урнаштырылган контейнерлар кую	2022-2030 еллар	ББМР БК районның коммуналь предприятиеләре (килешенү буенча)	-	ТР бюджеты
12	Урамнарда, скверларда һәм паркларда кимендә 30 литр сыйдырышлы урналар урнаштыру	2024-2030 еллар	ББМР БК районның коммуналь предприятиеләре (килешенү буенча)	-	ТР бюджеты
13	Әйләнә-тирә мохитне саклау өлкәсендә юридик һәм физик затлар тарафыннан хокук бозуларны ачыклауга, гаепле кешеләрне административ жаваплылыкка тарту белән комплекслы якын килү	2020-2022 еллар	ББМР БК жирле үзидарә органнары	-	жирле бюджет
14	Район территориясендә урнашкан чирмәләрне саклау һәм төзекләндерү	2020-2022 еллар	ББМР БК жирле үзидарә органнары	-	жирле бюджет
15	Балыкчы Чүкәй авылы мәдәният йортында һәм Шумково административ бинада кул казаннары урнаштыру.	2025-2030 еллар	ББМР БК "ТР ГУИС" ГКУ(килешенү буенча)	3 200,0	-

7.3. Юлларны карап тоту

Авылның үсеше һәм сакланышы күбесенчә юлларның торышына бәйле. Районда 3 торак пунктка керү юллары норматив хәлгә китерелгән. Муниципаль юл фонды һәм вак таш-ком катнашмасы ярдәмендә торак пунктлардагы урам юллары төзекләндерелде.

2030 елга кадәр жирле әһәмияттәге гомуми файдаланудагы барлык автомобиль юлларын норматив хәлгә китерү планлаштырыла.

Жирле инициативаларга ярдәм итү программасын гамәлгә ашыруны давам итәргә кирәк, аның төп принцибы – финанслашу. Мәсәлән, районның 26 авылында

яшәүчеләр үзара салым буенча референдумда катнаштылар. Акча юлларны төзекләндерүгә дә юнәлтелде.

Проблемалар:

- жирле әһәмияттәге гомуми файдаланудагы автомобиль юлларының озынлыгының зур өлеше норматив таләпләргә җавап бирми торган;
- жирле әһәмияттәге гомуми файдаланудагы автомобиль юлларын норматив хәлгә китерү өчен бюджет акчалары җитмәү;

Чаралар:

- ел саен финанслашу программасын тормышка ашыру;
- районның республика юл төзелеше программаларында катнашуы.

8. ББМР стратегиясен тормышка ашыру механизмы

Стратегия Балык Бистәсе муниципаль районы Советы тарафыннан раслана. Аны актуаль хәлдә тоту максатыннан, чаралар ел саен шуыша торган (тотрыксыз) планлаштыру ысулын кулланып тулыландырыла яки көйләнә. ББМР стратегиясе һәм аңа үзгәрешләр РСМда һәм офиста гавами тыңлауларга чыгарыла, шуннан соң ББМР Советы тарафыннан раслана.

ББМР стратегиясен тормышка ашыру өчен җаваплылык үзәге-ББМР Башкарма комитетының территориаль үсеш бүлегә.

ББМР Башкарма комитеты каршында баланс комиссиясе төзелә, анда квартал саен жирлекләрнең социаль-икътисади үсеше планнарын тормышка ашыру мониторингы нәтижәләре карала һәм аларга төзәтмәләр кертү турында карарлар кабул ителә. Баланс комиссиясе составына ББМР Башкарма комитеты җитәкчесе, аның урынбасарлары, авыл жирлекләре башлыклары, бюджет барлыкка китерүче предприятиеләр җитәкчеләре, Татарстан Республикасы Икътисад министрлыгы, Татарстан Республикасы Авыл хужалыгы һәм азык-төлек министрлыгы һәм башка министрлыклар вәкилләре керә.

ББМРның әлегә стратегиясе ББМР составына керүче жирлекләрнең социаль-икътисади үсеше планнарын эшләү өчен нигез булып тора. ББМР стратегиясенә төп максатларыннан һәм бурычларыннан чыгып, авыл жирлекләренең социаль-икътисади үсеше планнары эшләнә, шуның нәтижәсендә ББМР стратегиясен тормышка ашыру нәтижәләгән бәяләү ББМР авыл жирлекләрен үстерү планнарын үтәүнең нәтижәләгән бәяләү белән өзлексез башкарылачак.

Үз чиратында, ББМР авыл жирлекләрен үстерү планнарын актуаль хәлдә тоту максатыннан, аларның чаралары шулай ук ел саен өч еллык шуыша торган (тотрыксыз) планлаштыру ысулын кулланып тулыландырыла яки төзәтелә. ББМР авыл жирлекләрен үстерү планнары һәм аларга үзгәрешләр ББМРда һәм офиста гавами фикер алышуларга чыгарыла, шуннан соң авыл жирлекләре башлыклары тарафыннан раслана.

9. ББМР стратегиясен тормышка ашыру чараларының жыелма исемлеге

№	Чара	Үтәу сроктары	Жаваплы башкаручы	Финанслау чыганақлар, мен сумнарда	Чыганақ
1.	Югары маржиналь культураларны 2027 елга 14500 гектарга житкерергә	2025-2027 еллар	ББМР БК, АХ һ А И (килешенү буенча), инвесторлар (килешенү буенча)	84 000,0	Бюджеттан тыш
2.	селекция-нәсел эшен сыйфат ягыннан яңа дәрәжәгә күтәрергә	2025-2027 еллар	ББМР БК, АХ һ А И (килешенү буенча), авыл хужалыгы житештерүчеләре (килешенү буенча)	25 000,0	Бюджеттан тыш
3.	КФХда һәм ШЯХларда жирләрдән файдалануның нәтижелелеген арттырырга - барлык авыл хужалыгы жирләре эшкәртелергә тиеш	2025-2027 еллар	ББМР БК, АХ һ А И (килешенү буенча)	-	-
4.	Хужалықлар житәкчеләренен, белгечләренен һәм башка хезмәткәрләренен квалификациясен даими күтәру	2025-2027 еллар	ББМР БК, АХ һ А И (килешенү буенча)	200,0	ТР бюджеты, жирле бюджет
5.	Авил хужалыгы житештерүчеләре арасында кооператив хәрәкәтен үстерү	2025-2027 еллар	ББМР БК, АХ һ А И (килешенү буенча), авыл хужалыгы житештерүчеләре (килешенү буенча)	40 000,0	РФ бюджеты, Бюджеттан тыш
6.	Бөртекле культураларның югары уңыш уңыш бирә торганнарын әйләнешкә кертү (көзгә арыш, бодай, кукуруз)	2025-2027 еллар	ББМР БК, АХ һ А И (килешенү буенча), авыл хужалыгы житештерүчеләре (килешенү буенча)	20 000,0	Бюджеттан тыш
7.	Югары житештерүчән авыл хужалыгы машиналарын сатып алып авыл хужалыгы техникасы паркын яңартуның интенсивлығын арттыру	2025-2027 еллар	ББМР БК, АХ һ А И (килешенү буенча), авыл хужалыгы житештерүчеләре (килешенү буенча)	720 000,00	РФ бюджеты, ТР бюджеты, Бюджеттан тыш

8.	«Кулон Агро»ЖЧЖнең 600 баш сыерга исәпләнгән өченче сөт комплексы төзелеше	2025-2027 еллар	ББМР БК, АХ һ А И (киләшенү буенча), инвестор (киләшенү буенча)	228 000,00	РФ бюджетты, Бюджеттан тыш
9.	Дөнья дәрәжәсендәге авыл хужалыгы житештерүенең яңа заманча технологияләрен үзләштерергә сәләтле яңа югары житештерүчәнлекле, компьютерлаштырылган техникада эшли белүче белгечләрне, шул исәптән яшь белгечләрне, механизаторларны әзерләү.	2025-2030 еллар	ББМР БК, АХ һ А И (киләшенү буенча), Балык бистәсе агротехник көллияте (киләшенү буенча)	3 000,0	РФ бюджетты, ТР бюджетты, Бюджеттан тыш
10.	Шәхси ярдәмче хужалыкларны мәгълүмати-консультация белән тәмин итү	2020-2030 еллар	ББМР БК, АХ һ А И (киләшенү буенча), жирле үзидарә органнары		
11.	Шәхси ярдәмче хужалыкларга ярдәм программалары;	2020-2030 еллар	ББМР БК, АХ һ А И (киләшенү буенча), жирле үзидарә органнары	-	-
12.	Арендага алынган пай жирләре исәбенә азык белән вакытында тәмин итү;	2020-2030 еллар	ББМР БК, жирле үзидарә органнары, АХ һ А И (киләшенү буенча)	-	-
13.	Шәхси ярдәмче хужалыкларны азык белән тәмин итүне оештыру;	2020-2030 еллар	ББМР БК, АХ һ А И (киләшенү буенча) жирле үзидарә органнары, авыл хужалыгы житештерүчеләре (киләшенү буенча)	-	-
14.	ШЯХларда житештерелгән артык продукцияне сату өчен ярминкәләр оештыру.	2020-2030 еллар	ББМР БК, АХ һ А И (киләшенү буенча) жирле үзидарә органнары, авыл хужалыгы житештерүчеләре (киләшенү буенча)	-	-

15.	Кече һәм урта эшқуарлык субъектларын һәм үзмәшгуль гражданнарны эшқуарлыкка ярдәм итү һәм үстерү мәсьәләләре буенча мәгълүмати тәмин итү.	2020-2030 еллар	ББМР БК, жирле үзидарә органнары)	-	-
16.	МСП һәм үзмәшгуль гражданнар өчен продукция сату өчен ярминкәләр үткәру	2020-2030 еллар	ББМР БК, жирле үзидарә органнары)		
17.	«Кече һәм урта эшқуарлык субъектларына мөлкәти ярдәм;	2020-2030 еллар	ББМР БК, жирле үзидарә органнары)		
18.	«Кече һәм урта бизнес субъектларының Татарстан Республикасын һәм Россия Федерациясен яклауның төрле программаларында катнашуына ярдәм итү.	2020-2030 еллар	ББМР БК, жирле үзидарә органнары)		
19.	Муниципаль милек мәйданнарын өстенлекле тармақлар буенча КУЭ субъектларына ташламалы шартларда арендага бирү.	2020-2030 еллар	ББМР БК, жирле үзидарә органнары	-	-
20.	«Гаилә белән велосипедта йөрүчеләр»проекты кысаларында велосипедта йөрүчеләрне оештыру	2025-2027 еллар	«Татарстан Республикасы Балык Бистәсе Башкарма комитетының яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлгеге " МКУ	180 000,00	РТ
21.	"Сэйлэн" ДОЛ базасында "Велосипед экскурсоводы мәктәбе"социаль әһәмиятле проектын гамәлгә ашыру	2025-2027 еллар	«Татарстан Республикасы Балык Бистәсе Башкарма комитетының яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлгеге " МКУ	1 996 800,00	РТ

22.	Халыкара туризм көнен бэйрәм итүгә багышланган туристик слетны оештыру һәм уздыру	2025-2027 еллар	«Татарстан Республикасы Балык Бистәсе Башкарма комитетының яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлеге " МКУ	65 000,00	Жирле бюджет
23.	Жәйге балык тоту буенча «Иң яхшы балыкчы» фестивален оештыру һәм үткәрү	2025-2027 еллар	«Татарстан Республикасы Балык Бистәсе Башкарма комитетының яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлеге " МКУ	65 000,00	Жирле бюджет, спонсор ярдәме
24.	Боздан кышкы балык тоту буенча «Балык Бистәсе трофейлары» фестивален оештыру һәм үткәрү	2025-2027 еллар	«Татарстан Республикасы Балык Бистәсе Башкарма комитетының яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлеге " МКУ	65 000,00	Жирле бюджет, спонсор ярдәме
25.	Халыкның авыруларын һәм мотивациясен иртә ачыклау өлешендә «Сәламәт булу» профилактик эшне көчәйтү;	2020-2030 еллар	ББМР БК, «Балык Бистәсе үзәк район хастаханәсе " ДАССУ (киләшү буенча)	Агымдагы чыгымнар	
26.	Халыкның аерым төркемнәрен диспансерлаштыру	2020-2030 еллар	ББМР БК, «Балык Бистәсе үзәк район хастаханәсе " ДАССУ (киләшү буенча)	Агымдагы чыгымнар	ТР бюджеты
27.	Диспансерлаштыру үткәрүен сыйфатын күтәрү. Гомуми диспансеризация мәгълүматларыннан киңрәк файдалану, дэвалауның һәм диагностиканың эксперт бәяләүләре нигезендә халыкның үлү сәбәпләрен ачыклау, диспансеризация үткәрү буенча чаралар планын эшләү һәм гамәлгә кертү	2020-2030 еллар	ББМР БК, «Балык Бистәсе РҮХ " ДАССУ (киләшенү буенча)	Агымдагы чыгымнар	ТР бюджеты

28.	Йогышлы хроник йогышлы булмаган авырулар һәм пациентлар белән авыручыларны тулы күләмдә диспансер күзәтүен оештыру һәм уздыру.	2020-2030 еллар	ББМР БК, "Балык Бистәсе РҮХ" ДАССУ (киләшенү буенча)	Агымдагы чыгымнар	ТР бюджеты
29.	Сәламәт яшәү рәвешен пропагандалау	2020-2030 еллар	ББМР БК, "Балык Бистәсе РҮХ" ДАССУ (киләшенү буенча)	Агымдагы чыгымнар	ТР бюджеты
30.	Районга медицина кадрларын жәлеп итү	2020-2030 еллар	ББМР БК, "Балык Бистәсе РҮХ" ДАССУ (киләшенү буенча)	Агымдагы чыгымнар	ТР бюджеты
31.	Матди-техник базаны ныгыту.	2020-2030 еллар	ИК РСМР, "Балык Бистәсе РҮХ" ДАССУ (киләшенү буенча)	Агымдагы чыгымнар	ТР бюджеты
32.	«Сәламәт яшәү рәвешенә бирелгәнлекне формалаштыру» ведомствоара комитеты төзү	2020-2030 еллар	ББМР БК, "Балык Бистәсе РҮХ" ДАССУ (киләшенү буенча)	Агымдагы чыгымнар	ТР бюджеты
33.	Сәламәтлек саклау» һәм «Демография» милли проектларының индикатив күрсәткечләрен үтәү.	2020-2030 еллар	ББМР БК, "Балык Бистәсе РҮХ" ДАССУ (киләшенү буенча)	Агымдагы чыгымнар	ТР бюджеты
34.	Мәктәпкәчә белем бирүнең федераль дәрәжә белем бирү стандартларын гамәлгә ашыру	2025-2030 еллар	ББМР БК, «БК мәгариф бүлеге» МКУ (киләшү буенча)	Агымдагы чыгымнар	ТР бюджеты
35.	«Белем бирүнең сыйфатын бәяләү системасын үстерү	2025-2030 еллар	ББМР БК, «БК мәгариф бүлеге» МКУ (киләшү буенча)	Агымдагы чыгымнар	ТР бюджеты
36.	Сәламәтлек мөмкинлекләре чикләнгән балаларга, инвалид балаларга гомуми белем алу өчен шартлар тәэмин итү	2025-2030 еллар	ББМР БК, «БК ның мәгариф бүлеге» МКУ (киләшенү буенча)	Агымдагы финанслау	ТР бюджеты
37.	Укучыларны тулысынча тукландыру өчен шартлар тәэмин итү	2025-2030 еллар	ББМР БК, «БК ның мәгариф бүлеге» МКУ (киләшенү буенча)	22930,40	ТР бюджеты

38.	Мәктәпләрдә иң яхшы педагогларны саклап калу, яшь белгечләрне жәлеп итү өчен мораль һәм матди стимуллар системасын формалаштыру	2025-2030 еллар	ББМР БК, «БК ның мәгариф бүлеге» МКУ (килешенү буенча)	Агымдагы финанслау	ТР бюджеты
39.	Хезмәт базарын исәпкә алып, укучыларга укыту планын сайлау мөмкинлеген, булачак һөнәрне тәмамлаучыларны сайлау мөмкинлеген тәэмин итә торган профильле һәм профильле укыту кертүне дәвам итү	2025-2030 еллар	ББМР БК, «БК ның мәгариф бүлеге» МКУ (килешенү буенча)	Агымдагы финанслау	ТР бюджеты
40.	Автобус паркын яңарту һәм тулыландыру	2025-2030 еллар	ББМР БК, «БК ның мәгариф бүлеге» МКУ (килешенү буенча)	Агымдагы финанслау	ТР бюджеты
41.	Район психология-педагогика хезмәтен булдыру	2025-2030 еллар	ББМР БК, «БК ның мәгариф бүлеге» МКУ (килешенү буенча)	Агымдагы финанслау	ТР бюджеты, Жирле бюджет
42.	Мәгариф оешмаларында капитал ремонт үткөрү	2025-2030 еллар	ББМР БК, «БК ның мәгариф бүлеге» МКУ (килешенү буенча)	Агымдагы финанслау	ТР бюджеты
43.	Дәрестән тыш һәм мәктәптән тыш эшчәнлекнең төрле формалары белән шөгыльләнүче балалар һәм яшүсмерләр санын арттыру	2025-2030 еллар	ББМР БК, «Социаль-мәдәни өлкә бүлеге» МКУ (килешенү буенча)	Агымдагы финанслау	ТР бюджеты
44.	100 урынлы Анатыш авыл мәдәният йорты төзелеше	2025 ел	ББМР БК, «Социаль-мәдәни өлкә бүлеге» МКУ (килешенү буенча)	45000,0	ТР бюджеты Жирле бюджет
45.	Районның Туган якны өйрәнү музейе өчен балалар ижаты үзәге бинасын реконструкцияләү һәм капитал ремонтлау	2025 ел	ББМР БК, «Социаль-мәдәни өлкә бүлеге» МКУ (килешенү буенча)	50000,0	ТР бюджеты Жирле бюджет
46.	100 урынга исәпләнгән Казак Чаллысы авыл мәдәният йортына капитал ремонт	2026 ел	ББМР БК, «Социаль-мәдәни өлкә бүлеге» МКУ (килешенү буенча)	45000,0	ТР бюджеты Жирле бюджет

47.	50 урынлык Шестая Речка авыл клубы төзелеше	2027 ел	ББМР БК, «Социаль-мәдәни өлкә бүлеге» МКУ (килешенү буенча)	31277,0	ТР бюджеты Жирле бюджет
48.	Котлы Бөкәш авыл мәдәният йортын капитал ремонтлау	2027 ел	ББМР БК, «Социаль-мәдәни өлкә бүлеге» МКУ (килешенү буенча)	35000,0	ТР бюджеты Жирле бюджет
49.	Мәдәният учреждениеләренән матди-техник базасын ныгыту: музыкаль инструментлар сатып алу; яктылык-тавыш техник жиһазлары; сәхнә костюмнары	2020 - 2030 еллар	ББМР БК, «Социаль-мәдәни өлкә бүлеге» МКУ (килешенү буенча)	1380,00 920,00 1000,00	ТР бюджеты Жирле бюджет
50.	Районның мәдәни-ял итү учреждениеләренән мәгълүмат-технологик инфраструктурасын булдыру: - компьютер жиһазлары сатып алу; - Интернет челтәренә тоташтыру; - Wi-Fi га кушылу;	2020-2030 еллар	ББМР БК, «Социаль-мәдәни өлкә бүлеге» МКУ (килешенү буенча)	1350,0 230,0	ТР бюджеты
51.	Цифрлы мәгълүмат ресурсларын булдыру һәм алардан файдалану өлкәсендә мәдәният учреждениеләре белгечләрен компьютер компетентлыкны арттыру	2023-2030 еллар	ББМР БК, «Социаль-мәдәни өлкә бүлеге» МКУ (килешенү буенча) «БК ның мәгариф бүлеге» МКУ (килешенү буенча)	145,0	Жирле бюджет
52.	Район территориясендә өч социаль-мәдәни кластер төзү	2025-2030 еллар	ББМР БК, «Социаль-мәдәни өлкә бүлеге» МКУ (килешенү буенча)	Бюджеттан тыш керемнәр һәм чыганаclar	Спонсор ярдәме

53.	Район мәдәният учреждениеләренен янғын сүндерү һәм саклау нормаларына туры килмәүне бетерү. - ашыгыч чакыру төймәсен урнаштыру; - янғын сигнализациясен урнаштыру - янғын сүндерү һәм саклау жайланмаларына техник хезмәт күрсәтү	2025-2030 еллар	ББМР БК, жирле үзидарә органнары «Социаль-мәдәни өлкә бүлеге» МКУ (киләшенү буенча)	6 900,00	ТР бюджеты Жирле бюджет
54.	Сәламәтлекне саклау һәм ныгыту, мәдәният дәрәжәсен һәм сәламәтлек потенциалын күтәрү, вакытыннан алда үлемне кисәтү. Халыкның уртача гомер озынлыгын һәм тормыш сыйфатын арттыру	2020-2030 еллар	ББМР БК, «Яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлеге» МКУ (киләшенү буенча)	-	-
55.	Сәламәтлекне ныгыту чараларында катнашуга кызыксыну тудыру, сәламәт яшәү рәвешенен индивидуаль белем һәм күнекмәләрен үстерү	2020-2030 еллар	ББМР БК, «Яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлеге» МКУ (киләшенү буенча)	-	-
56.	Массакуләм физкультура-савыктыру һәм спорт дәрәсләрендә катнашуга районның спорт оешмаларын һәм учреждениеләрен актив жалеп итү	2020-2030 еллар	ББМР БК, «Яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлеге» МКУ (киләшенү буенча)	-	-
57.	Уен майданчыклары, хоккей тартмалары, инвентарь белән тәэмин итүдә жирле үзидарә органнарына ярдәм	2020-2030 еллар	ББМР БК, «Яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлеге» МКУ (киләшенү буенча)	Агымдагы чыгымнар	Жирле бюджет
58.	Мәктәп һәм мәктәпкәчә яшьтәге балаларга физик тәрбия бирү сыйфатын арттыру	2020-2030 еллар	ББМР БК, «Яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлеге» МКУ (киләшенү буенча)	-	-
59.	Эшләүче яшьләр, хезмәткәр һәм гомумән район яшьләре арасында спорт-савыктыру чараларын оештыру һәм үткәрү	2020-2030 еллар	ББМР БК, «Яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлеге» МКУ (киләшенү буенча)	Агымдагы чыгымнар	Жирле бюджет

60.	Сәламәт яшәү рәвешә формалаштыру һәм социаль-тискәре күренешләргә профилактикалау максатларында «Форпост» жәмәгәт тәртибен саклау буенча яшьләргә формироваһиәсе әшчәнлеген гәмәлгә ашыру	2020-2030 еллар	ББМР БК, «Яшьләргә сәясәте, спорт һәм туризм бүлөгә» МКУ (киләшенү буенча)	2 635,0	ТР бюджеты
61.	Физик культура һәм спорт өлкәсенә өстәмә ресурслар, иганәчелек чараларын жәлеп итү өчен шартлар тудыру.	2020-2030 еллар	ББМР БК, «Яшьләргә сәясәте, спорт һәм туризм бүлөгә» МКУ (киләшенү буенча)	-	-
62.	«Хезмәткә һәм оборонага әзер» (ГТО) Бөтенроссия физкультура-спорт комплексы нормативларын үтәгән район гражданнының өләшен арттыру	2020-2030 еллар	ББМР БК, «Яшьләргә сәясәте, спорт һәм туризм бүлөгә» МКУ (киләшенү буенча), «БК ның мәгариф бүлөгә» МКУ (киләшенү буенча)	1 500,0	ТР бюджеты
63.	Универсаль спорт майданчыкларын төзү һәм реконструкцияләү	2025-2027 еллар, 2030 елга кадәр фараз	ББМР БК, «Яшьләргә сәясәте, спорт һәм туризм бүлөгә» МКУ (киләшенү буенча), «ССК «Дельфин» МБУ (киләшенү буенча), «Спорт мәктәбе» МБУ (киләшенү буенча)	19 221,1	ТР бюджеты

64.	<p>Балык Бистәсе районы территориясендә «Өченче яшь» Спартакиадасы кысаларында район, зональ һәм Республика физкультура-савыктыру, комплекслы, спорт чараларында халыкның урта һәм өлкән яшьтәге төркемнәре (ветераннар, өлкән яшьтәге кешеләр) затлары арасында чемпионатлар, беренчелекләр, ачык турнирлар үткәрү һәм катнашу</p>	2025-2027 еллар	<p>ББМР БК, «Яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлеге» МКУ (киләшенү буенча), «ССК «Дельфин» МБУ (киләшенү буенча), «Спорт мәктәбе» МБУ (киләшенү буенча)</p>	2262,5	ТР бюджеты
-----	---	-----------------	--	--------	------------

65.	<p>Гомуми белем бирү оешмаларында спортнын уен төрлөрөн үстерү, шул исәптән ярышлар үткөрү: «КЭС-БАСКЕТТ» мәктәп баскетбол лигасы; "Кечкенә футбол - мәктәпкә!" гомумроссия проектн гамәлгә ашыру кысаларында мини-футбол буенча. “Президент ярышлары”, “Президент спорт уеннары” ярышларында һәм фестивалендә катнашу Популяр спорт-массакуләм чаралар уздыру («Милләтләр кроссы», «Россия чаңгы юллары» «Бөек Ватан сугышында Жинүнең еллыгын бәйрәм итүгә багышланган район марафоны») «Күн туп», «Алтын алка» бөтенроссия ярышларының район, зона республика этапларын үткөрү һәм аларның катнашуы.</p>	2025-2027 еллар.	ББМР БК, «Яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлеге» МКУ (килешенү буенча), «ССК «Дельфин» МБУ (килешенү буенча), «Спорт мәктәбе» МБУ (килешенү буенча)	2 262,5	ТР бюджеты
-----	---	------------------	--	---------	------------

66.	<p>Россия һәм халыкара ярышларда район спортчыларын эзерләүне һәм катнашуны тәмин итү</p> <p>Татарстан Республикасы спорт мәктәбе арасында уку-тәрбия эшен иң яхшы куюга район конкурсын уздыру һәм республика смотр-конкурсында катнашу</p> <p>Жәйге чорда «Спорт мәктәбе» МБУ, «Хоккей һәм фигуралы шуу буенча спорт мәктәбе» МБУ, «ДОО(П)Ц» укучылары өчен уку-тренировка жыйнагын оештыру һәм үткәрү</p>	2025-2037 еллар	<p>ББМР БК, «Яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлеге» МКУ (киләшенү буенча), «ССК «Дельфин» МБУ (киләшенү буенча), «Спорт мәктәбе» МБУ (киләшенү буенча) «Хоккей һәм фигуралы шуу буенча спорт мәктәбе " ӨББ МБУ (киләшү буенча)</p>		ТР бюджеты
-----	--	--------------------	--	--	---------------

67.	<p>Балык Бистәсе муниципаль районының «Спорт мәктәбе» МБУ, «Хоккей һәм фигуралы шуу буенча спорт мәктәбе» МБУ, «Дельфин» спорт-савыктыру комплексы» МБУ, Балык Бистәсе муниципаль районы спорт объектлары арасында спорт-массакуләм һәм физкультура-сәламәтләндрерү эшен ин яхшы куюга район конкурсын уздыру турында нигезләмәләр эшләрү, раслау һәм камилләштерү</p>	2025-2027 еллар	<p>ББМР БК, «Яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлеге» МКУ (киләшенү буенча), «ССК «Дельфин» МБУ (киләшенү буенча), «Спорт мәктәбе» МБУ (киләшенү буенча), «Хоккей һәм фигуралы шуу буенча спорт мәктәбе» МБУ (киләшенү буенча)</p>		
68.	<p>Физкультура-спорт юнәлешле мэгариф оешмалары (спорт мәктәбе) эшенә спортчы паспортын кертү</p>	2025-2027 еллар	<p>ББМР БК, «Яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлеге» МКУ (киләшенү буенча), «ССК «Дельфин» МБУ (киләшенү буенча) «Спорт мәктәбе» МБУ (киләшенү буенча), МБУ «Хоккей һәм фигуралы шуу буенча спорт мәктәбе» МБУ (киләшенү буенча)</p>		

69.	Тәҗрибә һәм методик материаллар тарату максатында районның авыл жирлекләрендә, район предприятиеләрендә һәм учреждениеләрендә физик культураны һәм спортны үстерү буенча комплекслы эш тикшерүләре үткәру	2025-2027 еллар	ББМР БК, «Яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлеге» МКУ (киләшенү буенча), «ССК «Дельфин» МБУ (киләшенү буенча) «Спорт мәктәбе» МБУ (киләшенү буенча), МБУ «Хоккей һәм фигуралы шуу буенча спорт мәктәбе» МБУ (киләшенү буенча)	-	-
70.	«2021-2025 елларга Татарстан Республикасы Балык Бистәсе муниципаль районының авыл яшьләре» муниципаль программасын гамәлгә ашыру	2025 ел.	ББМР БК, «Яшьләр сәясәте, спорт һәм туризм бүлеге» МКУ (киләшенү буенча),)	3 371,5	Жирле бюджет
71.	Урта һәм югары һөнәри белем булган РСМР ның эшсез яшәүчеләренә эш белән тәмин ителмәү сәбәпләренә анализ ясау. Халыкны эшкә урнаштыру өчен инвестиция тәкъдимнәрен әзерләү	2020-2030 еллар	ББМР БК, Мәшгульлек үзәге (киләшенү буенча)		
72.	Хезмәткәрләренә хезмәт хакы артканда муниципаль преференцияләр бирү буенча тәкъдимнәр әзерләү	2020-2030 еллар	ББМР БК,	-	-
73.	Алдыңгы сыйфатларны үстерү максатында урта һәм югары һөнәри белемгә ия кешеләр белән тренингләр үткәру	2020-2030 еллар	ББМР БК	-	-

74.	Урта һәм югары һөнәри белем булган ББМР ның эшсез яшәүчеләренә эш белән тәмин ителмәү сәбәпләренә анализ ясау. Халыкны эшкә урнаштыру өчен инвестиция тәкъдимнәрен эзерләү	2025-2027 еллар	Мәшгульлек үзәге (киләшенү буенча)	-	-
75.	ББМР урта һөнәри белем бирү оешмаларын тәмамлаучыларның ихтыяжына анализ ясау һәм, кирәк булганда, Татарстан Республикасы Мәгариф һәм фән министрлыгына эзерлек юнәлешләрен үзгәртү инициативасы белән чыгу	2025-2027 еллар	ББМР БК,	-	-
76.	Сатып алу срогы кичектерелгән белгечләр өчен авыл жирендә аренда торагы төзү	2025-2027 еллар	ББМР БК, ТР Икътисад министрлыгы икътисади зонаның муниципаль районнары башлыклары белән берлектә, ТР Президенты каршындагы Дәүләт торак фонды	-	Жирле бюджет

77.	Гаилә иминлеген иртә ачыклау һәм социаль куркыныч хәлдәге гаиләләрне һәм балаларны исәпкә кую буенча ведомствоара хезмәттәшлек	2030 елга кадәр	ББМР БК, “Доверие-Ышаныч” халыкка социаль хезмәт күрсәтү комплекслы үзәге (киләшенү буенча), Татарстан Республикасы Хезмәт, мәшгульлек һәм социаль яклау министрлыгының Балык Бистәсе муниципаль районындагы социаль яклау бүлеге, жирле үзидарә органнары	-	-
78.	Коммерциячел булмаган оешмаларга дәүләт ярдәме күрсәтү (грантлар акчаларын жәлеп итү буенча конкурсларда катнашу)	2030 елга кадәр	ББМР БК, КБО (киләшенү буенча)	-	-
79.	Социаль хезмәт күрсәтүнең сыйфаты һәм һәркем файдалана алырлык булуы (учреждение хезмәткәрләренең квалификация дәрәжәсен күтәрү)	2030 елга кадәр	ББМР БК, “Доверие-Ышаныч” халыкка социаль хезмәт күрсәтү комплекслы үзәге (киләшенү буенча)	-	-

80.	ББМРның капитал төзелеш, ремонт һәм модернизацияләү буенча республика программаларында катнашуы	2024 -2030 еллар	ББМР БК	-	ТР бюджеты -
81.	Муниципаль юл фонды акчалары исәбеннән юл эшләре башкару.	2024 -2030 еллар	ББМР БК	-	Жирле бюджет
82.	ББМР авыл жирлекләренең генераль планнарын һәм жирдән файдалану һәм төзелешләр кагыйдәләрен эшләү һәм раслау	даими	ББМР БК ТР, Төзелеш, архитектура һәм ТКХ министрлыгы, жирле үзидарә органнары	-	Жирле бюджет ТР бюджеты
83.	Олы Елга авылында блок-модульле кибет төзү	2025-2027 еллар.	ББМР БК	8 000,00	ТР бюджеты
84.	Балык Бистәсе шәһәр тибындагы поселогында 90 кешелек балаларны савыктыру лагере төзелеше.	2025-2027 еллар.	ББМР БК	40 000,00	ТР бюджеты
85.	Балык Бистәсендә яшьләр үзәге төзү.	2024-2025 еллар	ББМР БК	34 000,0	РФ, ТР бюджеты
86.	Шомбыт авылында спорт майданчыгы төзү	2025-2027 еллар	ББМР БК	6 000,00	ТР бюджеты
87.	Авыл советлары биналарын капитал ремонтлау	2024 -2030 еллар	ББМР БК	100 000,00	ТР бюджеты
88.	Күпфатирлы йортларга капитал ремонт	2024 -2030 еллар	ББМР БК	42 000,00	ТР бюджеты, Жирле бюджет
89.	Котлы Бөкәш авылы мәдәният йортына капитал ремонт	2025-2027 еллар	ББМР БК	40 000,00	ТР бюджеты
90.	Гимназия янындагы скверны төзекләндерү (2 нче чират)	2025 ел	ББМР БК,	22 000,00	ТР бюджеты
91.	Бадминтон үзәген төзү	2026 -2028 еллар	ББМР БК,	290 000,00	РФ, ТР бюджеты
92.	Анатыш авылында 100 урынга исәпләнгән күпфункцияле үзәк төзү	2026 -2028 еллар	ББМР БК,	45 000,00	РФ, ТР бюджеты

93.	Балык Бистәсе районы торак пунктларында урамнарны яктырту чөлтөрлөрөн модернизацияләү	2020-2024 еллар	ББМР БК, жирле үзидарә органнары	Агымдагы финанслау	ТР бюджеты
94.	Торак төзелеше өчен торак пунктларда яңа кишәрлекләрне су белән тәэмин итү. Балык Бистәсе, Анатыш ав., Рус Эшнәге ав., Троицкий Урай ав., Дон-Урай ав., Олы Елга авылы, гомуми озынлыгы 35 км.	2025-2030 еллар	ББМР БК, «ТР ГУИС» ДКУ (киләшү буенча)	150 000,0	ТР бюджеты
95.	Масловка авылында су белән тәэмин итү һәм ташландык суларны агызу чөлтөрлөрөн реконструкцияләү	2025-2030 еллар	ББМР БК, «ТР ГУИС» ДКУ (киләшү буенча)	150 000,0	- ТР бюджеты
96.	Урахча, Күгәрчен, Котлы Бүкәш, Биектау, Иске Арыш торак пунктларында су агызу чөлтөрөнә капитал ремонт	2025-2030 еллар	ББМР БК, «ТР ГУИС» ДКУ (киләшү буенча)	272 000,0	ТР бюджеты
97.	Балык Бистәсе шәһәр тибындагы бистәдә суүткәргечне божрага алу.	2025-2030 еллар	ББМР БК, «ТР ГУИС» ДКУ (киләшү буенча)	32 000,0	ТР бюджеты
98.	Күки авылында скважиналар һәм ВНБ төзү	2025-2030 еллар	ББМР БК, «ТР ГУИС» ДКУ (киләшү буенча)	3 000,0	ТР бюджеты
99.	Үзара салым акчаларын суүткәргеч чөлтөрлөрөн алыштыру һәм ремонтлау өчен куллану	2024-2030 еллар	ББМР БК, Жирле үзидарә органнары (киләшенү буенча)		
100.	Жирлекләрдә үзәкләштерелгән су белән тәэмин итү системаларын су югалту мәсьәләсенә мониторинглау. Су югалтуларны киметү буенча чаралар күрү	2024-2030 еллар	ББМР БК, коммуналь хужалык предприятиеләре (киләшенү буенча)	-	
101.	Микробиологик су тикшеренүләре һәм катылыкны ачыклау өчен үзәк су системаларында су сыйфатын анализлау	2024-2030 елла	ББМР БК, «Гигиена һәм эпидемиология үзәге» ФБУЗ (киләшү буенча)	-	

102.	Районның күпфатирлы йортларында һәм муниципаль учреждениеләрендә энергия ресурсларын куллануны исәпкә алу приборлары күрсәткечләрен дистанцион алу, төшерү системасын гамәлгә кертү	2025-2030 еллар	ББМР БК,	Коммерциячел тәкъдим формалаштыру буенча	Гражданның акчалары, ТР бюджеты, жирле бюджеттан финанслашу принципларында
103.	Балык Бистәсендә каты көнкүреш калдыклары полигонында сортларга аеру комплексы төзү.	2025-2030 еллар	ББМР БК, коммуналь хужалык предприятиеләре (киләшенү буенча)	-	ТР бюджет
104.	Авыл жирлекләрендә махсус жиһазландырылган контейнер майданчыкларына урнаштырылган контейнерлар кую	2022-2030 еллар	ББМР БК, коммуналь хужалык предприятиеләре (киләшенү буенча)	-	Жирле бюджет
105.	Урамнарда, скверларда һәм паркларда 30 литрдан да ким булмаган савытлар урнаштыру	2024-2030 еллар	ББМР БК, коммуналь хужалык предприятиеләре (киләшенү буенча)	-	Жирле бюджет
106.	Гаепләләрне административ җаваплылыкка тартып, әйләнә-тирә мохитне саклау өлкәсендә юридик һәм физик затлар тарафыннан хокук бозуларны ачыклауда комплекслы якин килү	2020-2030 еллар	ББМР БК, жирле үзидарә органнары	-	-
107.	Район территориясендә урнашкан чишмәләрне саклау һәм төзекләндерү	2020-2030 еллар	ББМР БК, жирле үзидарә органнары	-	-
108.	Балыкчы Чукай авылының Мәдәният йортында һәм Шумково авылының административ бинасында тыштан урнаштырыла торган казаннар урнаштыру	2025-2026 еллар	ББМР БК, «ТР ГУИС» ДКУ (киләшү буенча)	3 200,0	Жирле бюджет

10. ББМР Стратегиясен гамэлгә ашыруның социаль-икътисадыи нәтижәлелеген бәяләү

ББМР Стратегиясен гамэлгә ашыруның социаль-икътисадыи нәтижәлелеге билгеләнгән максатчан индикаторларга ирешү дәрәжәсе буенча бәяләнә.

Стратегияне гамэлгә ашыруның төп нәтижәләре булачак:

- 2030 елга:

ТТПны 30% ка арттыру;

яңа житештерү куәтләрен ачу хисабына бюджетның тәэмин ителеше;

көтелгән гомер озынлыгын 80 яшькә кадәр житкерү;

яңа 250 эш урыны булдыру;

уртача айлык хезмәт хакын 55000сумга кадәр житкерү.

- 2027 елга:

ТТПны 23%ка арттыру;

инвестицияләрне 65 %ка арттыру;

өстәмә рәвештә яңа 150 эш урыны булдыру, шул исәптән туризм тармагында;

поселок (авыллар) эчендәге юлларны норматив хәлгә китерү, халыкны эчәргә

яраклы сыйфатлы су белән тәэмин итү.

Стратегия 2025-2027 елларга һәм Балык Бистәсе муниципаль районының 2030 елга кадәр үсеш перспективасы белән эшләнгән.

ББМР Стратегиясе чараларын гамэлгә ашыру районның сәнәгать потенциалын ныгытырга, аның социаль-икътисадыи үсешен көчәйтәргә, халыкның мәшгульлеген арттырырга һәм район бюджетының салым һәм керем өлешен арттырырга мөмкинлек бирәчәк.

Таблица № 20. 2030 елга кадәр стратегиянен максатчан күрсәткечләренә төп күрсәткечләре

Күрсәткечләр	Еллар	2023	2024 (бәяләү)	2025	2026	2027	2030
ТТП үсеше темплары чагыштырма бәяләрдә, %	База сценарие буенча	97,9	101,5	100,9	101,2	101,0	101,4
Хезмәт житештерүчәнлеге (агымдагы бәяләрдә ТТП), икътисадта эшләүчеләр саны/	База сценарие буенча	0,71	0,76	0,79	0,84	0,88	0,93
Халыкның уртача еллык саны, мең кеше.	База сценарие буенча	23,99	23,60	23,35	23,00	22,65	23,00
Эшсезлек дәрәжәсе, %	База сценарие буенча	0,10	0,13	0,20	0,20	0,20	0,20
Эшләүчеләрнең исемлектәге уртача саны, кеше.	База сценарие буенча	3906	3910	3962	4036	4046	4196
Бер кешегә исәпләгәндә торакның гомуми мәйданын тәэмин итү, кв. метр	База сценарие буенча	34,5	36,45	36,9	37,35	37,65	38,8

Систематик рэвештэ физик культура һәм спорт белән шөгылльәнүче халыкның өлеше, %	База сценарие буенча	62,3	64,6	65,1	66,1	67,0	70,10
Туристлар саны, кеше.	База сценарие буенча	2150	2190	2230	2250	2320	2500
ТТПда кече һәм урта бизнес өлеше, %	База сценарие буенча	37,3	37,5	37,8	38,0	38,5	40,0
Кече (микропредприятиеләрне дә кертеп) һәм урта предприятиеләр (гамәлдәге баяларда) әйләнешенең үсеш темпы 2023 елга, %	База сценарие буенча	100,0	102,1	104,4	107,1	109,7	116,5